

Uuring on valminud [Mõttekoja Praxis](#) ja [Feministeeriumi](#) (MTÜ Oma Tuba) projekti „Feministeerium ja Praxis edendavad soolist võrdsust“ osana, mida toetab strateegilise partnerluse raames [Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium](#).

[Mõttekoda Praxis](#) on mittetulunduslik mõttekoda, mille eesmärk on toetada uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitikakujundamise protsessi.

Autorid:

[Isabel Mari Jezierska](#)

[Mari-Liis Sepper](#)

[Tali Kletter](#)

[Kelly Toim](#)

[Merilen Laurimäe](#)

[Mikael Raihhelgauz](#)

[Katre Pall](#)

Keeletoimetaja: [Riina Reinsalu](#)

Autorid tänavad [Jaanika Meriküll](#)i väärtuslike kommentaaride eest.

Väljaande autoriõigus kuulub [Mõttekojale Praxis](#). Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale.

Soovitav viide: Jezierska, I. M., Sepper, M.-L., Kletter, T., Toim, K., Laurimäe, M., Raihhelgauz, M., Pall, K. (2024). *Nähtamatu osa majandusest: mis on tasustamata hooletöö hind?* Tallinn: Mõttekoda Praxis.

ISBN: 978-9949-662-50-0 (PDF)

Eessõna

Kuigi „majandusteadus“ tuleneb kreekakeelsest fraasist *oikos nomos*, mis tähendab majapidamise juhtimist, on majapidamistes tehtav töö, st tasustamata hooletöö (nt pesu pesemine ja söögi tegemine), mis on suuremas osas naiste õlul, jäänud töö ja majanduse kanoonilistes käsitlustes juba pikka aega tähelepanuta. Ka avalikes aruteludes räägitakse majandusest ennekõike sisemajanduse koguprodukti (SKP) valguses, mis ei võta tasustamata hooletööd arvesse¹. Ent mitte kõik majandust mõtestanud teoreetikud ei ole tasustamata hooletööst mööda vaadanud (Avaro & Morin, 2024, lk 2). Ebavõrdselt jaotunud hooletöökoormuse ja hoolekriisi valguses peaksime ühiskonnana võtma tõsiselt nende autorite tähelepanekuid, kes on kirjutanud tasustamata hooletöö teemal. Seda tühimikku püüabki see aruanne täita.

Tasustamata hoolemajanduse koguprodukti (HKP) arvutamine SKP-le lisaks võimaldab paremini mõista, kui suur on tasustamata hoolemajanduse väärtus tasustatud majanduse kõrval. Kui HKP-d arvutatakse järjepidevalt igal aastal, võimaldaks see pikemas perspektiivis analüüsida tasustatud majanduse ja tasustamata hoolemajanduse vastastikmõju ning muutuste suundi. Inimeste aeg on piiratud ja iga minutit, mis kulub tasustamata hooletööle, ei saa samal ajal kasutada tasustatud töö tegemiseks. Seega on tasustamata hooletöö ja palgatöö otseselt konkureerivad ajakasutuse valdkonnad. Majandust mõtestades peaksime seda silmas pidama.

HKP arvutamine aitab hinnata, kuidas sotsiaalpoliitika meetmed mõjutavad majapidamiste tootmist ja teenuste pakkumist, milliseid tooteid või teenuseid ostetakse muutuste tuules turult ja millised jäävad leibkondade endi kanda. Samuti võimaldab tasustamata hoolemajanduse rahalise väärtuse mõõtmine analüüsida sotsiaalpoliitika mõju erinevate sotsiaal-majandusliku taustaga leibkondadele (Varjonen & Aalto, 2006, lk 11). Statistikaameti järgi näitavad muutused SKP-s riigi ja inimeste heaolu muutusi². See

¹ Vt Statistikaameti SKP arvutamise [metoodikat](#).

² Vt Statistikaameti [blogipostitust](#) rahvamajanduse arvepidamise kohta.

aruanne kaitseb aga seisukohta, et nende muutuste paremaks mõtestamiseks ja inimeste heaolu paremaks mõõtmiseks oleks peale SKP vaja arvutada ka HKP-d.

Uuringu peamine eesmärk on pakkuda välja meetodid, mille abil arvutada tasustamata hooletöö panust Eesti majandusse. Teadmine hooletöö panusest aitab teadvustada tasustamata hooletöö tähtsust ühiskonnas ja mõtestada tasustamata hooletööd majanduse osana. Uuringus kirjeldatud meetodeid on võimalik rakendada tulevikus ning ka edasi arendada.

Uuringu teine oluline eesmärk on tutvustada eestikeelsele lugejaskonnale hooletööga seonduvaid mõisteid. Selles aruandes on kasutatud läbivalt „tasustamata hooletöö“ mõistet, mille kohaselt hõlmab tasustamata hooletöö tegevusi, mis seonduvad teiste inimeste eest hoolitsemisega ja majapidamistöode tegemisega ning mida tehakse rahalise kompensatsioonita. Lisaks on aruandes eristatud „tasustatud majanduse“ ja „tasustamata hoolemajanduse“ mõistet – tasustatud majandus hõlmab igasugust tööd, mida tehakse tasu eest, ning tasustamata majandus hõlmab tasustamata hooletööd.

Aruanne koosneb kahest osast. Esimene osa on kirjandusülevaade, milles tutvustatakse nende autorite käsitlusi, kes on mõtestanud tööd ja majandust viisil, mis võtab arvesse ka tasustamata hooletöö panust. Kirjandusülevaates esitletakse mõisteid, mis seostuvad tasustamata hooletööga, avatakse majandusteooriate eelduste feministlikku kriitikat, käsitletakse ühiskonna probleeme, mis seostuvad tasustamata hooletööga, ja tutvustatakse viise, kuidas arvutada tasustamata hooletöö panust majandusse. Aruande teises osas on arvatud tasustamata hooletöö rahaline väärtus, kasutades sisendipõhiseid meetodeid, mis on kohandatud Eesti kontekstile, ning analüüsitud Statistikaameti ajakasutuse uuringu (AKU) andmeid. Lisaks on näidisleibkondade näitel välja arvatud nende tasustamata hooletöö väärtus, kasutades väljundipõhist meetodit.

[Autorid](#)

Sisukord

Eessõna	3
Lühikokkuvõte	6
Summary	10
1. Kirjandusülevaade.....	14
1.1. Sissejuhatus.....	14
1.2. Kirjandusülevaate meetodika.....	21
1.3. Hooletööga seonduvad mõisted	26
1.4. Majandusteooriate feministlik kriitika	35
1.5. Tasustamata hooletöö kui ühiskondlik probleem	43
1.6. Tasustamata hooletöö rahalise väärtuse arvutamise meetodid	51
1.7. Kirjandusülevaate kokkuvõte	58
2. Andmeanalüüsi tulemused	62
2.1. Sisendipõhiste meetodite rakendamise meetodika	62
2.2. Kes teevad Eestis tasustamata hooletööd?.....	66
2.3. Lihtsustatud asenduspalka meetod – alampalk ja keskmine palk.....	71
2.4. Asenduspalka meetod – spetsialisti palk.....	72
2.5. Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetod	75
2.6. Sisendipõhiste meetodite tulemuste võrdlus	77
2.7. Väljundipõhise meetodi rakendamise meetodika	79
2.8. Väljundipõhine meetod – näidisleibkonnad	81
2.9. Andmeanalüüsi kokkuvõte	93
Soovitused poliitikakujundajatele	94
Bibliograafia.....	96

Lühikokkuvõte

Läbi ajaloo on naiste ja meeste tööd erinevalt väärtustatud. Meeste panust ja tööd on peetud väärtuslikumaks, koduses sfääris tehtud tööd ei ole aga käsitatud kui majanduse ja ühiskonna rikkusesse panustajana. Tihtipeale samastataksegi tööd tasustatud tööga (Himmelweit, 2001, lk 5; Ironmonger, 1996, lk 39). Feministlikud autorid on aga sellise lähenemise kahtluse alla seadnud, heites patriarhaalsele ühiskonnakorraldusele ette seda, et naiste tööne panus perekonda ja ühiskonda on alaväärtustatud (vt nt Federici, 2012). Nende autorite hinnangul tuleb mõistet „töö“ mõtestada laiemalt kui palgatöö sünonüümina. **Tasustamata hooletööst võiks mõelda kui produktiivsest tööst, mis loob ühiskondlikku väärtust niisamuti kui palgatöö.**

Selle uuringu peamine eesmärk oli pakkuda välja meetodid, mille abil arvutada tasustamata hooletöö panust Eesti majandusse. Sisemajanduse koguprodukti (SKP) mudeleid on kritiseeritud sellest ajast saadik, kui neid on kasutatud. Tasustamata hoolemajanduse koguprodukti (HKP) arvutamine lisaks SKP-le võimaldab paremini mõista, kui suur on tasustamata hoolemajanduse väärtus tasustatud majanduse kõrval. Hooletöö panuse arvestamine aitab kaasa sellele, et annaksime oma väärtussüsteemis tasustamata hooletööle suurema väärtuse. See võimaldaks senisest laiemalt mõista, et palgatöö ei ole ainuke võimalus väärtust luua, ja juhiks tähelepanu pikalt muutumatuna püsinud soolise ebavõrdsuse ilmingule, milleks on naiste n-ö topelt tööpäev.

Uringuaruanne koosneb kahest osast. Esimene osa on kirjandusülevaade, milles tutvustatakse nende autorite käsitlusi, kes on mõtestanud tööd ja majandust viisil, mis võtab arvesse ka tasustamata hooletöö panust. Aruande teises osas on arvutatud tasustamata hooletöö rahaline väärtus, kasutades sisendipõhiseid meetodeid, mis on kohandatud Eesti kontekstile, ning analüüsitud Statistikaameti ajakasutuse uuringu (AKU) andmeid. Lisaks on näidisleibkondade näitel välja arvutatud tasustamata hooletöö väärtus kasutades väljundipõhist meetodit.

Meetodeid, kuidas arvutada tasustamata hooletöö rahalist väärtust, st tasustamata hoolemajanduse koguprodukti, on mitmeid. Üldjoontes jaotuvad need sisendi- ja väljundipõhisteks meetoditeks. **Sisendipõhised meetodid hindavad tasustamata hooletöö väärtust sisendite ehk tasustamata hooletöö tegemisele kulunud aja kaudu.**

Väljundipõhised meetodid hindavad tasustamata hooletöö väärtust väljundite ehk kodumajapidamises toodetud toodete ja pakutud teenuste väärtuse kaudu. Kõik meetodid võtavad eeskujuks SKP arvutused.

Üks lihtsamini teostatav sisendipõhine viis hinnata tasustamata hooletöö väärtust on lihtsustatud asenduspalka meetod, mis seisneb aasta jooksul tasustamata hooletööle kulunud aja kokkuarvutamises ja saadud summa teisendamises keskmiseks tundide arvuks kuus (lähtudes 40 tunnist nädalas), millele antakse seejärel keskmise kuupalka määr. Saadud tulemus omakorda korrutatakse vastavalt nende naiste või meeste arvuga, kelle vanuserühmas on ajakasutusandmeid kogutud. Meeste ja naiste tulemused liidetakse ning seejärel jagatakse SKP väärtusega, et saada tasustamata hooletöö väärtuse ja SKP suhe (Charmes, 2019, lk 202). Sarnane on asenduspalka meetod, mille kohaselt tuleb määrata kindlaks tundide arv, mis kulub eri liiki tasustamata hooletööde tegemiseks, ning arvutada, kui palju maksaks nende teenuste ostmine turult. Selle meetodi järgi tuleb teha esialgu kindlaks, kui palju maksab konkreetsetes piirkonnas näiteks koristamine, ning seejärel korrutada teenuste tunnitasad iga tegevuse jaoks kuluvate tundide arvuga (Barry & Jennings, 2021, lk 50). Meetod võtab seega aluseks spetsialisti palgamäära. Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetodi järgi aga hinnatakse, kui palju on leibkonnaliikmed seotud tasustamata hooletööga, ja määratakse selle aja väärtus, kui seda kasutataks palgatöö tegemiseks.

Väljundipõhised meetodid on täpsed, kuid keerulised. Nende meetodite järgi on tasustamata hooletöö väärtuse arvutamise jaoks vaja hinnata nende toodete ja teenuste väärtust, mida majapidamine toodab või pakub iseenda tarbeks, vaadates, mis oleks nende hind, kui neid pakutaks turul. Näiteks tehakse kindlaks, kui mitu eset inimene päeva jooksul valmistab, ning hinnatakse, milline oleks nende esete väärtus, kui neid müüdaks restoranis. See meetod on keeruline, sest sunnib tegema palju oletusi, millele arvutuskäikudes toetuda. Need oletused hõlmavad nii seda, milliseid väljundeid ja mis mahus üks majapidamine toodab ning mis on nende teenuste ja toodete kvaliteet, kui ka seda, milline on neile vastav analoog ja hind turul (Charmes, 2019, lk 189). Kodumajapidamise toodangu otsest hinnastamist turuhindade abil saab teha ka selliselt, et meetodisse lisandub vahetarbimine ehk tootmisprotsessis kasutatud tooted

ja teenused. Väljundid hinnastatakse vastavalt turuhindadele, millest seejärel arvutatakse maha vahetarbimine (Goldschmidt-Clermont, 1991, lk 7).

Hindamaks tasustamata hooletöö väärtust, rakendati siin uuringus lihtsustatud asenduspalka (alampalk ja keskmine palk), asenduspalka (spetsialisti palk) ja potentsiaalselt aja teisiti kasutamise (inimese palgatöö tasu) meetodit. Kõikide meetodite puhul kasutati Statistikaameti 2019.–2021. aasta AKU andmeid.

AKU andmete põhjal tegeleb tasustamata hooletöö raames enim inimesi söögitegemise, majapidamise korrashoiu ning ostmise ja teenindusega. Tasustamata hooletööle kulub igas vanuserühmas rohkem aega naistel – keskmiselt 211 minutit päevas (vs. meestel 158 minutit päevas). Meeste ajakulu tasustamata hooletööle suureneb vanusega, kuid väheneb leibkonna netosissetuleku kasvades. Naistel ei ole vanusega seotud ajakulu järjepidevat kasvu märgata ning muutus naiste ajakulus tasustamata hooletööle leibkonna netosissetuleku kasvades on meestega võrreldes väiksem. Nimetamisväärselt palju teevad tasustamata hooletööd kodused ja lapsehoolduspuhkusel olevad naised (keskmiselt 419 minutit päevas). Kuigi iga sotsiaal-majandusliku seisundi puhul kulub naistel tasustamata hooletööle rohkem aega, avaldub suurim kontrast naiste ja meeste tasustamata hooletöö tegemises töötute ja osalise või puuduva töövõimega mittetöötavate puhul.

Lihtsustatud asenduspalka meetodi korral tehti arvutus nii alampalka kui ka keskmise brutokuupalgaga. Mõlemad palgamäärad vastavad 2023. aasta kuutasule täistööajaga töötamisel – alammäär on 725 eurot kuus ning keskmine brutokuupalk 1832 eurot. Tasustamata hooletöö rahaline väärtus on selle arvutuse järgi naistel umbes 1,7 korda suurem kui meestel (alampalgaga arvutustes 2,8 miljardit vs. 1,6 miljardit ning keskmise brutokuupalgaga arvutustes 7,2 miljardit vs. 4,2 miljardit eurot).

Asenduspalka meetodi korral tehti arvutus spetsialisti palgaga. Teisisõnu arvutati tasustamata hooletöö väärtus hooletöö tegevustele kuluva aja ja asjaomaste spetsialistide (nt lapsehoidja) tööturul kehtiva töötasu abil. Tasustamata hooletööle kuluva aja rahaline väärtus on sel juhul naistel ligikaudu 1,65 korda suurem kui meestel (3,8 miljardit vs. 2,3 miljardit eurot).

Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetodi korral määrati hooletööle kulunud aja ühiku väärtuseks töötasu, mille inimene oleks teeninud sama aja jooksul oma palgatööd tehes. Töötasu määramiseks kasutati inimese ametikohale vastavat keskmist täistööajale taandatud brutotöötasu. Seejuures kasutati nii Statistikaameti ametite detailsemat klassifikaatorit kui ka selle klassifikaatori laiemaid kategooriaid. Saadud eri täpsusastmega hinnangute kohaselt on naiste tehtud tasustamata hooletöö väärtus 1,5–1,7 korda suurem kui meestel.

Erinevate sisendipõhiste meetodite põhjal varieerub tasustamata hooletöö rahaline väärtus alates 4,6 miljardist kuni 11,5 miljardi euroni. Kui võrrelda arvutuste tulemusi SKP-ga, siis ulatub tasustamata hooletöö väärtus 12–30%-ni 2023. aasta SKP-st jooksevhindades. Kuna naiste ajaline panus tasustamata hooletöösse on suurem kui meestel, on ka kõikide sisendipõhiste meetodite puhul naiste tasustamata hooletöö rahaline väärtus suurem (naistel 8–19% vs. meestel 4–11% SKP-st).

Uuringus näitlikustatakse sisendipõhiste meetodite kõrval ka väljundipõhist tasustamata hooletöö väärtuse arvutamise meetodit. Kuna väljundipõhise meetodi puhul on keeruline leida sobivaid andmeid ja siinses uuringus andmeid ei kogutud, siis loodi nn näidisleibkonnad ehk kunstlikult loodud leibkonnad, kellele omistati väärtused lähtuvalt näidisleibkonda iseloomustavatest teguritest. Näidisleibkondade analüüsi eesmärk ei olnud arvutada täpset tasustamata hooletöö rahalist väärtust, vaid selgitada lihtsustatud viisil väljundipõhise meetodika arvutuskäiku. Uuringu kirjeldava statistika analüüsi põhjal loodi kaks väga eriilmelist näidisleibkonda: üksikleibkond ehk kõige väiksema tasustamata hooletöö mahuga leibkond ning kolme lapsega leibkond ehk kõige suurema tasustamata hooletöö mahuga leibkond. **Analüüsis tehtud eelduste korral on üksiku alla 65-aastase inimese tasustamata hooletöö netolisandväärtus 7695 eurot aastas (27,5% SKP-st ühe elaniku kohta) ning kolme lapsega paaril 25 484 eurot aastas (18,2% SKP-st ühe elaniku kohta).** Tasustamata hooletöö rahalise väärtuse mõõtmine väljundipõhise meetodiga on seega võimalik, kuid see nõuab suures mahus tööd ja detailseid andmeid, sealhulgas uute andmete kogumist.

Uuringutulemused näitavad, et tasustamata hooletöö panus majandusse on nii ajalises kui ka rahalises väärtuses väga suur. Naiste panus on seejuures märkimisväärne, olles ligikaudu 1,6 korda suurem kui meestel.

Summary

Historically, the work of men and women has been valued differently. Men's contributions and labour have been deemed more valuable, while work done within the domestic sphere has not been recognised as contributing to economic and societal wealth. Often, work is equated solely with paid employment (Himmelweit, 2001, p. 5; Ironmonger, 1996, p. 39). However, feminist authors have challenged this perspective, criticising the patriarchal society for undervaluing women's contributions to families and society (e.g., Federici, 2012). According to these authors, the concept of 'work' should be understood more broadly than as a synonym for paid employment. **Instead, unpaid care work should be recognised as productive work that creates social value, akin to paid labour.** This broader understanding of productive labour enables a more inclusive view of the economy, extending beyond the paid sector of the economy.

An important note to make is that this study covers authors from various disciplines and thus these authors use different concepts (ranging from 'reproductive work' to 'unpaid care work', 'household non-market sector of economy' to 'unpaid care economy', 'gross household product' to 'gross unpaid care product' as well as names for the methods used in this study) to describe the same phenomena or methods. Even though their theoretical underpinnings are notably different as highlighted and analysed in the literature review part of this report, they are similar enough for us to use 'unpaid care work', 'unpaid care economy', 'gross unpaid care product' as well as other concepts and names throughout this summary in English instead of alternating between different ones.

The main aim of this study was to propose methods for calculating the contribution of unpaid care work to Estonia's economy. Gross Domestic Product (GDP) models have been criticised since their inception, and calculating the Gross Unpaid Care Product (GCP) alongside GDP enables a better understanding of the value of unpaid care work compared to the paid economy. Recognising the contribution of care work helps to elevate its value within our value systems. It underscores that paid employment is not the only way to create value and highlights a longstanding manifestation of gender inequality: women's double workload.

The report consists of two parts. The first part is a literature review introducing the perspectives of authors who conceptualise work and the economy in a way that accounts for the contribution of unpaid care work. The second part calculates the monetary value of unpaid care work using input-based methods tailored to the Estonian context and analyses data from the Estonian Time Use Survey (TUS) by Statistics Estonia. Additionally, the report calculates the value of unpaid care work for two different model households using an output-based method.

There are several methods for calculating the monetary value of unpaid care work, or the Gross Unpaid Care Product (GCP). Broadly, these methods can be divided into input- and output-based approaches. **Input-based methods assess the value of unpaid care work by measuring the time spent on it. Output-based methods calculate the value of unpaid care work based on the value of goods and services produced or provided by households, estimating their market price equivalents.** Both approaches take inspiration from GDP calculations.

A straightforward input-based method is the simplified replacement wage approach, which involves summing the annual time spent on unpaid care work, converting this into an average monthly hour count (assuming a 40-hour workweek), and assigning it the average monthly wage. The result is then multiplied by the number of individuals in each age group for which time-use data is collected. The figures for men and women are added together and divided by GDP to determine the ratio of unpaid care work to GDP (Charmes, 2019, p. 202).

A similar method involves determining the hours spent on various types of unpaid care work and calculating the cost of purchasing equivalent services on the market (Barry & Jennings, 2021, p. 50). This method uses the wage of a specialist in the relevant service field as the benchmark. Another approach, the opportunity cost of time method, estimates the value of time spent on unpaid care work based on the income individuals could have earned if they had spent the same time in paid employment.

Output-based methods are more precise but also more complex. These methods require estimating the value of goods and services produced by households for their own consumption, assessing their hypothetical market price. For example, one could calculate how many meals a person prepares daily and estimate their value as if sold in

a restaurant. However, this method is challenging due to the need for numerous assumptions, including the type, volume, and quality of household outputs and their market equivalents (Charmes, 2019, p. 189). A more detailed version of this method involves subtracting intermediate consumption – products and services used in the production process – from the market value of household outputs (Goldschmidt-Clermont, 1991, p. 7).

In this study, the monetary value of unpaid care work was assessed using the simplified replacement wage method (based on minimum and average wages), the replacement wage method (based on specialist wages), and the opportunity cost of time method (based on the individual's wages from paid employment). For all methods, data from the 2019–2021 TUS by Statistics Estonia was used.

According to TUS data, the most time-consuming unpaid care work activities are cooking, household maintenance, and shopping or running errands. Women in all age groups spend more time on unpaid care work than men, averaging 211 minutes per day compared to men's 158 minutes. Men's time spent on unpaid care work increases with age but decreases as household income grows. Women, however, do not exhibit a consistent increase in time spent on care work with age, and income-related changes in women's unpaid care work time are smaller compared to men. The greatest disparities are observed among the unemployed and the people with partial capacity to work, with women dedicating significantly more time to unpaid care work than men.

Using the simplified replacement wage method, calculations were based on both the minimum wage and the average gross monthly wage for full-time work in 2023 – €725 and €1,832, respectively. By this measure, the monetary value of unpaid care work for women is approximately 1.7 times higher than for men (€2.8 billion vs. €1.6 billion with minimum wage calculations, and €7.2 billion vs. €4.2 billion with average wage calculations).

The replacement wage method, uses the wages of relevant specialists (e.g., childcare workers) to determine the value of time used on unpaid care work. This method estimates the monetary value of women's unpaid care work as approximately 1.65 times that of men (€3.8 billion vs. €2.3 billion).

The opportunity cost of time method, which values care work time based on the income the individual could earn in paid employment, yields similar results, with women's unpaid care work is 1.5–1.7 times greater in monetary value than men's.

Across different input-based methods, the monetary value of unpaid care work ranges from €4.6 billion to €11.5 billion. Compared to GDP, the value of unpaid care work amounts up to 12–30% of Estonia's GDP in 2023 at current prices. Due to women's greater time contribution, the monetary value of their unpaid care work is consistently higher, accounting for 8–19% of GDP compared to men's 4–11%.

In addition to input-based methods, the study also demonstrates the use of an output-based method for calculating the value of unpaid care work. Due to the lack of suitable data, hypothetical "model households" were created to illustrate the calculation process. Two distinctly different example households were analysed: a single-person household, representing the smallest volume of unpaid care work, and a household with three children, representing the largest volume. **Based on the assumptions in the analysis, the net added value of unpaid care work for a single person under 65 is €7,695 per year (27.5% of GDP per capita), while for a household with three children, it is €25,484 per year (18.2% of GDP per capita).** While the output-based method is feasible, it requires significant additional data collection and detailed assumptions.

The study's results highlight the substantial contribution of unpaid care work, both in terms of time and monetary value. Women's contribution is particularly significant, being approximately 1.6 times greater than that of men.

1. Kirjandusülevaade

1.1. Sissejuhatus

Soolised erinevused naiste ja meeste ajakasutuses ning tasustamata hooletöö koormuses on olnud aastakümneid nii teadlaste kui ka rahvusvaheliste organisatsioonide tähelepanu all. Tasustamata hooletöö alla kuuluvad nt kodu koristamine, laste kasvatamine, pesu pesemine, vanemaealiste hooldamine, st kõik produktiivsed tegevused, mille eest ei saada tasu ja mida oleks võimalik delegeerida kellelegi teisele tegemiseks. Tasustamata hooletöö erinev ajakulu tekitab ebavõrdse olukorra selles, kui palju aega ja energiat jääb naistel ja meestel palgatööks, isiklikuks tarbeks (sh sportimiseks ja kultuuriürituste külastamiseks) ning vabatahtlikuks ühiskondlikuks tööks. Läbi ajaloo on ka naiste ja meeste tööd erinevalt väärtustatud: meeste panust ja tööd on peetud väärtuslikumaks, kuid koduses sfääris tehtud tööd ei ole käsitatud majanduse ja ühiskonna rikkusesse panustajana (Folbre, 2001). Samuti on ajalooliselt naiste tehtud töid, nn tasustatud hooletööd, väärtustatud ka palgatööna (st hooldaja, õpetaja, õe jt ametites) madalamalt osati ka seetõttu, et neid töid on varem teinud peamiselt naised, ka tasuta (Cooke, 2011; Folbre, 2001).

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) 2019. aasta andmetel kulub üle maailma naistel tasustamata kodusele ja hooletööle keskmiselt 4 tundi ja 32 minutit päevas, mida on 3,2 korda rohkem kui meestel (1 tund ja 24 minutit) (Charmes & ILO, 2019). ILO analüüsis jääb Eesti koos Kanada ja Skandinaavia riikidega silma kui üks võrdseima hooletöö jaotusega riike. Ometi ei ole ükski analüüsis vaadeldud riik selles küsimuses saavutanud täielikku soolist võrdsust.

Rahvusvaheline Valuutafond analüüsis 2019. aastal tasustamata töö üleilmseid trende, sh selgitas välja poliitikameetmed, mis aitaksid tasustamata töö hulka vähendada ning tasustamata tööd sugude vahel võrdsemalt jaotada. Konservatiivse hinnangu alusel

ulatuks sellistest meetmetest saadav kasu kuni 4%-ni sisemajanduse koguproduktist³ (Alonso *et al.*, 2019). Maailmapanga konservatiivse hinnangu järgi jäi 2015. aastal Eestil saamata 23,9 miljonit eurot ehk ligikaudu 0,12% SKP-st, sest inimesed olid hoolduskoormuse tõttu tööturult eemal või töötasid osajaga, kuid saamata jäänud tulu võib ulatuda kuni 130 miljoni euroni ehk 0,64%-ni SKP-st (Riigikantselei, 2017, lk 13). Soov arvutada välja kodus tehtava tasustamata töö osakaal majanduses ja anda sellele rahaline väärtus ei ole seega uus uurimisteema.

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) soolise võrdsuse indeks, mis mõõdab soolõhesid, hõlmab valdkonda „Aeg“⁴, kus ajakasutuse soolõhet näitab muu hulgas nn hoolitsemise indikaator. Selle järgi puutusid 2023. aastal Eesti mehed ja naised hooletööga iga päev kokku pea võrdselt: 17% naistest ja 18% meestest hooldasid lähedast või kasvasid igapäevaselt (lapse)last. Viimase kümne aasta jooksul on see indikaator näidanud aga väga erinevat pilti, näiteks 2015. aasta indeksi kohaselt, mis kasutab 2012. aasta andmeid, tegelesid igapäevaselt hooletööga 35% naistest ja vaid 18% meestest⁵. 2023. aastal oli erinevus suurem sögitegemise ja majapidamistöde⁶ puhul, millega tegelevad igapäevaselt 51% naistest ja 39% meestest. Seejuures ei uurinud EIGE seda, kui suur on iga inimese panus päevas, vaid seda, kui paljud puutuvad nende tegevustega kokku iga päev. Seega ei anna see uuring aimu sellest, mitu minutit päevas mehed ja naised hooletööga tegelevad.

Hooletöökoormusele saab heita valgust ajakasutusuuringuga, mis vaatleb, kuidas on naiste ja meeste päevad jaotunud tasustatud töö, tasustamata töö ja puhkeaja vahel.

³ Sisemajanduse koguprodukt (SKP) [*gross domestic product, GDP*] on kindlal territooriumil (tavaliselt riigis) aasta jooksul toodetud lõpptoodete ja -teenuste koguväärtus. See kajastab kõikide toodetud kaupade ja teenuste koguväärtust, millest on lahutatud nende tootmisel vahetarbimiseks kasutatud kaupade ja teenuste väärtus (Energialalgud, 2024; Eurostat, 2023). Teisisõnu, SKP on mingis riigis kindla perioodi jooksul loodud teenuste ja kaupade lõpptarbimise kogusumma rahalises väljenduses.

⁴ Vt [EIGE 2023. aasta soolise võrdsuse indeksit](#). People caring for and educating their children or grandchildren, elderly or people with disabilities, every day (% , 18-74 population); EIGE unpaid care survey 2022, EIGE arvutused.

⁵ Vt [EIGE 2015. aasta soolise võrdsuse indeksit](#). People caring for and educating their children or grandchildren, elderly or people with disabilities, every day (% , 18+ population), Eurofound EQLS 2012 survey, EIGE arvutused.

⁶ Vt [EIGE 2023. aasta soolise võrdsuse indeksit](#). People doing cooking and/or housework, every day (% , 18-74 population); EIGE unpaid care survey 2022, EIGE arvutused.

Sellise ajakasutusuuringu (AKU) viib Statistikaamet Eestis läbi iga kümne aasta tagant. Uuringu kohaselt kulus perioodil 2019–2021 naistel majapidamisele ja perekonnale keskmiselt 201 ning meestel 137 minutit päevas, sh suur erinevus ilmnes selles, kui palju aega kulus söögitegemisele (naistel 57 ja meestel 23 minutit), majapidamise korrashoiule (naistel 37 ja meestel 24 minutit) ja lapsehoidmisele (naistel 21 ja meestel 11 minutit). Samas lapsehoidmise puhul on olukord läinud mõnevõrra paremaks: kui aastatel 1999–2000 kulus meestel lapsehoidmisele 7 ja naistel 29 minutit päevas, siis aastatel 2009–2010 oli see ajakulu meestel 11 ja naistel 30 minutit päevas (Statistikaamet, 2022).

Statistikaameti andmetel oli 2023. aastal 15–74-aastaste naiste tööhõive määr Eestis 67%, mis on Euroopa Liidus üks kõrgemaid, samas kui meeste tööhõive määr oli 72% (Statistikaamet, 2024b). AKU järgi teevad naised tasulist tööd keskmiselt 171 ja mehed 226 minutit päevas. Seevastu tasulist tööd ja hooletööd teevad naised 372 ja mehed 363 minutit päevas (Statistikaamet, 2022).

Eurostati 2023. aasta andmetel oli Eestis laste ja/või puuetega täiskasvanute eest hoolitsemine 16%-l naistest põhjuseks, miks nad töötavad poole kohaga⁷. See näitaja on aja jooksul kõikunud mõne protsendipunkti piires, kuid siiski aeglaselt tõusnud: 2015. aastal oli see 13%, 2020. aastal 15%. Eesti tööjõu-uuringu andmetel ei otsinud 2019. aastal tööd veidi enam kui 8600 meest ja naist, kes olid hoolduskoormuse tõttu tööturul mitteaktiivsed, samas veidi üle 3100 neist oleksid siiski tahtnud tööle asuda (Sotsiaalministeerium, 2022b, lk 5). Nende meeste osakaal, kes hoolitsevad lapse või teise pereliikme eest ning on seetõttu tööturult eemal, on küll ajapikku suurenenud (2014. aastal oli see 14%, 2019. aastal 22%), kuid sageli on siiski naised need, kes hooldamise tõttu tööle asumist edasi lükkavad, töötamise katkestavad või tööturult lahkuvad (*ibid*).

Naised ja mehed tajuvad hooletöö koormust samuti erinevalt. Perioodilises soolise võrdõiguslikkuse monitooringus (2021. aasta andmed) küsiti, kui rahul on mehed ja naised kodutööde jagunemisega pereliikmete vahel. Tulemuste kohaselt tundsid 7% meestest ja 24% naistest, et hooletöö tegemisel on nende kanda liiga suur osa. Kui eesti

⁷ Vt [Eurostatist \(lfsa_epgar\)](#). Meeste kohta vastavad andmed puuduvad.

rahvusest naistest tajub sageli liigset koormust 20%, siis muust rahvusest naistest 30%. Meeste puhul rahvus olulist rolli ei mängi: eesti meestest tajub liiga suurt hooletöö koormust 7% ja muust rahvusest meestest 8%. Monitooringust selgus ka, et 2021. aastal hooldas 13% vastajatest mõnda lähedast, kuid siin soolisi erinevusi ei olnud ning tulemus on sarnane ülal viidatud EIGE arvutustega. Erinevus oli aga selles, et naised tajuvad hoolduskoormuse piiravat mõju oma igapäevaelus enam kui mehed: oluliselt piirab kellegi hooldamine 23% naiste ja 13% meeste igapäevaelu (Kantar Emor, 2022).

Kuivõrd koduste tööde jagunemist naiste ja meeste vahel mõjutavad pere või leibkonna tegelikele vajadustele ja võimalustele lisaks hoiakud, kaardistab soolise võrdõiguslikkuse monitooring ka neid, st peale realselt kogetu küsitakse ka inimese vaadete kohta. Monitooringu järgi arvavad enam kui pooled (53%) töötavatest elanikest, et emadel ei oleks raske jääda haigestunud alla 12-aastase lapse tõttu töölt koju (vs. 44% isade puhul) (Kantar Emor, 2022). Kui emade suhtes on hoiakud püsinud muutumatuna, siis isade puhul on suhtumine muutunud pisut soosivamaks: 2016. aastal arvas 24% vastajatest, et haige lapsega koju jäämine on isale raske, 2021. aastal aga 18% vastajatest. 2016. aasta monitooring näitas, et lapse haigestumise tõttu oli eelneva kahe aasta jooksul (vähemalt ühel korral) töölt koju jäänud veidi enam kui iga kolmas töösuhtes mees (34%) ja pea kaks kolmandikku (64%) töötavatest naistest, 2021. aastal olid vastavad näitajad 61% ja 67%. Selline suur hüpe meeste osakaalus võib olla tingitud asjaolust, et 2021. aasta ankeedis oli küsimust muudetud (lisatud lauseosa „või töötamist vähendanud“).

Analoogsed proportsioonid avalduvad Eesti Tervisekassa andmete põhjal hoolduslehe võtjate soolises jaotuses: 2019. aastal võttis hoolduslehe 120 823 inimest, kellest 31% olid mehed ja 69% naised. See statistika hõlmab ka hoolduslehe võtmist täiskasvanud lähedase eest (Turk, 2021). Ehkki Eestis on hoolduslehe võtmine esimesest päevast tasustatud, st andmed ei võimalda tõmmata otsest paralleeli tasustamata tööga, kaotab hoolduslehe võtja osaliselt oma töötasus, sest hüvitise määr on 80%.

Seoses elanikkonna vananemisega suureneb Eestis iga aastaga pikaajalist hooldust vajavate inimeste osakaal. Rahvastikuprognoside kohaselt moodustavad vanemaealised 2030. aastaks 24% ja 2060. aastaks juba 30% kogu elanikkonnast (Kurmiste *et al.*, 2022, lk 28). Peale vanemaealiste inimeste osakaalu kasvu suurendavad pikaajalise hoolduse nõudlust ka vanemaealiste seas aina sagedamini esinevad

haigusseisundid ja puuded (Riigikantselei, 2017, lk 11). Halvenevad tervisenäitajad ilmnevad ka nooremates vanuserühmades: vähemalt 16-aastaste Eesti elanike seas on suurenenud nii pikaajaliste haigustega kui ka ametliku puude raskusastmega inimeste osakaal (Sotsiaalministeerium, 2022a, lk 4).

2022. aasta elanikkonna hoolduskoormuse uuringu andmetel hooldab 15% Eesti elanikest, kes on 16-aastased või vanemad, mõnda pikaajalise terviseprobleemi või tegevuspiiranguga inimest (Sotsiaalministeerium, 2022a, lk 15), enamasti eakat lähedast, kes vajab koduseks toimetulekuks abi. Meeste seas on hooldajaid 14% ja naiste seas 17% (*ibid.*, lk 15). Kõikidest hooldajatest on mehi 42% ja naisi 58% (*ibid.*, lk 21). 28% kõikidest hooldajatest panustab hooldamisse üle 40 tunni nädalas. Palgatööd teeb kõikide hooldajate seas 72% meestest ja 58% naistest (*ibid.*, lk 28).

Erinevad üleilmsed sotsiaal-majanduslikud, demograafilised ja keskkondlikud muutused süvendavad hoolekriisi (ILO, 2018, lk 13). Hoolekriis tähendab seda, et surve riiklikele sotsiaalhoolekandeteenustele tugevneb tulevikus veelgi (Kurmiste *et al.*, 2022, lk 28), nagu suureneb ka lähedaste tasustamata hooletöö koormus. Kui 2022. aasta elanikkonna hoolduskoormuse uuringu kohaselt märkis 61% ehk üle poole hooldajatest, et nad vajavad hooldustegevuste juures abi või hooldatav vajaks mõnes tegevuses täiendavat abi (Sotsiaalministeerium, 2022a, lk 77), siis aina kasvava hoolduskoormuse korral on oodata niigi suure abivajaduse süvenemist. Uuringust selgus samuti, et lähedaste hooldamisel on tunnetatud hoolduskoormus tihti suurem: oma leibkonnaliikme hooldajad hindavad oma hoolduskoormust suureks ligi kolm korda sagedamini kui need, kes hooldavad kedagi väljastpoolt leibkonda (*ibid.*, lk 30).

Hooletöö on enamasti tasustamata, kuid teatud juhtudel hooletööd siiski hüvitatakse. Eestis tasustatakse hooletööd eeskätt sotsiaalkindlustussüsteemide kaudu (vanemahüvitis, hooldushüvitis, pension) ning vähesel määral ka sotsiaalhoolekande kaudu (hooldajatoetus). Hoolemajanduse väärtuse arvutamisel tuleks võimalusel neid hüvitisi arvesse võtta.

Lapse sünni korral on töötavale emale ette nähtud kuni 100 päeva emapuhkust, mis on tasustatud ema vanemahüvitisega (asendusmäär 100% töötasust). Mittetöötaval emal on õigus saada ema vanemahüvitisist 30 päeva hüvitise määras ehk eelmise kalendriaasta alampalga suuruses (Sotsiaalkindlustusamet, 2024a). Kõikidel isadel on õigus 30-

päevasele isa vanemahüvitisele (asendusmäär 100% töötasust), mida saab kasutada kuni lapse 3-aastaseks saamiseni (Sotsiaalkindlustusamet, 2024b). Vanemad saavad kuni lapse 3-aastaseks saamiseni kasutada 475 päeva (ligikaudu 16 kuud) 100% asendusmääraga tasustatud jagatavat vanemahüvitist, mittetöötanud vanemad saavad hüvitist hüvitise määras. Lisaks on lubatud jagatava vanemahüvitise kumuleerimine töötasuga. Hüvitist vähendatakse proportsionaalselt, kui teenitud tulu ületab pooleteistkordset keskmist palka (Sotsiaalkindlustusamet, 2024c).

Alla 12-aastase haige lapse hooldamine või haige pereliikme lühiajaline hooldamine töötava inimese poolt on suurel määral kompenseeritud hooldushüvitisega (asendusmäär 80% töötasust). Alla 12-aastase lapse hooldamine on tasustatud kuni 60 päeva⁸, haige pereliikme hooldamine kuni 7 päeva. Pereliikme või lähedase pikaajaline hooldus on enamasti tasustamata või tasustatud väga väheses ulatuses. Enamik hooldajatest (78%) ei saa hooldamise eest materiaalselt kompensatsiooni, väikest hooldajatoetust saab vaid 13% hooldajatest (Sotsiaalministeerium, 2022a, lk 105).

Pensionisüsteem annab vanemale lapse kasvatamise eest pensionilisa või, sõltuvalt lapse sünniaastast, tehakse vanemale kolme aasta jooksul riigi poolt makseid II pensionisambasse⁹. Teaduskirjanduses (Himmelweit, 2001, lk 11–12) on välja toodud, et pensioniikka jõudmisel võivad naiste pensionid hooletöö tõttu olla madalamad (vt lk 44). Eesti meeste ja naiste pensionide erinevus 2022. aastal oli 4,7%, mis oli Euroopa Liidu riikide arvestuses madalaim (Euroopa Liidu keskmine oli 26,1%). Selle põhjuseks on eeskätt praegu pensioni saavate naiste kohustuslik ja suur tööhõive nõukogude ajal ning pensionisüsteem, mis võtab kuni 1999. aastani arvesse töötatud aega ja mitte töötasu suurust. Siiski on pensionilõhe alates 2019. aastast suurenenud ning see trend jätkub, kuna pensionide suurus hakkab järjest rohkem sõltuma tööelu jooksul teenitud töötasust (European Commission, 2024b).

Suure osa hooletööst teevad Eestis leibkonnad. Kodutöötajate osakaal on vähene, moodustades umbes 0,3% tööjõust (European Commission, 2024a), kellest suur osa

⁸ Enne 2024. aasta maid 14 päeva.

⁹ Lapse kasvatamine vähemalt 8 aastat annab 3,5 aastahinde jagu pensionilisa, sisse makseid II sambasse tehakse 4% keskmiselt palgalt. Vt ka [Sotsiaalkindlustusametist "Laste kasvatamine ja pension"](#).

osutab teenuseid kodumajapidamistele sotsiaalhooldekande seaduse alusel ning saab töötasu kohalikul omavalitsuselt. Lisaks kohalike omavalitsuste pakutud teenuseosutajatele palgatakse kodutöötajaid enamasti mitteametlikult või nad töötavad mittestandardsete töövormide alusel ning nende kasutamise kohta andmeid ei ole.

1.2. Kirjandusülevaate metoodika

Kirjandusülevaate eesmärk on kaardistada hooletöö feministlikke käsitusi ja potentsiaalseid viise, kuidas arvutada hooletöö panust majandusse. Ülevaade loob raamistiku, mis aitab välja töötada meetodit, mille abil mõõta tasustamata hooletöö panust Eesti majandusse. Selle tarvis analüüsitakse eri autorite lähenemist hooletööle ning teadusuuringute ja rahvusvaheliste organisatsioonide (nt OECD, ILO, Euroopa Komisjoni) väljatöötatud meetodeid.

1.2.1. Feministlik lähtepunkt

Siinse uuringu autorite uurijapositsioon on feministlik, st eesmärk on uurida soolise ebavõrdsuse tagamaid ning panustada sooliselt võrdsema ühiskonna loomisesse. Selline vaade on vajalik, sest soolise võrdsuse saavutamiseks peaks hooletöö jaotuma ühiskonnas naiste ja meeste vahel võrdsemalt, sh peaks hooletöö võrdselt jaotuma ka eri sotsiaal-majandusliku taustaga inimeste vahel. Esiteks vajame muutusi kodumajapidamiste tasandil, et naiste ja meeste vahel võrdselt jagatud tasustamata hooletöö muutuks normiks (Dengler & Lang, 2021). Teiseks peaksid formaalsed lastehoiu- ja hooletenused olema kättesaadavad ja taskukohased, et hooletöö ei oleks ebaproportsionaalselt vaid teatud sotsiaalsete gruppide õlul (EIGE, 2021, lk 3). Teisisõnu, võrdsus kodus ei tähenda pelgalt seda, et mees ja naine teevad võrdselt tasulist tööd, vaid ka tasustamata hooletöö peaks olema ümber jaotatud meeste, naiste, riigi ja turu vahel nii, et naiste õlule ei langeks suuremat osa tasustamata hooletööst, nagu see on praegu (EIGE, 2021, lk 29).

Peamised väärtused, millest uuringus lähtutakse, on:

- võrdsus naiste ja meeste vahel palgatöös;
- võrdsus naiste ja meeste vahel hooletöös;
- hooletöö kui ühishüve, millesse peaks riik ja turg panustama, et perekondi selles toetada.

1.2.2. Uurimisküsimused

Kirjandusülevaates esitletakse esmalt tasustamata hooletööga seotud mõisteid, vastates järgmistele küsimustele: **mis sõnu kasutatakse tasustamata hooletööst rääkimisel;**

kuidas mõisteid sisustatakse; milline on nende mõistete ühisosa? Seejärel avatakse feministlikku kriitikat, mis on suunatud ajaloolise peavoolu majandus- ja töökäsitlusi puudutavatele eeldustele, vastates järgmistele küsimustele: **miks on feministlikud autorid kritiseerinud pikalt majandusteaduses valitsenud arusaama, et tasustamata hooletöö ei ole majanduse osa?** Lisaks avatakse feministlikku kriitikat hooletöö jaotusele ühiskonnas: **kuidas on feministlikud autorid mõtestanud tasustamata hooletöö küsimust kui ühiskondlikku probleemi?** Viimaks tutvustatakse viise, kuidas on võimalik arvutada tasustamata hooletöö panust majandusse, vastates järgmistele küsimustele: **millised on võimalused mõõta tasustamata hooletöö panust majandusse; mis meetodeid on kasutatud; mis on nende meetodite eelised ja puudused?**

1.2.3. Kaardistav meetod

Kirjandusülevaates kasutatakse kvalitatiivset kaardistavat meetodit, mis koosneb järgmistest sammudest (Arksey & O'Malley, 2005):

- 1) laiahaardelise uurimisküsimuse sõnastamine;
- 2) allikate kaasamise protokolliga väljatöötamine, võimalikult erinevates relevantsetes otsingusõnades kokkuleppimine ning nende põhjal Boole'i operaatoritega päringu koostamine;
- 3) otsingu läbiviimine;
- 4) pealkirjade ülevaatamine ja allikate kokkuvõtete läbilugemine, et nende põhjal otsustada, mis allikaid kirjandusülevaatesse kaasata;
- 5) valituks osutunud allikate läbilugemine ning kõikide asjakohaste leidude dokumenteerimine allikate kaupa, järgides sama malli;
- 6) andmete sünteesimine.

Kaardistav kirjandusülevaate meetod sobib uute ja veel vähe käsitletud teemade uurimiseks, et välja selgitada nende põhimõisted ühes definitsioonidega (*ibid.*, lk 5).

1.2.4. Allikate valiku kriteeriumid

Kirjandusülevaate koostamisel keskenduti viimase 15 aasta jooksul avaldatud ingliskeelsetele teadusartiklitele, raamatutele ja aruannetele. Peamine geograafiline fookus oli Euroopa riikidel, mis on Eestile kultuuriliselt lähemal. Selle kitsenduse tõttu välistati suur hulk kirjandust. Kui aga artikkel, raamat või aruanne oli sisuküllane ja

asjakohane, võeti see kasutusse ka siis, kui see ei olnud Euroopa-keskne. Lisaks välistati need artiklid, mis olid küll seotud hooletöö temaatikaga (nt avati neis tasustamata hooletööd tervise, keskkonna või sotsiaalhoolekande kontekstis), kuid mis ei olnud kirjandusülevaate seisukohast asjakohased, kuivõrd need ei haakunud ühegi kirjandusülevaate küsimusega. Kaasatavate allikate valik toimus pealkirjade ja sisukokkuvõtete põhjal. Kui sisukokkuvõte puudus või selle põhjal ei olnud võimalik otsustada, kas allikat kirjandusülevaatesse arvata, loeti läbi esimesed leheküljed või esimene peatükk, et saada allika sisust aimu.

Kirjandusülevaatesse kaasati ka n-ö feministliku teooria kaanonisse kuuluvate autorite töid tasustamata hooletöö teemal (mh majandusteadlaste Susan Himmelweiti, Nancy Folbre ja Marilyn Waringi, poliitikafilosoofi Silvia Federici ja sotsioloogi Arlie Hochchildi töid) ja hoolemajanduse meetodite teemal (majandusteadlaste Luisella Goldschmidt-Clermonti, Jacques Charmesi ja Duncan Ironmongeri töid), kuna neid on kirjandusülevaate huviorbiiti kuuluvates tekstides laialdaselt kasutatud.

1.2.5. Piirangud

Ülevaate fookuses on just feministlik kriitika majandusteaduses levinud eelduste kohta tasustamata hooletööst ja tasustamata hoolemajandusest. Kuivõrd keskendutakse feministlikule kriitikale – mis tuleneb teemast, uurimusküsimustest ja otsingusõnadest –, ei leia siit ülevaadet peavoolu majandusteooriate kohta, st keskendutakse vaid aspektidele, mida on feministlikud autorid kritiseerinud.

1.2.6. Otsingustrateegia

Kirjandusülevaate koostamiseks kasutati Google Scholar'i otsingumootorit. Otsingusõnad valiti teadaolevate mõistete ja definitsioonide põhjal, et tagada võimalikult süstemaatiline ja põhjalik kirjanduse läbitöötamine. Täpsemalt lähtuti EIGE (2021) aruandest „Sooline ebavõrdsus hooletöös ja selle mõju tööturule“ („Gender inequalities in care and consequences for the labour market“), OECD (2021) aruandest „Majapidamisteenuste varjust väljatoomine: hooletöoga mitteseotud kodutööde formaliseerimine kodu ümber ja sees“ („Bringing household services out of the shadows: Formalising non-care work in and around the house“), ILO (2023) resolutsioonist „Resolutsioon töö, tööhõive ja tööjõu alakasutamise statistika kohta“ („Resolution

concerning statistics of work, employment and labour underutilization“) ja Silvia Federici raamatust „Revolutsioon nullpunktis: majapidamistööd, reproduktsioon ja feministlik võitlus“ („Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle“).

Otsingus kasutati järgmisi märksõnu: „reproductive work“, „unpaid care work“, „unpaid housework“, „economic contribution“, „economic value“, „gross domestic product“, „economic model“ ning nende sünonüüme ja variatsioone.¹⁰

1.2.7. Sünteesimeetod

Kirjanduse analüüsimisel kasutati integreerimismeetodit, mis võimaldab sünteesida ja lõimida eri valdkondadest pärit teadmisi, pakkudes terviklikumat arusaama uuritavast probleemist. See meetod on sobiv, kuna eesmärk oli leida kirjandust, mille toel töötada välja uudne lähenemisviis tasustamata hooletöö majandusliku väärtuse hindamiseks Eesti kontekstis.

Pärast kogu asjakohase kirjanduse läbivaatamist jaotati uurimismaterjal kolme kategooriasse vastavalt sellele, millistele ülevaate alaküsimustele see vastas. Moodustus neli kategooriat: 1) kirjandus, mis puudutas hooletööga seonduvaid mõisteid; 2) kirjandus, mis puudutas feministlikku kriitikat ajalooliste peavoolu majandusteooriate kohta; 3) kirjandus, mis puudutas tasustamata hooletööd kui ühiskondlikku probleemi; 4) kirjandus, mis puudutas hoolemajanduse meetodeid. Mitme alaküsimusega seotud kirjandus paigutati mitmesse kategooriasse.

Kirjandust töötati läbi Zotero tarkvara abil, mille keskkonnas on kõik asjakohased tsitaadid ühes nimistus. Iga kirje kohta oli võimalik Exceli tabelis ära märkida allika

¹⁰ Päringud põhinevad mõistetel, mis sisaldasid autoritele varasemast teada olnud kirjanduses. Välja jäid „non-care housework“ ja „non-care household service work“, kuivõrd eesmärk oli jõuda kirjanduseni, mis mõtestab tasustamata hooletööd laiemalt. Otsingus kasutati järgmisi päringuid: 1) „unpaid labor“ OR „unpaid labour“ OR „unpaid care work“ OR „care work“ OR „unpaid care“ AND „economic contribution“ OR „economic value“ OR „monetary value“ OR „economic cost“ AND „gross domestic product“ AND „Europe“ AND „economic model“; 2) „reproductive work“ OR „reproductive labor“ OR „reproductive labour“ AND „economic contribution“ OR „economic value“ OR „monetary value“ OR „economic cost“ AND „gross domestic product“ AND „Europe“ AND „economic model“; 3) „unpaid housework“ OR „unpaid domestic work“ AND „economic contribution“ OR „economic value“ OR „monetary value“ OR „economic cost“ AND „gross domestic product“ AND „Europe“ AND „economic model“; 4) „own-use production work“ AND „Europe“.

ilmumise aasta, autor ja allikaliik, esitada kommentaare teksti kohta ning kirjutada ülevaade iga võimaliku uurimisküsimuse kohta, mida allikas potentsiaalselt puudutas. Lisaks selgitati kirjanduse põhjal induktiivselt välja nende kategooriate sees esildunud läbivad teemad. Excelis dokumenteeriti peamised leiud ning märgiti ära korduvad teemad. Vastavalt nendele teemadele ongi järgnev kirjandusülevaade struktureeritud.

1.3. Hooletööga seonduvad mõisted

Selles peatükis antakse ülevaade mõistetest, mis seonduvad tasustamata hooletöö teemaga, ja vastatakse järgmistele küsimustele: **mis sõnu kasutatakse tasustamata hooletööst rääkides; kuidas mõisteid sisustatakse; milline on nende mõistete ühisosa?**

Alljärgnevalt avatakse kõigepealt mõistet „töö“. Seejärel antakse kirjanduse põhjal ülevaade „tasustamata hooletööga“ seotud mõistetest ja nende definitsioonidest. Kirjandusallikaid käsitledes kasutatakse neid mõisteid, mida tarvitatakse viidatud kirjanduses, muudel juhtudel mõistet „tasustamata hooletöö“, mille sees on võimalik eristada „otseseid hooletegevusi“, „kaudseid hooletegevusi“, „järelevalvega seotud hooletegevusi“ ja „koduse elu korraldamisega seotud tegevusi“.

Peatükk aitab defineerida „tasustamata hooletööd“ viisil, mis on heaks lähtepunktiks ajakasutusuuuringu meetodi väljatöötamisele. On oluline, et ajakasutusuuuring suudaks mõõta tasustamata hooletöö alla kuuluvatele tegevustele kulunud aega võimalikult täpselt, pakkudes seeläbi alust muudele meetoditele, millega arvutatakse hooletöö panust majandusse. Mõistete defineerimise viis mõjutab seda, mida nende mõistete alla on võimalik arvata ja nende alt välja arvata, ning siinses kontekstis omakorda seda, mida täpsemalt mõõdetakse ja meetodi arvutustesse kaasatakse.

1.3.1. Tasustamata hooletöö ja selle alaliigid

Tavakasutuses tihtipeale samastatakse „tööd“ [*work*] „tasustatud tööga“ [*employment*] (Himmelweit, 2001, lk 5; Ironmonger, 1996, lk 39). Feministlikud autorid on aga „töö“ ja „tasustatud töö“ võrdsustamise kahtluse alla seadnud, tuues välja, et selline arusaam on patriarhaalse ühiskonna peegeldus, mis juba eos ei väärtusta seda, kuidas naised on traditsiooniliselt perekonda või ühiskonda panustanud (Federici, 2012). Sellise käsitluse taustal on ekslik tõekspidamine, et tasustatud tööga samastatud töö on avalikku sfääri kuuluv tegevus, millega panustatakse ühiskonda, samas kui laste kasvatamine või omaste hooldamine on erasfääri kuuluv tegevus, millega panustatakse vaid perekonna heaolusse (Federici, 2012, lk 57; vt ka Trigo & Baron, 2022, lk 7–8).

Silvia Federici on välja pakkunud mõiste „tasustamata reproduktiivtöö“ [*unpaid reproductive work*](nt Federici, 2021, lk 81), mis näitlikustab seda, miks ei saa teha selget

eristust tasustatud töö kui avalikku sfääri kuuluva tegevuse ning näiteks laste kasvatamise ja omaste hooldamise kui erasfääri kuuluvate tegevuste vahel. Nimelt defineerib Federici „tasustamata reproduktiivtööd“ kui kapitalistliku töölisklassi taastootmiseks vajalike tegevuste kogumit (Federici, 1975, viidatud Ferguson *et al.*, 2023 järgi), mis hõlmab sünnitamist, laste kasvatamist, majapidamistöid ja omaste hooldamist (Federici, 2010). Reproduktiivtöö on ühiskonna ja ka igasuguse majandustegevuse säilimise ja toimimise seisukohast hädavajalik, kuid seda ei väärtustata ning see jäetakse sageli majandusanalüüsides tähelepanuta (Cavaghan & Elomäki, 2022, lk 888).

Mõiste „reproduktiivtöö“ kõrvutatuna mõistega „produktiivne töö“ seab kahtluse alla dihhotoomia, mille järgi inimese tegevus jaguneb kaheks: 1) produktiivseks majanduslikuks tegevuseks, st produktiivseks (tasustatud) tööks, mis loob majanduslikku väärtust; 2) mitteproduktiivseks mittemajanduslikuks tegevuseks, st tegevuseks, mis ei loo majanduslikku väärtust ja mida peetakse lihtsalt puhkeajaks (EIGE, 2021, lk 15). Federici (2012, lk 33) väidab, et kuigi reproduktiivtöö ei ole tasustatud, panustab see majandusse, kuivõrd selleta ei oleks palgatöölisi, kes üldse saaksid palgatööd teha. Lisaks loob see muid sotsiaalseid hüvesid, nt kogukonnaloome, laiemalt ühiskonna sidusus ja inimeste heaolu (Barker & Bergeron, 2017, lk 394), mis pakuvad tuge ning on aluseks igasugusele majandustegevusele (Backer & Cairns, 2021). Selliselt mõtestatuna kuuluvad tasustamata reproduktiivtöö tegevused sama palju avalikku sfääri kui erasfääri. Muu hulgas seab see feministlik kriitika kahtluse alla avaliku ja erasfääri eristuse, mille järgi on ühiskonna toimimiseks vaja, et erasfääris inimesed on ja ka peaksid olema isetud ning avalikus sfääris inimesed on ja ka peaksid olema isekad (Folbre, 2001, lk 10–13).

Siinkohal on paslik välja tuua, et Silvia Federici pakutud „tasustamata reproduktiivtöö“ ja Susan Himmelweiti „tasustamata hooletöö“ kattuvad omavahel suures osas. „Tasustamata reproduktiivtöö“, nagu Federici (2012, lk 2) mõistet käsitab, hõlmab ka seda aspekti tasustamata hooletegevusest, mille kaudu taastoodetakse ja hoitakse alal kapitalismi (vt ka Backer & Cairns, 2021). Himmelweit (2001, lk 6) aga rõhutab, et tasustamata hooletöö toodab ja hoiab töölisklassi ning loob ja hoiab suhete võrgustikke, kogukonnatunnet ja -vastutust ning norme, mis on vajalikud ühiskonna heaks

toimimiseks. Tegevused, mis kuuluvad vastavalt kas tasustamata reproduktiivtöö või tasustamata hooletöö alla, on samad, nt laste ja vanemate inimeste hooldamine ning majapidamistööd. Samas kasutab Federici „tasustamata hooletööd“ teises tähenduses kui Himmelweit: tal on „tasustamata reproduktiivtöö“ kasutusel katusmõistena, mis hõlmab „tasustamata hooletööd“ [*unpaid care work*] ja „tasustamata kodutööd“ / „tasustamata majapidamistööd“ [*unpaid housework / unpaid domestic work*] (Federici, 2012). Samas tuleb nentida, et Federici ei tee seda alati analüütiliselt kuigi täpselt, st mõnes kontekstis eristab ta nende mõistete tähendusi ja teistes käsitleb neid sünonüümidena. Sellegipoolest saab laias laastus öelda, et Federici „tasustamata hooletöö“ vastab ILO ja EIGE mõistele „otsesed hooletegevused“ ning Federici „tasustamata kodutööd“ vastab ILO ja EIGE mõistele „kaudsed hooletegevused“.

Nii ILO (2018, lk 6) kui ka EIGE (2021, lk 72) eristavad tasustamata hooletöös kaht liiki tegevusi, mida nad nimetavad „otsesteks hooletegevusteks“ [*direct care activities*] ja „kaudseteks hooletegevusteks“ [*indirect care activities*]. Otseste hooletegevuste alla kuuluvad sellised tegevused nagu imiku toitmine, haige pereliikme põetamine, vanema inimese vannitamine või väikese lapse õpetamine. Mõnikord nimetatakse neid tegevusi ka „suhestatud hooletegevusteks“ [*relational care*]. Kaudsete hooletegevuste alla kuuluvad tegevused, mis on otseste hooletegevuste eelduseks, nagu koristamine, söögitegemine, pesupesemine ja teised majapidamistööd. Mõnikord nimetatakse neid tegevusi ka „mittesuhestatud hooletegevusteks“ [*non-relational care*] (*ibid.*).

Otseste ja kaudsete hooletegevuste eristus ei ole aga sugugi selgepiiriline. Näiteks ühe inimese jaoks võib söögitegemine toimida armastuse väljendusena ja sellel võib olla tugev afektiivne aspekt, mis panustab suhete loomisse ja hoidmisse. Samas teise inimese jaoks võib söögitegemine olla kohustus, mis tuleb lihtsalt ära teha ja mis ei panusta samavõrra perekondlikesse suhetesse, ning ei oleks vahet, kui pereliikme asemel teeks sööki palgatud võõras. Hooletööd eristab muust tööst selle emotsionaalne laetus, kuivõrd see hõlmab teiste inimeste eest hoolitsemist (Himmelweit, 1999), et tagada hooldatavate sotsiaalsetele normidele vastav heaolu (Himmelweit, 2007).

Isegi kui tegevusi ei saa lihtsalt otsesteks ja kaudseteks hooletegevusteks jaotada, on neid kontseptuaalselt siiski võimalik eristada selle järgi, kui palju nõuab töö hooldajalt emotsionaalset panust: otsesed hooletegevused nõuavad suuremat emotsionaalset

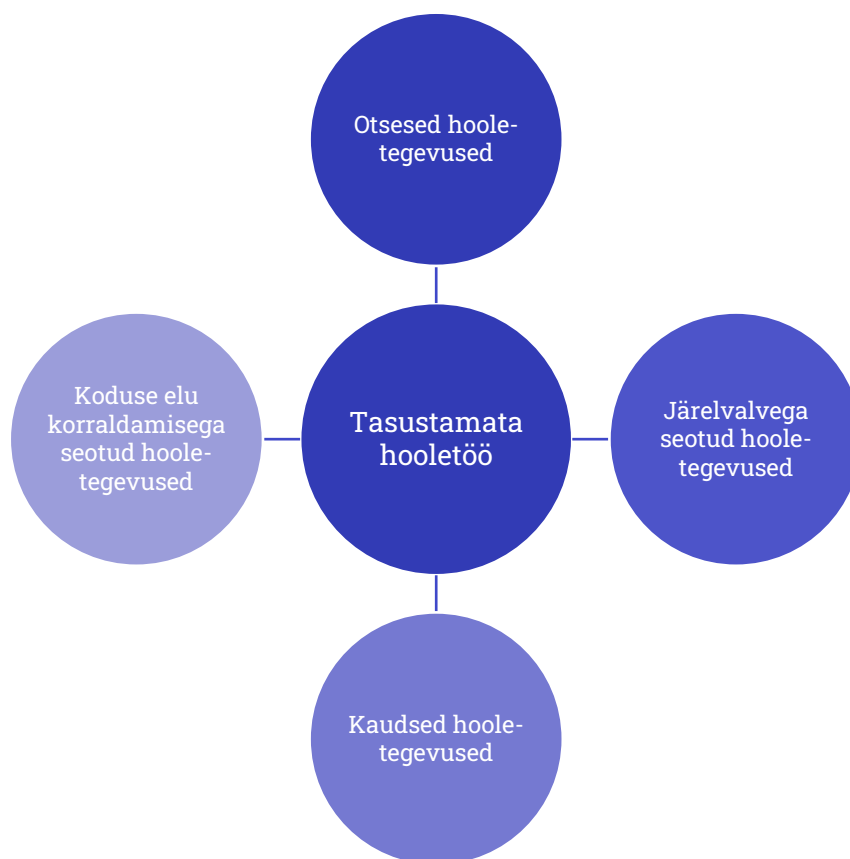
panust ja on emotsionaalselt kurnavamad ning kaudsed hooletegevused on hooldajale emotsionaalselt vähem nõudlikud. Samuti saab mõisteid eristada selle abil, kui oluline on hooldatava seisukohast see, et teda abistaks just temale lähedane inimene, ehk kui suur on töö potentsiaal panustada suhetesse (otsesed hooletegevused panustavad suhtesse rohkem ja kaudsed vähem).

Nancy Folbre (2018) on pakkunud „otsese hooletegevuse“ ja „kaudse hooletegevuse“ kõrvale veel kolmanda mõiste: „järelevalvega seotud hooletegevus“ [*supervisory care*]. Kui „otsesed hooletegevused“ viitavad tegevustele, mis nõuavad suurt isiklikku kaasatust, nagu lastehoid ja eakate või puuetega inimeste hooldamine, ja „kaudsed hooletegevused“ hõlmavad näiteks söögi valmistamist, koristamist ja pesupesemist, mis ei nõua intiimset suhtlemist hooldatavatega, siis „järelevalvega seotud hooletegevused“ osutavad teiste inimeste järele valvamisele (Sammarini, 2023, lk 18). Laste, vanemaealiste või puuetega inimeste valvamine on ennekõike vastutuse kandmine, mis aga ei välista, et samal ajal tehakse teisi kaudseid või isegi otseseid hooletegevusi. Folbre (2018, lk 6) toob välja, et kui ajakasutusuringud mõõdavad juba üsna hästi otsestele ja kaudsetele hooletegevustele kulunud aega, siis järelevalvega seotud hooletegevustele kulunud aega need enamasti arvesse ei võta, kuigi võiksid seda teha.

Arlie Russell Hochschild ja Anne Machung on jaotanud tegevused kolme kategooriasse: „kodutööd“ [*housework*], „laste kasvatamine“ [*parenting*] ja „koduse elu korraldamine“ [*management of domestic life*]. Kodutööde alla kuuluvad sellised tegevused nagu prügi väljaviimine, koristamine, voodite tegemine, pesupesemine, igapäevane toiduvalmistamine, toidukaupade ostmine, õmblemine, mootorsõiduki parandamine, muru niitmine, maja remontimine, toataimede hooldamine, lemmikloomade hooldamine ja arvete maksmine. Laste kasvatamine hõlmab nii lapse füüsilist hooldamist (haige lapse eest hoolitsemine, lapse toitmine, vannitamine, lapse viimine lastehoidu või arsti juurde) kui ka lapse õpetamist (nt igapäevane distsipliin, ettelugemine). Koduse elu korraldamise alla kuuluvad näiteks tähtaegade meelespidamine, planeerimine, kodutööde ja sündmuste ajastamine, sealhulgas sellised ülesanded nagu ostunimekirja koostamine, arvete maksmine, sünnipäeva- ja pühadekaartide saatmine, lapsehoidjate leidmine ja lapse sünnipäevapidude korraldamine (Hochschild & Machung, 2012, lk 290). Sellise jaotuse kahjuks räägib

asjaolu, et see ei arvesta võimalusega, et peres võivad peale laste hoolt vajada ka teised pereliikmed, nt vanavanemad, haigeks jäänud täiskasvanud pereliikmed või puudega inimesed. Lisaks võivad hoolt pakkuda teised lähikonna liikmed, mitte ema ja isa. Küll aga on kasulik tuua mõiste „koduse elu korraldamine“ neljandaks mõisteks „otsese hooletegevuse“, „kaudse hooletegevuse“ ja „järelvalvega seotud hooletegevuse“ kõrvale.

Eelkirjeldatud mõistete omavahelist suhet illustreerib joonis 1.

Joonis 1. Tasustamata hooletöö ja sellega seotud mõistete omavaheline suhe (kirjanduse põhjal autorite koostatud).

Märkus. Otsesed hooletegevused on nt lapse pesemine või talle unejutu lugemine. Kaudsed hooletegevused on nt söögi tegemine või kodu koristamine. Järelvalvega seotud hooletegevused on nt lapse või vanema inimese valvamine, et hooldatav endale viga ei teeks. Koduse elu korraldamisega seotud hooletegevused on nt perepuhkuse planeerimine või pere iganädalase kalendri haldamine.

Tasustamata hooletöö alla võiks paigutada ka hooletööga seonduva liikumise. Üks võimalus, kuidas seda teha, on liikumisele kuluvat aega eraldi arvestada – hooletööga seonduv liikumine oleks sel juhul viies tasustamata hooletöö alla kuuluv tegevus. Teine võimalus on arvestada liikumisele kuluvat aega eraldi osana igast erinevast hooletööst

(Charmes, 2019a, lk 197). Siinses kirjandusülevaates välja pakutud klassifikatsiooni järgi tuleks neljale hooletgevusele kuuluvat aega eraldi mõõta. See annab meile parema aimduse sellest, mis tegevustega seoses tuleb inimestel liikuda ja mis tegevuste ümberjaotamisega oleks neil võimalik võita ajas (nii nende tegevuste endi kui ka nende tegevustega seotud liikumise arvelt), kui nad ei peaks neid tegevusi enam ise tegema.

1.3.2. Rahvusvaheliste organisatsioonide kasutatud mõisted

EIGE kasutatud mõiste „tasustamata hooletöö“ [*unpaid care work*] on defineeritud tegevuste kaudu, mis hõlmavad teiste inimeste eest hoolitsemist või mida tehakse majapidamises ning mille eest ei saada rahalist kompensatsiooni. Laiemalt hooletöö sees, st nii tasustatud kui tasustamata hooletöös, eristatakse ka mõisteid „kaudsed hooletgevused“ [*indirect care*] ning „otsesed hooletgevused“ [*direct care*]. Lisaks eristab EIGE mõisteid nagu „laste eest hoolitsemine“ [*child care*], „pikaajaline hooldus“ [*long-term care*] ja „tasustamata kodutööd“ [*housework*]. Tegevused, mis kuuluvad laste eest hoolitsemise ja pikaajaline hoolduse alla, on otsesed hooletgevused ning tegevused, mis kuuluvad tasustamata kodutööde alla, on kaudsed hooletgevused. Täpsemalt mõiste „laste eest hoolitsemine“ hõlmab selliseid tegevusi nagu laste või lastelaste eest hoolitsemine ja nende õpetamine, mõiste „pikaajaline hooldus“ hõlmab tegevusi, mis puudutavad eakate pereliikmete, naabrite või sõprade, samuti puuetega või krooniliste terviseprobleemidega inimeste eest hoolitsemist, ning mõiste „tasustamata kodutööd“ hõlmab söögitegemist ja teisi majapidamistöid (EIGE, 2021, lk 72).

OECD kasutatud mõiste „tasustamata kodutööd“ [*unpaid housework*] all mõeldakse kõiki teenuseid, mida tehakse majapidamises ja mida ei pakuta turul müügiks. Nende teenuste alla kuuluvad teiste seas toiduvalmistamine, koristamine, pesupesemine, aiandus, laste ja täiskasvanute eest hoolitsemine, toidupoes käimine ja ostlemine (OECD, 2021, lk 18). „Tasustamata kodutöödest“ võib mõelda kui katusmõistest, mis hõlmab mõistet „hooletöoga mitteseotud kodutööd“ [*non-care housework*], mida nimetatakse ka „hooletöoga mitteseotud majapidamisteenusteks“ [*non-care household service work*]. Need on teenused, mida erinevalt hooletöoga seotud kodutöödest oleks võimalik siirda tasustatud majapidamisteenuste osutajatele (*ibid.*). OECD seda oma aruandes küll ei tee, kuivõrd keskendutakse hooletöoga mitteseotud kodutööde panuse hinnastamisele, kuid

mõiste „hooletööga mitteseotud kodutööd“ kõrval võiks olla ka mõiste „hooletööga seotud kodutööd“.

ILO eristab viit töö liiki: leibkonna tarbeks tehtud töö, palgatöö, tasustamata praktika, tasustamata vabatahtlikutöö ja teised töötegevused (Charmes, 2019a, lk 146–147). ILO kasutatud mõiste „leibkonna tarbeks tehtud töö“ [*own-use production work*] on määratletud kui töö, mis hõlmab kaupade tootmist ja teenuste pakkumist leibkonna lõpptarbimiseks. Kaupade tootmise alla kuuluvad näiteks toidu tootmine või kogumine, kaevandus- või metsasaaduste kogumine või töötlemine, vee hankimine, majapidamistarvete valmistamine, taluhoonete või maja remontimine. Teenuste osutamine hõlmab näiteks majapidamise raamatupidamist ja juhtimist, toiduvalmistamist, koristamist, aiandust, lastehoidu, eakate hooldust (ILO, 2023, lk 7). Seega võib öelda, et tegevused, mis langevad ILO „leibkonna tarbeks tehtud töö“ alla, ühtivad nende tegevustega, mis sisalduvad Himmelweiti „tasustamata hooletöös“ ning Federici „tasustamata reproduktiivtöös“.

1.3.3. Eestis kasutusel olnud mõisteid

Praxis on kasutanud poliitikaanalüüsis „COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele“ Silvia Federici mõistet „tasustamata reproduktiivtöö“, mis autorite järgi tähistab koduseid kohutusi, st laste, eakate ja puuetega inimeste hooldamist ning kodutöid (Haugas & Sepper, 2021, lk 5, 7). Selle interpretatsiooni järgi hõlmab „tasustamata reproduktiivtöö“ töid, mis on seotud nii laste saamise ja kasvatamisega kui ka eesmärgiga hoida ennast ja ümbritsevat toidetu, kaitstu, puhta ja hoolitsetuna ning mida tehakse tasu saamata (*ibid.*, lk 5). Analüüsis on lisaks eristatud „nähtavat“ tasustamata tööd (nt laste eest hoolitsemine, toiduvalmistamine, kodu koristamine) ning „nähtamatut“ tasustamata tööd ehk nn vaimset koormust (nt toidu planeerimine, kodutööde jaotamine pereliikmete vahel ja nende ülevaatamine, laste koolist saadud e-kirjade lugemine ja neile vastamine) (*ibid.*, lk 1).

Kantar Emor (2022, lk 47–54) on kasutanud lõpparuandes „Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2021“ mõistet „kodutööd“ katusmõistena, mille alla kuuluvad viis tegevust:

- 1) majapidamistööd, nt toiduvalmistamine ja koristamine;
- 2) remont ja hooldus: koduga seotud remonditegevused ja auto sõidukorras hoidmine;
- 3) aiatööd ja loomade eest hoolitsemine: iluaia, lemmik- ja koduloomade eest hoolitsemine;
- 4) lastega tegelemine: lapsega mängimine, lapsele lugemine, lapse lasteaeda, kooli, huviringidesse jms viimine ja sealt toomine ning asjaajamine kooli, lasteaia või õpetajaga;
- 5) korralduslikud ülesanded: pere rahaasjade ja ühise aja veetmise korraldamine.

Selle klassifikatsiooni järgi langeksid majapidamistööd, remont ja hooldus, aiatööd ja loomade eest hoolitsemine kaudsete hooletgevuste alla, lastega tegelemine otseste hooletgevuste alla ning korralduslikud ülesanded koduse elu korraldamise alla. Kantar Emor ei mõõda hooletööga seotud liikumist ega järelevalvega seotud hooletgevusi.

Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar on kasutanud uuringus „Lastega perede leibkonnapilt“ samuti mõistet „kodutööd“, kuid eristab seda „lastega seotud tegevustest“, mille alla kuulub eraldi ka „laste abistamine koolitööde tegemisel“, ning hooldamist või abistamist vajavate täiskasvanutega seoses „hooldamist ja abistamist“. Seejuures kuuluvad „kodutööde“ alla järgmised tegevused: remonditööde tegemine, tehniliste seadmete korrashoidmise eest vastutamine, pere rahaasjade korraldamine, leibkonna ühise ajaveetmise korraldamine, laste transport lasteaeda, kooli, huviringidesse jm, koju toidu ostmine, söögitegemine, nõudepesumasina täitmine ja tühjendamine, eluruumide koristamine, pesupesemine. „Lastega seotud tegevused“ hõlmavad aga järgmisi tegevusi: laste riietamist või kontrollimist, et nad oleksid sobivalt riides, lastega koju jäämist, kui nad on jäänud haigeks, lastega mängimist või nendega muudes vaba aja tegevustes osalemist, laste magama panemist (Kallaste *et al.*, 2023). Selle klassifikatsiooni järgi langeksid kodutööd kaudsete hooletgevuste alla ning lastega seotud tegevused, sh laste abistamine koolitööde tegemisel, hooldamine ja abistamine otseste hooletgevuste alla. Ka Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar ei erista järelevalvega seotud hooletgevusi ning hooletööga seotud liikumist laiemalt.

Statistikaamet viib iga kümne aasta tagant Eestis läbi ajakasutusuringu¹¹, millega mõõdetakse muu hulgas tasustamata hooletööle kuluvat aega, mis on liigitatud kategooria „Majapidamine ja perekond“ alla. Tasustamata hooletöö sees eristatakse kümmet tegevust: 1) söögitegemist, 2) majapidamise korrashoidu, 3) riiete hooldamist, 4) aiatööd ja lemmikloomade eest hoolitsemist, 5) ehitamist ja parandamist, 6) ostmist ja teenindust, 7) majapidamise juhtimist, 8) lastehoidu, 9) täiskasvanute hooldamist ning 10) majapidamise ja perekonnaga seotud liikumist (Statistikaamet, 2022). Selle klassifikatsiooni järgi langeksid söögitegemine, majapidamise korrashoid, riiete hooldamine, aiatöö ja lemmikloomade eest hoolitsemine, ehitamine ja parandamine, ostmine ja teenindus kaudsete hooletegevuste alla, lastehoid ja täiskasvanute hooldamine otseste hooletegevuste alla ning majapidamise juhtimine koduse elu korraldamise alla.

¹¹ Ajakasutusuring meetodina võimaldab mõista tasustatud majanduse ja tasustamata hoolemajanduse ning tasustamata ja tasustatud töö vahelisi seoseid. Lisaks on sellel võime paljastada ja mõtestada soolist ebavõrdsust ühiskonnas, nt seda, kuidas erinevad tööd on meeste ja naiste vahel jaotunud (Trigo & Baron, 2022, lk 28).

1.4. Majandusteooriate feministlik kriitika

Selles peatükis avatakse feministlikku kriitikat ühiskonnas levinud majandus- ja töökäsitluste eeldustele, vastates järgmisele küsimusele: **miks on feministlikud autorid kritiseerinud ajaloolist peavoolu arusaama majandusest, mis tasustamata hooletööd majanduse osana ei tunnista?**

1.4.1. Produktiivse töö tähendus

Nagu hooletööga seonduvate mõistete ülevaatest välja tuli, on feministlikud majandusteoreetikud juba aastakümneid kritiseerinud majandusteooriaid, mis defineerivad mõistet „töö“ kitsalt ja vaatavad mööda tasustamata hooletöö panusest majandusse. Kriitika keskendub enamasti sellele, mis mõisteid tuleks majandusest rääkides kasutada, et arvesse läheks ka tasustamata hooletöö. Sheila Rowbotham kirjutab:

*Keel kannab endas teatud võimu. See on üks domineerimise vahenditest ...
Teooria keel – tsenseeritud keel – väljendab ainult rõhujate kogetud reaalsust.
See räägib vaid nende maailmast ja nende vaatenurgast.*

(Rowbotham, 1973, lk 32)

Levinud arusaama, et majanduslikku väärtust loob üksnes palgatöö, esindas näiteks Adam Smith. Tema hinnangul oli produktiivne vaid palgatööd hõlmav töö, mille tulemusel tuuakse turule kaupu ja teenuseid ning millele omistatakse selle protsessi käigus rahaline väärtus (Smith, 1937; vt ka Avaro & Morin, 2024, lk 2). Kuivõrd Smith eristas avalikku ja erasfääri ning omistas produktiivse töö vaid avalikule sfäärile, sai tema järgi produktiivne töö olla üksnes avalikus sfääris tehtav töö, st palgatöö (Avaro & Morin, 2024, lk 6).

Eelnimetatud arusaama seadis juba 1930-ndatel kahtluse alla Margaret Reid, arutledes, et ka tasustamata töö saab olla produktiivne, st väärtust loov¹² (eristades seda tarbimisest ja puhkeajast), eeldusel et tegevuse olemus võimaldaks seda üle anda

¹² Aruandes on sõna „productive“ vastena kasutatud sõna „produktiivne“, mitte sõna „tootlik“, et produktiivne ja reproduktiivne töö oleks analüütiliselt mõistetena teineteisega seotud.

tasustatud töötajale ja leibkonnal oleks selle jaoks piisavalt raha (Reid, 1934, lk 11; vt ka Waring, 1988, lk 21). Näiteks toidutegemine on produktiivne, kuna seda tegevust saaks delegeerida palgalisele kokale, erinevalt söömisest, mida teisele inimesele ei ole võimalik delegeerida ja mis on seega selle käsitlemise järgi tarbimine. Kui me aga ei võtaks Reidi kriteeriumit omaks ja jääksime truuks smithilikule produktiivsuse käsitlemisele, siis peaksime võtma omaks absurdse seisukoha, et kui mees abiellub oma majapidajaga ja lõpetab talle palga maksmise, siis enne abiellumist majapidaja tegi tööd ja panustas majandusse, kuid pärast abiellumist ta ei tee enam produktiivset tööd ja seega ei panusta majandusse, olgugi et tegevused on jäänud samaks (Avaro & Morin, 2024, lk 7).

Produktiivse töö mõiste laiendamisega võttis Reid omaks smithiliku arusaama, et majanduse alla kuulub vaid produktiivne töö. Küll aga on oluline märkida, et seda tehes muutis ta produktiivse töö tähendust nii, et see hõlmab ka suuremat osa sellest tööst, mida teevad naised kodus tasuta. Paraku ei olnud Reidil omal ajal suurt mõju peavoolu majandusteooriale (Ironmonger, 2000, lk 6) ning tema ja teiste feministlike autorite ideed, et tasustamata hooletöö panustab majandusse, hakati võtma majandusteadustes tõsiselt alles 1980.–1990. aastatel (Avaro & Morin, 2024, lk 3), kui käibeled tulid uued feministlikud majandusteooria mõisted (Hermann, 2015, lk 36).

1.4.2. Reprodutiivne ja produktiivne majandussektor

Kui reprodutiivtöö on miski, mida omistatakse indiviididele, kes tegelevad reprodutiivtöö alla kuuluvate tegevustega, ja produktiivne töö on miski, mida omistatakse indiviididele, kes tegelevad produktiivse töö alla kuuluvate tegevustega, siis ka majanduses, eeldusel et majandust mõtestatakse laiemalt, on võimalik eristada kahte sfääri: reprodutiivset ja produktiivset majandussektorit [*reproductive and productive sectors of economy*] (EIGE, 2021, lk 15).¹³ Oluline on aga rõhutada, et need kaks majandussektorit on omavahel põimunud, mistõttu ei saa neid üheselt teineteisest eristada, ning produktiivne majandussektor sõltub reprodutiivsest majandussektorist (Cavaghan & Elomäki, 2022, lk 889; vt ka ILO, 2018; Waring, 1988, lk 23). Seejuures

¹³ Siinkohal ei käsitata sõna „produktiivne“ Reidi tähenduses, vaid selle klassikalises peavoolu tähenduses: „produktiivne“ iseloomustab tasustatud tööd, mis loob rahalist kasumit turul (Waring, 1988, lk 22).

kuuluvad reproduktiivse majandussektori alla tasustamata ja tasustatud hooletööga seotud tegevused, mille eest võivad maksta nii eraisikud kui ka riik ning mis aitavad kaasa elu alalhoidmisele (Cavaghan & Elomäki, 2022, lk 891). See tähendab ühtlasi seda, et hooletöö langeb nii produktiivse kui ka reproduktiivse majandussektori alla.

Rääkides Euroopa Liidu majandus-, eelarve-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika koordineerimise raamistikust „Euroopa poolaasta“, toovad Rosalind Cavaghan ja Anna Elomäki (2022, lk 889–890) välja, et majanduse käsitlustes vaadatakse hooletööst rutiinselt mööda ning riiklikku hoolekannet ja tasustamata hooletööd ei vaadelda kui majanduse väärtuslikku osa, vaid kui majanduskasvu takistajat või kuluartiklit. Seejuures ei nähta, et inimühiskonna põhivajaduste rahuldamine, mida teeb suures osas tasustamata hooletöö, on iga majandussüsteemi alus (Himmelweit, 2001, lk 5; Ironmonger, 1996, lk 60; Waring, 1988, lk 23). Lisaks mõtestatakse peavoolu arusaama kohaselt majapidamisi tihtipeale vaid kui tarbijaid ning vaadatakse mööda kõigest sellest, mida leibkonnad toodavad ja mis teenuseid nad pakuvad, kasutades oma kapitali ja tööjõudu (Ironmonger, 2000, lk 5).

1.4.3. Tasustamata ja tasustatud hoolemajandus ning tasustatud majandus

Reproduktiivset majandussektorit nimetatakse kirjanduses ka „hoolesektoriks“ [*care sector*] ja „hoolemajanduseks“ [*care economy*] (Himmelweit, 2001, lk 143; ILO, 2018, lk 10). Susan Himmelweit (2001, lk 5) eristab hoolemajanduse sees omakorda „tasustamata hoolemajandust“ [*unpaid care economy*] ja „tasustatud hoolemajandust“ [*paid care economy*]. Sellise arusaama järgi kuuluvad tasustatud hoolemajanduse alla riiklik hoolekanne ja turu pakutavad hoolekandeteenused ning tasustamata hoolemajanduse alla tasustamata hooletöö, mida tehakse kodumajapidamistes. Jacques Charmes (2019a, lk 143) aga mõtestab „hoolemajandust“ kui midagi, mille väärtust loovad leibkonnad teenuste osutamisega iseendale. Seejuures on Charmesi „hoolemajandusel“ peale Himmelweiti „tasustamata hoolemajandusel“ ühisosa ka Ironmongeri „kodumajapidamismajandusega“ [*household economy*] (Ironmonger, 2000, lk 5) ja Goldschmidt-Clermonti „majanduse mitte-turu kodumajapidamissektoriga“ [*household non-market sector of the economy*] või „kodumajapidamise tootmisega“ [*household production*] (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 1).

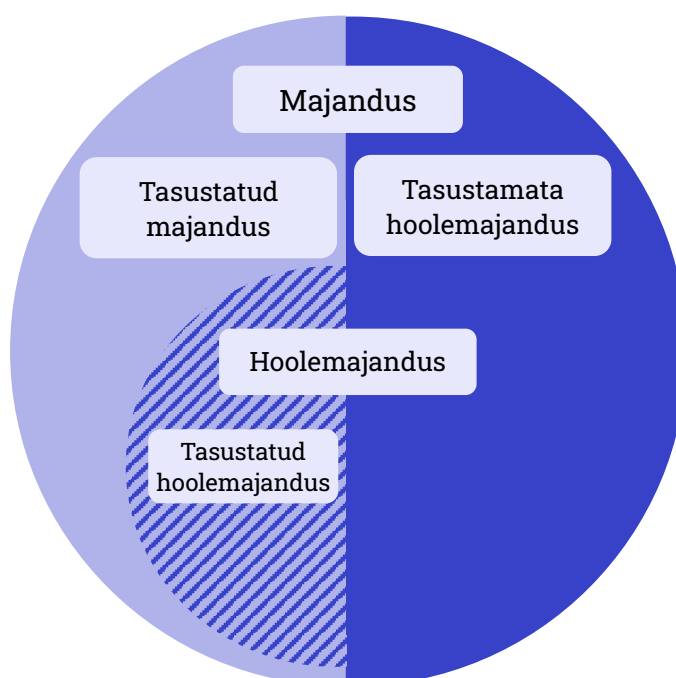
Ironmonger defineerib „kodumajapidamismajandust“ kui kodumajapidamiste tehtavaid produktiivseid tegevusi, milleks kasutatakse kodumajapidamise kapitali ja oma liikmete tasustamata tööd, et töödelda kaupu ja pakkuda teenuseid oma tarbeks (Ironmonger & Soupourmas, 2009, lk 244). Ta mõistab produktiivset tööd Reidi tähenduses, st produktiivne töö on töö, mis vastab järgmisele kriteeriumile: „Kui tegevus on sellist laadi, et seda võiks delegeerida tasustatud töötajale, siis loetakse see tegevus produktiivseks“ (Ironmonger, 2000, lk 6). Goldschmidt-Clermonti mõiste „majanduse mitte-turu kodumajapidamissektor“ ja tema hilisemas töös kasutatud mõiste „kodumajapidamise tootmine“ hõlmavad tasustamata produktiivseid tegevusi (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 1, 4; Goldschmidt-Clermont & ILO, 2000, lk 1), sh on ta võtnud omaks Reidi definitsiooni, mille järgi „kodumajapidamise tootmine“ koosneb „tasustamata tegevustest, mida teevad liikmed ja liikmete jaoks ning mida võiks asendada turul olevate kaupadega või tasuliste teenustega, kui sellised asjaolud nagu sissetulek, turutingimused ja isiklikud eelistused lubavad delegeerida teenust kellelegi väljastpoolt leibkonda“ (Reid, 1934, viidatud Goldschmidt-Clermont & ILO, 2000, lk 1 järgi).

Goldschmidt-Clermont kasutab oma töös ka läbivalt mõisteid „SNA tegevused/tootmine“ [*SNA activities/production*] ja „mitte-SNA tegevused/tootmine“ [*non-SNA activities/production*]. Need mõisted tuginevad rahvamajanduse arvepidamissüsteemile (*system of national accounts*, SNA), mis sisaldab rahvusvaheliselt kokku lepitud rahvamajanduse arvepidamise põhimõisteid, klassifikaatoreid ja arvestusreegleid (ÜRO, 2024). SNA raamistikku kasutatakse muu hulgas sisemajanduse koguprodukti arvutamiseks. Goldschmidt-Clermonti käsitluses hõlmab „SNA tegevused/tootmine“ süsteemi kuuluvaid turupõhiseid majandustegevusi, samas kui „mitte-SNA tegevused/tootmine“ tähistab SNA põhiraamistikust välja jäävaid kodumajapidamise tegevusi (Goldschmidt-Clermont & Pagnossin-Aligisakis, 1995, lk 4; 1999, lk 520).

„Produktiivset majandussektorit“, mille alla kuuluvad kõik tööd, mida tehakse tasu eest (st „produktiivne“ on siinkohal Smithi, mitte Reidi tähenduses), nimetatakse ka „majanduse turusektoriks“ [*market sector of economy*] (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 1) ja „turumajanduseks“ [*market economy*] (Ironmonger, 2000, lk 5). Himmelweit kasutab lisaks mõisteid „tasustamata majandus“ [*unpaid economy*] ja „tasustatud majandus“

[*paid economy*] . Tasustamata majanduse alla kuulub tasustamata hooletöö, mis tagab indiviidide heaolu ja nende võime panustada majandusse, ning näiteks vabatahtlik töö. Tasustatud majandus sisaldab nii avalikus sektoris tehtud tasustatud tööd, sh tasustatud hooletööd, kui ka erasektoris tehtud tasustatud tööd, mille raames toodetakse kaupu ja pakutakse teenuseid, sh tasulisi hoolekandeteenuseid (Himmelweit, 2001, lk 6). Selle aruande raames võib „produktiivset majandussektorit“, „majanduse turusektorit“, „turumajandust“ ja „tasustatud majandust“ käsitada sünonüümidenä. „Tasustamata majandus“ tähistab aga majandussektorit, mis on laiem kui tasustamata hoolemajandus, kuivõrd selle alla langeb ka tasustamata vabatahtlikutöö.

Ülal kirjeldatud peamiste mõistete omavahelist suhet illustreerib joonis 2.

Joonis 2. Majanduse ja hoolemajanduse mõiste omavaheline suhe (kirjanduse põhjal autorite koostatud).

Märkus. Majandus hõlmab nii tasustatud majandust kui tasustamata hoolemajandust. Hoolemajandus hõlmab nii tasustamata hoolemajandust kui tasustatud hoolemajandust.

Erinevus tasustatud majanduse ja tasustamata majanduse vahel seisneb selles, et tasustatud majanduses (nt tasustatud hoolemajanduses) mõõdetakse töö väärtust rahas ja tasustamata majanduses (nt tasustamata hoolemajanduses) vaid sellele tööle kulunud ajaühikutes (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 2). Goldschmidt-Clermont rõhutab, et tasustatud majandus ja tasustamata hoolemajandus on omavahel pidevas

vastastikmõjus: tööjõud liigub nende kahe majanduse osa vahel, sest teenuseid, mida varem osutati tasustamata hoolemajanduses tasuta, võidakse osta hiljem sisse ja, vastupidi, teenuseid, mida osteti varem sisse, võidakse hiljem tasuta ise teha (*ibid.*, lk 1).

Suhete mõjuringist võib mõelda ka viisil, et tasustamata ja tasustatud hoolemajandus ning hooletööga mitteseotud tasustatud majandus mõjutavad üksteist pidevalt. Sõltuvalt sellest, milline on nende kolme komponendi omavaheline vahekord, võib sooline ebavõrdsus eri sektorites kas süveneda või väheneda (ILO, 2018, lk 10).

1.4.4. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni uus töö mõiste

Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) on 2013. aastal tunnistanud vajadust muuta olemasolevat arusaama majandusest ja ka standardeid, mis võimaldaksid paremat statistilist mõõtmist, et arvestada kõikide inimeste panusega eri majandussektoritesse ning hinnata kõikide töövormide panust majanduse arengusse, majapidamiste toimetulekusse ning indiviidide ja laiemalt ühiskonna heaolusse (Charmes, 2019a, lk 146). ILO määratluse kohaselt on „töö“ [*work*] mis tahes tegevus, mida teevad igas vanuses ja igast soost inimesed, et toota kaupu või osutada teenuseid teistele kasutamiseks või majapidamise tarbeks. Töö jaotub viide kategooriasse: tasustatud palgatöö; leibkonna tarbeks tehtud tasustamata töö; töö, mida tehakse teiste leibkondade heaks tasuta; tasustamata praktika; tasustamata vabatahtlik töö (ILO, 2023, lk 3). Selline laiem vaatenurk mõistele „töö“ avab võimaluse arusaamale, mille järgi hõlmab majandus kõiki ressursi loomise ja jaotamise protsesse, mis võimaldavad rahuldada inimeste vajadusi nende heaolu tagamisel, sõltumata sellest, kas need protsessid on tasustatud või mitte (Trigo & Baron, 2022, lk 19, vt ka ILO, 2022). Uues resolutsioonis kitsendati varasemaga võrreldes palgatöö [*employment*] tähendust, st nüüd kuulub selle alla vaid see töö, mida tehakse tasu eest, ning laiendati töö [*work*] tähendust, st selle alla langeb nii tasustatud töö kui ka teised tasustamata töö vormid (ILO, 2024).

Asjaolu, et ILO on laiendanud mõistet „töö“ ja võtnud omaks avarama arusaama majandusest, näitab, et hooletöömajandusse panustamist ei hinda nüüdseks mitte ainult feministlikud majandusteoreetikud ja filosoofid, vaid laiem üldsus.

1.4.5. Majapidamine kui eraldi majandusüksus

Duncan Ironmonger on välja käinud mõiste „kodumajapidamise tootmine“ [*household production*]. Ta defineerib seda kui kaupade ja teenuste tootmist leibkonnaliikmete poolt enda tarbeks, kasutades leibkonna kapitali ja selle tasustamata tööjõudu. Kodumajapidamise poolt enda tarbeks toodetud kaubad ja pakutavad teenused hõlmavad näiteks majutust, eineid, puhtaid riideid ja lastehoidu. Majapidamise tootmisprotsessi käigus muudetakse ostetud vahekaubad (nt supermarketi toidukaubad ja elektrifirma elekter) lõpptarbekaupadeks (nt toiduks ja puhasteks riieteks). Selleks kasutavad leibkonnad aga majapidamise kapitali (nt köögiseadmeid, laudu ja toole, kööki ja söögitoa ruume) ja leibkonna tööjõudu (nt poes käimisele, toiduvalmistamisele, pesupesemisele ja triikimisele kulutatud töötunnid) (Ironmonger, 2000, lk 3; vt Vogel, 2013, lk 149). Sisuliselt on sellise käsitluse järgi iga kodumajapidamine n-ö eraldi majandusüksus.

Majanduslikku väärtust, mida leibkonnad loovad leibkondliku tootmise abil, nimetab Ironmonger (2000, lk 3) „kodumajapidamiste koguproduktiks“ (KKP) [*gross household product, GHP*]. Sellise lähenemisviisi korral ei ole tasustamata hooletöö tegemiseks vaja üksnes tööjõudu ja aega, vaid ka kapitali, nt vahendeid (pliiti söögitegemiseks, tolmuimejat koristamiseks, pesumasinat pesu pesemiseks jm) ja inimkapitali (oskusi süüa teha, koristada ja pesu pesta jm). Seda püüavad keerulisemad meetodid, mille abil arvutatakse tasustamata hooletöö panust majandusse (nagu Ironmongeri ja Goldschmidt-Clermonti meetodid), ka arvesse võtta. Tootmisprotsessid läbivad katkematult kõiki majandussektoreid. Tasustamata hooletöö lisab turult ostetud toodetele „väärtust“ enne nende füüsilist tarbimist (Ironmonger, 2000, lk 10). Piir tootmise ja tarbimise vahel, nagu see on majandusteadustes tihtipeale tõmmatud, on vaid kokkuleppeline joon, mis on ajalooliselt olnud lihtsalt mugav viis eristada suhteliselt kergesti mõõdetavaid rahalisi tehinguid ja mitterahalist tootmist või teenuste pakkumist majapidamise tarbeks (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 1).

Olgugi et Ironmonger (2000, lk 4) käsitleb kodumajapidamisi eraldi majandusüksustena, rõhutab ta, et kodumajapidamismajandust ei saa selgelt eristada turumajandusest. Näiteks toidupoodides toimub segatootmine [*mixed mode of production*], st iseteeninduskassades teenindavad kassapidajate asemel inimesed ennast ise (*ibid.*). Ka

kodumajapidamisüksustes võib toimida segatootmine, näiteks rendivad inimesed erafirmalt remondiks vajalikud vahendid, kuid remonti teevad nad nende vahenditega oma kodumajapidamises ise.

1.5. Tasustamata hooletöö kui ühiskondlik probleem

Selles peatükis vastatakse küsimusele, **kuidas on feministlikud autorid avanud tasustamata hooletöö küsimust kui ühiskondlikku probleemi**. Täpsemalt peatutakse seitsmel kirjandusest esile kerkinud teemal: 1) neoliberaalne mõtteviis ei väärtusta hooletööd; 2) tasustamata hooletöö lõhe; 3) sooessentsialistlik arusaam hooletööst kui naisele „loomuomasest“ tööst; 4) majanduslik hooletöö nõiaring – klass, hooletöölõhe ja globaalsed hooletöö ahelad; 5) palgatöö ja tasustamata hooletöö seos; 6) kaubastatavad ja mittekaubastatavad hooletööd; 7) ajakasutusuringute feministlik analüüs.

1.5.1. Neoliberaalne mõtteviis ei väärtusta hooletööd

Avaliku sektori eelarvekärped võivad suurendada naiste tasustamata hooletöö koormust, sest nad on sunnitud enda kanda võtma neid töid, mis varem olid kaetud avalikult pakutud teenustega (Seguino, 2020, lk 45). See aga võib omakorda mõjutada negatiivselt naiste osalemist palgatööturul. Lisaks võivad naised suurendada oma töötundide arvu palgatöö kasuks, et maandada olukorda, kus nende partnerid on kaotanud sissetulekus, palgad on langenud või hinnad on tõusnud. See tuleb aga kas nende vaba aja või tasustamata hooletööle kulunud tundide arvelt. Naiste töökoormuse suurenemine võib negatiivselt mõjutada laste või teiste hooldatavate heaolu, põhjustades sellega riigile pikaajalisi majanduslikke kulusid (*ibid.*, vt ka Himmelweit, 2001, lk 6; ILO, 2018, lk 12–13). Veel enam, kui riik panustab hoolemajandusse liiga vähe ressursse, vähendab see töötajate produktiivsust ja individuaalset võimekust ning kahjustab inimsuhete võrgustikke, mis neid muidu toetavad, mõjutades seeläbi töötajate heaolu (Himmelweit, 2001, lk 7).

Neoliberaalne mõtteviis ei näe hooletöös ühishüve, mille tagamiseks on vaja solidaarselt panustada. Kuna valijaskond on võtnud omaks, et sotsiaalkulutused on kellegi teise heaolu tagav luksus, mitte kõikide heaolu panustav investeering, on ka sotsiaalvaldkonna kärped kergesti aktsepteeritavad (Barry & Jennings, 2021, lk 57). Selle asemel võiks hoolemajandust käsitledagi kui ressursi, sotsiaalset infrastruktuuri, millesse tasub samamoodi investeerida kui näiteks riigi füüsilisse taristusse. Tegu on investeeringuga ja seega esialgu kuluga, kuid see loob majanduslikku lisaväärtust,

rääkimata muudest mitterahalistest hüvedest, mida sellised investeeringud endaga kaasa toovad (ILO, 2018, lk 252–253).

1.5.2. Hooletöölõhe ja selle mõju naiste heolule

Tänapäeval töötavad nii mehed kui ka naised tasustatud ja tasustamata majandussektorites. Kuigi aina rohkem naisi teevad tasustatud tööd täiskohaga, ei ole tasustamata majandussektoris töökoormus meeste ja naiste vahel ühtlasemaks muutunud. Naised panustavad rohkem aega tasustatud tööle, kuid mehed ei ole samaväärselt suurendanud oma ajalist panust tasustamata hooletöö tegemisse (EIGE, 2021, lk 9; OECD, 2021, lk 18). Statistikaameti AKU järgi kulub Eestis mehel tasustamata hooletööle keskmiselt 137 minutit ja tasustatud tööle 226 minutit päevas, naisel aga vastavalt 201 minutit ja 171 minutit päevas. Kokku teevad mehed keskmiselt tööd 363 minutit ja naised 372 minutit päevas (Statistikaamet, 2022).

Sellisel tööjaotusel on aga olulised negatiivsed tagajärjed naiste sotsiaal-majanduslikule heolule. Esiteks, see mõjutab naiste autonoomiat, kuivõrd nad sõltuvad suure tasustamata hoolekohustuse tõttu rahaliselt oma kaaslastest (Himmelweit, 2001, lk 11–12). Kirjandusest tuleb välja seegi, et abielus naised, kes sõltuvad majanduslikult oma abikaasadest, on suurema tõenäosusega koduvägivalla ohvrid võrreldes naistega, kes on majanduslikult iseseisvamad (Krull, 2011, lk 20). Teiseks, kui naised jõuavad pensioniikka, on nad kogunud meestega võrreldes palju vähem pensioniõigusi, sest nad panustasid tasustamata hooletöö majandusse rohkem ja ei saanud meestega võrdsetel alustel tasulist tööd teha, mis oleks neil võimaldanud pensionieaks rohkem raha koguda (Himmelweit, 2001, lk 11–12). Naiste madalam pension tuleneb väiksemast töötasust, lühemast töötamise ajast, laste sünniga seotud karjäärikatkestustest ja osajaga töötamisest. Pensionisüsteemide ümberjagamismehhanismid siluvad neid erinevusi vaid osaliselt (European Commission, 2024b).

1.5.3. Soessentsialistlik arusaam hooletööst

Soolist tööjaotust ja traditsioonilisi soorolliootusi hoiab alal essentsialistlik arusaam sellest, mis on naisele või mehele loomuomane käitumine. Essentsialistliku arusaama kohaselt peetakse nn meeste ja naiste tööde eristamist loomulikuks ja õigustatuks (Cooke, 2011, lk 25; Krull, 2011, lk 12). Essentsialistlik arusaam soorollidest kandub üle ka

arusaama sellest, milline on ideaalne perekond. Selle tuumikperemudeli järgi koosneb perekond mehest, naisest ja lastest, seejuures on mehe ülesanne teenida palgatööga raha, et tuua perele leib lauale, ning naise ülesanne on hoolitseda kodu ja laste eest (Charmes, 2019a, lk 152; vt ka Cooke, 2011, lk 31; EIGE, 2021, lk 61). Tuumikperemudelit idealiseerides kinnistatakse aga kaht vaele arusaama: pered toimivadki iseseisvate ja sõltumatute üksustena, mis rahuldavad mehe, naise ja laste vajadusi, ning tuumikpered sobivad ideaalselt laste kasvatamiseks. Seejuures eiratakse tuumikperemudeli korral tänapäeva reaalsust, kus mõlemad vanemad – nii ema kui ka isa – teevad palgatööd ning kus vanemad loovad teadlikult vastastikuse sõltuvuse võrgustikke teiste inimestega, kes panustavad laste kasvatamisse. Tuumikperet idealiseerides vaadatakse sageli mööda ka tõsiasjast, et jõukamates peredes teevad osa hooletööst ära tasustatud naistest koduabilised (Krull, 2011, lk 20), kes tihti on vaesemast sotsiaal-majanduslikust klassist (EIGE, 2021).

Essentsialistlik arusaam hooletööst kui naisele loomuomasest tegevusest kandub üle ka tasustatud töö sektorisse, kus tasustatud hooletööd teevad peamiselt naised (EIGE, 2021, lk 57; ILO, 2018, lk 11). Nii moodustavad Eestis mehed ainult 6% tasustatud hoolesektori tööjõust (Kurmiste *et al.*, 2022, lk 27). Oluline tegur, mis takistab meestel hoolesektoris töötamast, on soostereotüübid, mis omistavad teiste eest hoolitsemise naistele, ning seepärast seostatakse ka tasustatud hoolesektorit naistega (Centar & RAK, 2024, lk 5). Näiteks arvatakse, et koduabilised, koristajad, haridustöötajad, õed, sekretärid, lasteaiaõpetajad ja hooldajad peaksid olema naised (EIGE, 2021, lk 57). Tasustatud hooletöö sektor hõlmab ülesandeid, mida traditsiooniliselt on naised teinud kodus tasuta, mistõttu alaväärtustatakse ühiskonnas ja tööturul süstemaatiliselt neid oskusi, mida need tööd nõuavad ja arendavad (EIGE, 2021, lk 58; ILO, 2018, lk 11). Seda kinnitab ka asjaolu, et sektorites, kus naiste osalus suureneb, palgad vähenevad (EIGE, 2021, lk 58).

1.5.4. Hooletöö nõiaring – klass, hooletöölõhe ja globaalsed hooleahelad

Naistel, kes töötavad madalapalgalistel ja ajutistel töökohtadel, kulub tasustamata hooletööle rohkem aega, sest neil puudub rahaline ressurss, et palgata nende tööde tegemiseks koduabilisi või tellida teenuseid, sh tellida kulleriga nt toitu. Sellistel naistel on tihtipeale keeruline leida stabiilsemaid töökohti, sest nende hooletöökoormus on

suur. Vaatamata ebakindlusele on madalapalgalised ja ajutised töökohad sageli ainukesed, mis on piisavalt paindlikud, et naised saaksid jätkata kõikide oma hooletöökohustuste täitmist (EIGE, 2021, lk 19).

Riikides, kus kõrgelt kvalifitseeritud naised on saavutanud suure palgatööhõive, aga kus mehed ei ole selle võrra suurendanud oma panust tasustamata hooletöö tegemisse ning riigi hoolekandeteenuste kättesaadavus on kehv, on tekkinud tungiv vajadus koduabiliste järele. Nendeks on tavaliselt sisserännanud ja/või madalama sotsiaal-majandusliku staatusega naised. Selliste nn taskukohaste töötasudega koduabiliste palkamine on võimaldanud kõrgelt kvalifitseeritud naistel säilitada oma positsiooni tööturul, pakkudes illusiooni soolisest võrdsusest kodustes paarisuhetes, kuigi tegelikkuses on ebavõrdsus lihtsalt nihutatud globaalsete hooleahelate [*global care chains*] kanda (EIGE, 2021, lk 53). „Globaalseid hooleahelaid“ mõistetaksegi kui riikideüleseid võrgustikke, milles leibkonnad jagavad oma hooletöökohustusi inimestega väljastpoolt nende leibkondi, kasutades ära soo, etnilise päritolu, sotsiaalse klassi ja päritolukohaga seotud võimupositsiooni (Pérez Orozco & United Nations, 2009, lk 4). Olukord, kus teatud inimesed riigis saavad hooletööd osta sisse neilt, kellel ei ole seda võimalik teha, loob, kinnistab ja süvendab nende kahe grupi vahelisi võimusuhteid ja hierarhiaid (EIGE, 2021, lk 60).

Amaia Pérez Orozco väidab, et globaalsed hooleahelad on vastus käimasolevale „hoolekriisile“ Euroopas, kus naiste tööhõive on kasvamas hooletöö tegemise arvelt. Koos demograafiliste muutustega, nagu vananev elanikkond, pikenenud eluiga ja väiksemad leibkonnad, on see loonud olukorra, kus kasvavaid hoolevajadusi ei suudeta enam katta naiste tasustamata tööga. Seetõttu on suurenenud nõudlus tasuliste hooleteenuste järele, mida riiklike hoolekandeteenuste puudumisel pakuvad tavaliselt sisserännanud naised (Pérez Orozco & United Nations, 2009). ILO märgib, et see dünaamika tuleneb tööturu, migratsiooni ja hoolepoliitika (või nende puudumise) koosmõjust, mis kujundab leibkondadele kättesaadavaid valikuid. Kui peredel pole taskukohaseid alternatiive, võib neil olla suurem kiusatus palgata odavamaid immigrantidest naisi, eriti kui puuduvad avalikult subsideeritud hoolekandeteenused (ILO, 2018, lk 192).

1.5.5. Palgatöö ja tasustamata hooletöö seos

Tasustamata hooletöö lõhel on olulised tagajärjed naiste tööturukäitumisele. Kui naine suurendab oma tasustatud töö koormust, siis osa aega, mida ta kulutas enne tasustamata hooletööle, liigub tasustamata majandusest tasulisse majandusse, sest naise palgatöö koormuse suurenedes väheneb aeg, mida ta saab panustada tasustamata hooletöösse. Aeg, mida tasustamata majandus kaotab, sõltub sellest, kui palju aega kulub varem naisel tasustamata hooletööle. Juhul kui naise partner ei võta osa tasustamata hooletööst enda kanda, väheneb naise palgatöö rahaline kasu, kuna ta peab osa oma teenitud raha eest palkama kellegi, kes teeks neid hooletöid, mis langesid varem tema õlule (Himmelweit, 2001, lk 6).

Naiste suurem hooletöökoormus ning sellest tulenev tasustatud töö ja tasustamata hooletöö ühitamise keerulisus mõjutavad negatiivselt naiste võimalusi ja võimekust osaleda tasustatud tööturul, põlistades seeläbi soolist ebavõrdsust (EIGE, 2021, lk 19; ILO, 2018, lk 38). Eesti kuulub nende Euroopa Liidu riikide sekka, kus naistel tuleb lastega seotud hooletöö tõttu suurema tõenäosusega ette üle 6-kuulisi katkestusi karjääris: EIGE andmetel puutuvad sellega kokku 68% tööealistest Eesti naistest (EIGE, 2021, lk 49). Katkestused karjääris, mis tulenevad hooletöökohustuste suurenemisest teatud perioodidel (nt kui lapsed on väikesed või kui naine vastutab vanemaealise või puudega inimese eest), sunnivad naisi töötama tasulistel töökohtadel kas osalise koormusega, ebaregulaarsete graafikute alusel või madalamapalgalistel töökohtadel, kuivõrd arvatakse, et sellised töökorraldused võimaldavad neil paremini ühitada tasulist ja hooletööd (EIGE, 2021, lk 10). Statistikaameti (2024a) andmed näitavad, et 25–49-aastaste naiste hulgas oli 2023. aastal Eestis osaajaga töötajaid 14,7%, samas vanuserühmas oli osaajaga töötavate meeste osakaal 5,9% ehk oluliselt madalam. Kuigi Eestis on väikelapsega pikemaks koju jäämine n-ö tasustatud, st vanem ei tee vanemapuhkusel viibides tasustamata hooletööd, ei kao tasu korral karjääri katkestuse negatiivne mõju naiste edenemisele tööelus.

Tallinna Ülikooli uuringus on leitud, et Eestis on märkimisväärne emaduslõiv, mis tähendab seda, et emaks saades, ka seitse aastat peale esimese lapse sündi, ei ole ema keskmine palgatase taastunud samale tasemele, mis tal oli enne emaks saamist. Autorid toovad välja, et selles on süüdi just hoole- ja palgatöö ühitamise keerulisus (Unt *et al.*,

2021). Masso jt (2024) on välja toonud, et akadeemilises sektoris kaob palgaerinevus neli aastat pärast lapse sündi ning emaduslõiv tuleneb peamiselt töötundide vähenemisest. Nelja aasta jooksul pärast lapse sündi väheneb emade keskmine töötundide arv kahe aasta pikkuse täistööajaga töötamise ulatuses. Samas meeste puhul sellist seost ei esine. Sarnane trend on ka mujal maailmas: emaks olemine on üks peamisi takistusi naiste edasiliikumisel karjääriredelil (ILO, 2018, p. 38; vt ka Kleven *et al.*, 2019). Taskukohased ja kvaliteetsed lastehoiuteenused on naiste jaoks üliolulised, et nad saaksid ühendada hooletööd ja osalemist tööturul neile sobivas mahus (EIGE, 2021, lk 48, 53).

1.5.6. Kaubastatav ja mittekaubastatav hooletöö

Kuigi mõned tasustamata hooletöö liigid on kaubastatavad [*commodifiable*] ehk neid saab delegeerida palgatud töötajale, on mõningad aspektid tasustamata hooletööst mittekaubastatavad või vähemalt on neid keeruline kaubastada ehk palgatud töötajale delegeerida (Radin, 1996). Probleem seisneb nimelt selles, et hooletöö, eriti otsesed hooletegevused, ei ole vaid füüsiliste tegevuste tegemine, vaid nende tegevustega luuakse ja hoitakse ka inimsuhteid (Himmelweit, 1999). Lapsevanem võib ju palgata lapsehoidja last hoidma, kuid lapsehoidja loob ja hoiab sel ajal enda kui lapsehoidja suhet lapsega, st ta ei saa luua lapse ja vanema vahelist suhet selle vanema ja lapse jaoks (Himmelweit, 2001, lk 8–9). Veel enam, kuivõrd hooletöö puudutab kodusid, kehasid ja peresid, on selle olemus väga intiimne, mistõttu nende tegevustega mitte ainult ei looda ega hoita inimsuhteid, vaid lähedus on nende hooletegevuste eeldus (Barry & Jennings, 2021, lk 18). Samal ajal on oluline, et me ei romantiseeriks tasustamata hooletööd, sest tihtipeale naistest hooldajad küll pakuvad hooldatavatele vajalikku emotsionaalset tuge ja arenguks tarvilikku hoolt, ent nad teevad seda vastumeelselt ja rõhumise kontekstis (Eyben, 2012, lk 20).

Hoolekriisi valguses on tähtis, et osa hooletööst võtaks üle turg ja riik. Samas tuleb nentida, et hooletöö kaubastamise vajalikkuse ja hooletöö kui inimsuhetesse panustamise väärtustamise vahel on teatud pinged: ühelt poolt teeb hooletöö kaubastamine hooletöö nähtavaks ja pakub leevendust hoolekriisile, teiselt poolt hooletöö olemus – hoolitsemine – näib olevat midagi, mis ei käi kokku turumajanduse väärtustega (Barry & Jennings, 2021, lk 18). Et naiste hooletöökoormust vähendada,

peaksid mehed suurendama oma osa hooletöö tegemisel ning panustama seeläbi lähedaste suhete loomisse ja hoidmisse.

1.5.7. Ajakasutusuuringu feministlik analüüs

Ajakasutusuuringu meetodina on vahend mõistmaks tasustatud majanduse ja tasustamata hoolemajanduse ning tasustamata ja tasustatud töö vahelisi seoseid. Lisaks on sellel võime paljastada ning mõtestada soolist ebavõrdsust ühiskonnas, näiteks seda, kuidas erinevad tööd on meeste ja naiste vahel jaotunud (Trigo & Baron, 2022, lk 28).

Üks ajakasutusuuringu olulisi aspekte on see, et need ei võta arvesse mitme hooletöö korraga tegemist, näiteks naised tihtipeale valvavad lapsi ja teevad samal ajal süüa (Barry & Jennings, 2021, lk 53). Kuivõrd ka palgatööd tehes võib inimene täita samal ajal erinevaid ülesandeid, ei pruugi see tasustatud majanduse ja tasustamata hoolemajanduse võrdluse perspektiivist olla kõige suurem probleem. Ent seda on oluline siiski tähele panna, sest näiteks väljundipõhiste meetodite puhul määratakse kõikidele tasustamata hooletöö väljunditele (nt toidetud laps, pestud pesu, soe söök) rahaline väärtus olenemata sellest, kas mõnda neist tegevustest tehti samal ajal või mitte. Siiski on peale ajakasutusandmete vaja koguda palju teisi andmeid, et selliseid meetodeid rakendada.

Margrit Eichler jt (2010) on välja toonud mitmeid eeldusi, mida ajakasutusuuringud tihtipeale käsitlevad kui iseenesestmõistetavaid asjaolusid, ent mis tegelikult takistavad hooletöö mõõtmist selle terves ulatuses. Enamasti eeldatakse, et

- tasustamata hooletööd tehakse vaid oma leibkonna heaks, ent tegelikult on leibkonnad omavahel palju rohkem seotud, kui ideaalne tuumikperemudel ette näeb, st paljud leibkonnad saavad tuge väljastpoolt oma leibkonda, nt vanematelt, sõpradelt, töökaaslastelt, naabritelt;
- tasustamata hooletöö koosneb korduvatest igapäevastest tegevustest, nagu söögitegemine, koristamine, pesupesemine, laste valvamine, kuid hooletöö hõlmab ka komplekssemaid ja emotsionaalselt nõudlikumaid tegevusi, mida ka ajakasutusuuringud võiksid arvesse võtta. Näiteks võiks inimestelt uurida, kas nad on pakkunud kellelegi emotsionaalset tuge (kuulanud või lohutanud kedagi, andnud kellelegi nõu), lahendanud mõnd kriisi (nt lastevahelist tüli), panustanud

suhetesse seeläbi, et on helistanud oma sugulastele, lahendanud mõnd suhtekonflikti, organiseerinud perele puhkusereisi;

- hooletöö hõlmab laste eest hoolitsemist ning ei võta arvesse täiskasvanud inimeste eest hoolitsemist. Näiteks võivad vanemaealised inimesed abistada oma täiskasvanud lapsi või nende peresid (Eichler *et al.*, 2010, lk 29, 31).

1.6. Tasustamata hooletöö rahalise väärtuse arvutamise meetodid

Selles peatükis antakse ülevaade eri meetoditest, mille abil on võimalik arvutada tasustamata hooletöö panust majandusse. Siin vastatakse järgmistele küsimustele: **millised on võimalused mõõta tasustamata hooletöö panust majandusse; mis meetodeid on kasutatud; mis on nende meetodite eelised ja puudused?**

Olgugi et tava arvutada tasustamata hooletöö väärtust majandusse panustamisel ei ole levinud, ei ole meetodid, kuidas seda teha, täiesti uued. Nimelt juba 1912. aastal hindas Norra riiklik statistikaamet koduperenaiste tasustamata hooletöö väärtuseks 15% riigi SKP-st. Selle hinnanguni jõuti, rakendades vallaliste naistöötajate keskmist tunnipalka ajale, mis kulus abielunaistel hooletööks. Tasustamata hooletööd arvestati Norras SKP osana veel 1940-ndatel, ent sellest loobuti, kui teiste riikide eeskujul võeti omaks standardiseeritud SKP meetod. See jättis tasustamata hooletöö SKP mudelist välja põhjusel, et hoolemajandus erineb riigiti ning teeks selle tõttu SKP riikide rikkuse mõõtmis- ja võrdlusviisina ebatäpseks (Avaro & Morin, 2024, lk 7–8). Eestis loodi aga 1936. aastal Kodumajanduskoda, millega tunnistati kodus majapidamises tehtav töö võrdväärseks teistes majandusharudes tehtavaga. Perenaiste laiaulatuslikku ja vastutusrikast tööd hakati tunnustama elukutsena ning Kodumajanduskoda loodigi selle kutse esinduseks ja huvide kaitseks (Sepper, 2015). Mõned ajaloolased on küll hinnanud koda osaks „autoritaarse riigi korporatiivsest süsteemist“ (Kannike, 2021), kuid näiteks Helmi Mäelo peab oma mälestustes koja loomist naiste suurimaks avalik-õiguslikuks saavutuseks teise maailmasõja eelses Eestis (Mäelo, 1999).

SKP¹⁴ mudeleid on kritiseeritud sest ajast saadik, kui neid on kasutatud, lisaks on viimase sadakonna aasta jooksul välja töötatud mitmeid meetodeid, millega arvutada

¹⁴ SKP arvutamiseks on kolm peamist meetodit: 1) tootmispõhine lähenemine – see meetod keskendub erinevates tööstusharudes toodetud kaupade ja teenuste koguväärtusele; 2) sissetulekupõhine lähenemine – see meetod summeerib kõigi riigis elavate inimeste ja ettevõtete sissetulekud, sealhulgas palgad, kasumid ja maksud; 3) kulupõhine lähenemine – see meetod hõlmab kõigi kaupadele ja teenustele tehtud kulutuste liitmist, sh tarbijate, ettevõtete ja valitsuse kulutusi, millele lisatakse eksport ja millest lahutatakse import.

tasustamata hooletöö majanduslikku väärtust (küll aga ei ole need meetodid praktikasse jõudnud). Näiteks 1947. aastal omistas Margaret Reid USA tasustamata koduperenaiste ajale palgaliste koduabiliste sissetuleku ning hindas tasustamata täiskohaga töötavate koduperenaiste töö väärtuseks 22% riigi SKP-st (Avaro & Morin, 2024, lk 10).

Tasustatud majandussektor ja tasustamata hoolemajandussektor erinevad selle poolest, et esimeses mõõdetakse töö väärtust rahas ja teises mõõdetakse tööd ajaühikutes. See tähendab, et kui neid kaht sektorit tahetaks omavahel võrrelda või näidata nende majanduslikke seoseid, siis peab need mõõteväärtused ühtlustama. Levinud viis, kuidas seda teha, on määrata tasustamata hoolemajandussektori ajaühikutele rahaline väärtus. Selline lähenemine on kasulik, ent sunnib ettevaatlikkusele, kuivõrd väärtusühiku ümberpanek või tõlkimine ei võimalda arvesse võtta isiklike ja sotsiaalseid väärtusi, mida peale sellele kulunud aja omistatakse tasustamata tööle (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 2, 8).

Meetodeid, kuidas arvutada tasustamata hooletöö rahalist väärtust, st tasustamata hoolemajanduse koguprodukti (HKP-d), on mitmeid. Üldjoontes võib need jaotada kahte kategooriasse: sisendipõhisteks meetoditeks [*input-based methods*] ja väljundipõhisteks meetoditeks [*output-based methods*]. Sisendipõhised meetodid hindavad tasustamata hooletöö väärtust sisendite kulude kaudu ja väljundipõhised meetodid väljundite väärtuse kaudu (Trigo & Baron, 2022, lk 33). Kõik meetodid võtavad eeskujuks sisemajanduse koguprodukti arvutused.

1.6.1. Sisendipõhised meetodid

Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise kulu arvutamise meetod

Esimene sisendipõhine viis arvutada tasustamata hooletöö väärtust on hinnata, kui palju on leibkonnaliikmed seotud tasustamata hooletööga, ja määrata selle aja väärtus, kui seda kasutatakse palgatöö tegemiseks. Meetodi mõte seisneb selles, et kui näiteks laste hooldamisega seotud tasustamata tööd asendatakse avalikult rahastatavate kvaliteetsete lapsehooldusteenustega või eraturult ostetavate teenustega, siis saaksid leibkonnaliikmed (peamiselt naised) kasutada oma aega tasustatud töö tegemiseks (Barry & Jennings, 2021, lk 51). Inimestele, kes ei tee palgatööd, võib tasustamata

hooletööle kulunud ajale omistada riigi mediaanpalga (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 16).

Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise kulu arvutamise meetod [*opportunity cost of time approach*] sõltub suuresti indiviidi haridusest ja talle kättesaadavatest palgatöö võimalustest. Selle meetodi järgi on näiteks südamekirurgi aeg, mis kulub perele söögi tegemiseks, rahaliselt palju väärtuslikum madalapalgalise inimese omast (Sammarini, 2023, lk 19). Veel enam, maja värvimisele kulunud aega hinnatakse kõrgemalt siis, kui seda teeb insener, võrreldes sellega, kui seda teeb professionaalne maaler (Charmes, 2019a, lk 192). Lisaks hoiatab Anita Sammarini selle eest, et kõnealuse meetodi mõõtmiskriteeriumid kinnistavad naiste tehtud töö alaväärtustamist. Nimelt töötavad naised tihti sektorites, millest mõeldaksegi kui naiste sektoritest ja kus töö on selle võrra ka vähem tasustatud. Seega, naiste tehtud tasustamata tööle rahalise väärtuse määramine turupalkade järgi peegeldaks ja kinnistaks naiste tehtud töö alaväärtustamist (Sammarini, 2023, lk 19–20).

Asenduspalga meetod

Palju lihtsamini teostatav viis hinnata tasustamata hooletöö väärtust on määrata kindlaks tundide arv, mis kulub eri liiki tasustamata hooletöö tegemiseks, ning arvutada, kui palju maksaks nende teenuste ostmine turult valitud riigis. Üldjoontes tuleb asenduspalga meetodi [*replacement wage approach*] järgi teha esialgu kindlaks, kui palju maksab konkreetsetes riigis või piirkonnas näiteks lapsehoidmine, toiduvalmistamine ja koristamine, ning seejärel korrutada teenuste tunnitasad iga tegevuse jaoks kuluvate tundide arvuga, võttes aluseks soo lõikes ajakasutusandmed (Barry & Jennings, 2021, lk 50).

Charmes toob välja kolm viisi, kuidas teenuse osutamise ajale rahalist väärtust määrata. Üks võimalus on kasutada nende palgatööd tegevate spetsialistide palga väärtust, kes osutavad sarnaseid teenuseid turul. Näiteks söögitegemiseks kuluvale ajale saab määrata restorani koka palga ja omaste hooldamiseks kuluvale ajale professionaalse hooletöötaja palga. Oluline on aga rõhutada, et kodused töötingimused on restorani või hooldekeskuse omadest väga erinevad ja võib aimata, et need mõjutavad tootlikkust. Teine võimalus on kasutada nende palgatööd tegevate spetsialistide palga väärtust, kes osutavad sarnaseid teenuseid inimeste kodudes. See tähendab, et iga töö tegemise

tunnihinna teadasaamiseks peaks vaatama, kui palju teenib näiteks professionaalne hooldaja, aednik või aknapesija, kui ta osutaks teenust kellegi kodus. Kolmas võimalus on kasutada n-ö üldise koduabilise palga väärtust, võttes arvesse, et see koduabiline saaks hakkama väga erinevat laadi kodutöödega, ent mitte kõigega, näiteks ta saaks aidata koristamise ja laste hoidmisega, kuid mitte auto remontimisega (Charmes, 2019, lk 191; ka Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 14–15). Goldschmidt-Clermont peab eeltoodud variantidest kõige sobivamaks just üldise koduabilise palga kasutamist, kuna see vastab leibkonna tootlikkuse tingimustes (väikesed kogused, töövahendid) tehtud töö turuväärtusele (Goldschmidt-Clermont, 1993, lk 424; Goldschmidt-Clermont & Pagnossin-Aligisakis, 1995, lk 23).

Lihtsustatud asenduspalgaga meetod

Eelmainitud kahe meetodi kõrval pakub Goldschmidt-Clermont välja veel ühe viisi, kuidas määrata teenuse osutamise ajale rahaline väärtus. Nimelt võib tasustamata hooletöö palgaks määrata kõikide tasustatud palgatöötajate keskmise palga või teatud palgatöötajate alarühma, nt naiste keskmise palga (Goldschmidt-Clermont, 1982, lk 26; Goldschmidt-Clermont & Pagnossin-Aligisakis, 1995, lk 22).

Hoolemajanduse väärtuse arvutamine lihtsustatud asenduspalgaga meetodil [*simplified replacement wage approach*] seisneb aasta jooksul tasustamata hooletööle kulutatud tundide kokkuarvutamises ja saadud summa teisendamises keskmiseks tundide arvuks kuus (lähtudes 40 tunnist nädalas või 173 tunnist kuus), millele antakse seejärel keskmise kuupalga määr. Saadud tulemus omakorda korrutatakse vastavalt kas nende naiste või meeste arvuga, kelle vanuserühmas on ajakasutusandmed kogutud. Meeste ja naiste tulemused liidetakse ning seejärel jagatakse SKP väärtusega (Charmes, 2019, lk 202).

Asenduspalgaga meetodite kasuks räägib see, et tasustamata hooletööle kuluva aja väärtus ei sõltu sellele ajale indiviidi poolt omistatud väärtusest, vaid laiemalt ühiskonna poolt omistatud väärtusest. Naiste puhul, olenemata sellest, kas kasutatakse asenduspalgaga meetodit, lihtsustatud asenduspalgaga meetodit või potentsiaalselt aja teisiti kasutamise kulu arvutamise meetodit, tuleb tähele panna, et ajale omistatud väärtus põhineb enamasti ajalooliselt nn naiste ametite palgamääradel ja võib kajastada

diskrimineerimise mõju. Seetõttu tuleks seda alati käsitleda kui madalaimat hinnangut hoolemajanduse väärtusele (Folbre, 2008, lk 26–27).

1.6.2. Väljundipõhised meetodid

Täpne, kuid keeruline viis arvutada tasustamata hooletöö väärtust on hinnata nende toodete ja teenuste väärtust, mida majapidamine toodab või pakub iseenda tarbeks, vaadates, mis oleks nende toodete või teenuste hind, kui neid pakutaks turul. Näiteks võiks kindlaks teha, kui mitu einet üks inimene päeva jooksul valmistab, ning hinnata, milline oleks nende einete väärtus, kui neid müüdaks restoranis. Sellist meetodit peetakse enamasti liiga komplitseerituks, sest see sunniks tegema ülemäära palju oletusi, millele arvutuskäikudes toetuda. Need oletused hõlmavad nii seda, milliseid väljundeid üks majapidamine toodab või pakub ning mis on nende teenuste ja toodete kvaliteet, kui ka seda, milline on neile vastav analoog ja seega ka hind turul (Charmes, 2019a, lk 189). Väljundipõhiste meetodite kasuks sisendipõhiste meetodite ees räägib see, et need võtavad arvesse produktiivsust, st seda, kui suurt väärtust kaupade või teenuste näol kindla aja jooksul luuakse (Soupourmas & Ironmonger, 2002, lk 9). Et oletusi vältida, tuleks koguda samu andmeid nagu SKP arvutuste tegemisel.

Otsene hinnastamine turuhindade abil

Goldschmidt-Clermont käsitleb kodumajapidamise toodangu otsest hinnastamist turuhindade abil [*direct valuation at market prices*], pidades seda otseseks väljundi hindamiseks (Goldschmidt-Clermont & ILO, 2000, lk 12). Ta kirjeldab väljundite ehk majapidamises toodetud toodete ja teenuste võrdlemist turul pakutavate toodete ja teenustega, lisades meetodisse ka vahetarbimise [*intermediate consumption*] ehk tootmisprotsessis kasutatud tooted ja teenused (nt köögiviljad supi valmistamisel). Meetod näeb ette, et majapidamises toodetud väljundid (nt toiduportsjonid) hinnastatakse vastavalt turuhindadele, millest seejärel arvutatakse maha vahetarbimine (Goldschmidt-Clermont, 1991, lk 7). Hilisemas töös on ta peale vahetarbimise lisanud lahutatavaks ka kapitali tarbimise [*fixed capital consumption*] (Goldschmidt-Clermont & Pagnossin-Aligisakis, 1999, lk 523), mis kujutab endast tootmises kasutatud põhivara väärtuse vähenemist tavapärase kulumise, füüsilise seisundi halvenemise või tavapärase juhusliku kahjustumise tõttu. Saadud arvutuse

tulemus vastab kodumajapidamise tootmisprotsessis loodud lisandväärtusele ehk sellele, kui palju majapidamine lisab väärtust tootmisprotsessi kaudu.

Sellise väljundeid arvesse võtva meetodi eelisteks on samaaegsete tegevustega arvestamine ning mõningate subjektiivsete hinnangute vältimine, nt see, kas tasustamata töötaja tegevust nautis, ei oma tähtsust ehk hindamisel ei ole vaja valida, kas arvestada aega töö või vaba ajana (Goldschmidt-Clermont & ILO, 2000, lk 14).

Kodumajapidamiste koguprodukt

Goldschmidt-Clermonti omaga sarnaneva meetodi on välja käinud Duncan Ironmonger, kes nimetab oma meetodit „kodumajapidamiste koguprodukti“ (KKP) [*gross household product*, GHP] arvutamise meetodiks. Selle meetodi aluseks on mõiste „kodumajapidamise tootmine“, mille järgi toimub kodumajapidamises tootmine siis, kui kodumajapidamine tagab nii vajaliku kapitali kui ka tööjõu. Samas ei pruugi vajalik tööjõud või kapital alati selle majapidamisüksuse seest tulla, nt võib majapidamisüksus palgata professionaalse koristaja koristama oma kodumajapidamist, ent pakkuda talle koristustarbeid (Ironmonger, 2000, lk 4; Ironmonger & Soupourmas, 2009, lk 245). Tasustamata hooletöö lisab koos majapidamiskapitaliga turult ostetud materjalidele ja energiale märkimisväärset lisandväärtust. Näiteks võib üks majapidamine võtta 5 euro väärtuses toorainet, kasutada oma kööki ja seadmeid, panustada oma aega ja oskusi ning valmistada sellest 20-eurone toidukord (kui sellele omistada restoranis käimise hind) (Ironmonger, 1996).

Kodumajapidamiste koguprodukti meetod arvestab kaheksat tegevuse või teenusena sõnastatud nn tööstust, milles toodetakse väljundeid: 1) söögitegemist, 2) koristamist ja pesupesemist, 3) laste eest hoolitsemist, 4) poeskäimist, 5) remonti ja hooldust, 6) teisi koduseid töid, 7) õpetamist ja kogukonnatööd ning 8) aiatööd (Ironmonger & Soupourmas, 2009). Lisaks võtab see meetod iga väljundikategooria juures arvesse kolme sisendit: 1) materjalikulu, 2) energiakulu ja 3) kapitalikulu (ehk amortisatsioonikulu) (Soupourmas & Ironmonger, 2002, lk 9).

Väljundipõhise meetodi valem

Goldschmidt-Clermonti ja Ironmongeri väljundipõhised meetodid on üsna sarnased. Nende erinevus peitub detailides. Kui Goldschmidt-Clermonti meetodis on

vahetarbimise ehk sisenditena arvestatud materjali- ja kapitalikulu, siis Ironmongeri meetodis on peale materjali- ja kapitalikulu arvesse võetud ka energiakulu. Mõlemale meetodile tuginedes saab konstrueerida järgmised lihtsustatud valemid, mille järgi on võimalik arvutada tasustamata hooletöö kogu lisandväärtust majandusse:

Väljundite väärtus [gross output value]

$$= \text{väljundite hulk} \times \text{analoogse toote turuhind ühiku kohta}$$

Brutolisandväärtus [gross value added]

$$= \text{väljundite väärtus} - (\text{materjalikulu} + \text{kapitalikulu})$$

Netolisandväärtus [net value added]

$$= \text{väljundite väärtus} - (\text{materjalikulu} + \text{kapitalikulu} + \text{energiakulu})$$

Arvutuskäik näeb ette, et füüsiliste üksustena mõõdetud väljundite ehk majapidamises toodetud toodete hulk hinnastatakse vastavalt analoogsete toodete turuhindadele. Saadud väljundite väärtusest lahutatakse seejärel maha tootmisprotsessi kulud ehk sisendite summad. Goldschmidt-Clermonti meetodi järgi on tootmisprotsessi kuludeks materjali- ja kapitalikulu, järelikult tuleb väljundite väärtusest maha lahutada nende summa (vt teine valem). Ironmongeri kohaselt peaks maha lahutama ka energiakulu (vt kolmas valem).

1.7. Kirjandusülevaate kokkuvõte

Feministlikud autorid on mõtestanud hooletöö teemat nii filosoofias kui ka sotsiaalteadustes ning pakkunud selle avamiseks välja erinevaid mõisteid. Üks siinse kirjandusülevaate eesmärkidest oli need mõisted tõlkida eesti keelde ja otsida nende mõistete ühisosasid. Silvia Federici „tasustamata reproduktiivtöö“ ja Susan Himmelweiti „tasustamata hooletöö“ ei koonda enda alla pelgalt tegevusi, nagu laste kasvatamine, kodu koristamine või söögi tegemine, vaid neil mõistetel on ka laiem ühiskondlik dimensioon. Nimelt on need tegevused eelduseks sellele, et ühiskond ja seeläbi tasustatud majandus saaksid üldse toimida. Ka mõiste „tasustamata hooletöö“ sees saab eristada eri liiki tegevusi: otseseid hooletegevusi, kaudseid hooletegevusi, järelevalvega seotud tegevusi ja koduse elu korraldamisega seotud tegevusi.

- Otseste hooletegevuste alla kuuluvad sellised tegevused nagu väikelapse toitmine, pereliikme põetamine või lapse aitamine kodutööde tegemisel.
- Kaudsete hooletegevuste alla kuuluvad tegevused, mis on otseste hooletegevuste eelduseks, nagu koristamine, söögitegemine või pesupesemine.
- Järelevalvega seotud hooletegevused seonduvad ajaga, mis kulub teiste inimeste järele valvamisele ja mil saab tegeleda ka teiste hooletegevustega.
- Koduse elu korraldamisega seotud tegevuste alla kuuluvad nt tähtaegade meelespidamine, sündmuste ajastamine või arвете maksmine.

Feministlikud autorid on kritiseerinud majandusteoorias levinud eeldusi, mis defineerivad mõistet „töö“ kitsalt ja seetõttu ei väärtusta tasustamata hooletöö panust majandusse. Nende hinnangul tuleb mõistet „töö“ mõtestada laiemalt kui palgatöö sünonüümina. Selle asemel võiks tasustamata hooletööst mõelda kui produktiivsest tööst, mis loob ühiskondlikku väärtust niisamuti kui palgatöö. Üks viis, kuidas lugeda tasustamata tööd produktiivseks, on mõtestada produktiivset tööd, kui tööd mida on võimalik delegeerida tasustatud töötajale. Selline produktiivse töö laiendamine võimaldab majandust mõtestada laiemalt kui pelgalt tasustatud majandusena. Susan Himmelweit eristabki majanduse sees kaht sektorit: tasustatud majandussektorit ja tasustamata hoolemajandussektorit. Duncan Ironmonger käsitleb leibkondi omaette majandusüksustena, mis toodavad kaupu ning pakuvad teenuseid leibkonnasisiselt.

Leibkondade enda tarbeks toodetud kaubad ja pakutavad teenused hõlmavad näiteks majutust, einet, puhtaid riideid ja lastehoidu.

Kirjandusülevaate üks alusideid on see, et sisemajanduse koguprodukti (SKP) kõrval tuleks arvutada ka tasustamata hoolemajanduse koguprodukti (HKP). Meetodid, kuidas seda teha, jaotuvad sisendi- ja väljundipõhisteks.

Sisendipõhised meetodid hindavad tasustamata hooletöö rahalist väärtust, võttes aluseks hooletöö tegemisele kulunud aja ning valitud palgamäära. Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise kulu arvutamise meetod hindab laias laastus, mida inimene oleks teeninud, kui ta oleks oma tasustamata tööle kulunud aja pühendanud palgatööle. Seevastu asenduspalka meetod hindab, kui palju maksaks töö, kui selle tegemiseks palgataks keegi väljastpoolt majapidamist. Väljundipõhised meetodid määravad tasustamata hooletöö rahalist väärtust, tuginedes kodumajapidamises toodetud toodete või teenuste väärtusele ning tootmisprotsessi kuludele. Otsene hinnastamine turuhindade abil hindab kodumajapidamise tootmisprotsessis loodud lisandunud väärtust, leides kodumajapidamise toodangu väärtuse vastavalt analoogsete toodete turuhindadele ning lahutades sellest maha materjali- ja kapitalikulu. Sarnaselt leiab kodumajapidamiste koguprodukti meetod majapidamise väljunditele analoogsete toodete turuhinnad ning lahutab sellest maha materjali-, energia- ja kapitalikulu.

Kirjandusülevaates on toodud välja seitse kirjandusest esile tõusnud teemat, milles avatakse tasustamata hooletööga seonduvaid ühiskondlikke probleeme.

- Neoliberaalsest mõtteviisist kantuna käsitletakse (tasustamata) hooletööd sageli ühishüve asemel eraisikute huvina, eirates selle potentsiaali panustada laiemalt ühiskonna heaolu parandamisse. **Tasustamata hoolemajanduse käsitlemine vajaliku sotsiaalse infrastruktuurina, millesse investeerimine loob hulga hüvesid, edendab soolist võrdsust.**
- Kuigi naised töötavad aina rohkem tasustatud majandussektoris täiskohaga, ei ole meeste panus tasustamata hooletöö tegemisel proportsionaalselt sama palju suurenenud, hoides seeläbi alal naiste suuremat tasustamata hooletöö koormust.
- Essentsialistlik arusaam soorollidest seob naised tasustamata hooletööga, jättes meeste vastutada pere majandusliku heaolu tagamise palgatöö tegemise kaudu. Essentsialistlik arusaam hooletööst kui naisele loomuomast tegevusest kandub

üle ka tasustatud majandussektorisse, kus tasustatud hooletööd teevad madala palga eest peamiselt naised.

- Madalalpalgalistel ja ajutistel töökohtadel töötavad naised kannavad sageli suurt tasustamata hooletöö koormust, kuna neil puuduvad vahendid koduabiliste palkamiseks. Riikides, kus kõrgelt kvalifitseeritud naised on saavutanud suure tööhõive, kuid tasustamata hooletöö koormus on jäänud peamiselt nende õlgadele, täidavad selle lünga sageli sisserännanud või madalama sotsiaal-majandusliku staatusega naised. Globaalsed hooleahelad on vastus kasvavale hoolekriisile Euroopas, kus vananev elanikkond on suurendanud nõudlust tasuliste hooleteenuste järele. **Kui riigid ei paku piisavalt hoolekandeteenuseid, tuginevad leibkonnad sageli immigrantidest töötajatele, mis süvendab ühiskonnas sotsiaal-majanduslikku ebavõrdsust.**
- Tasustamata hooletöö lõhel on olulised tagajärjed naiste tööturukäitumisele. Kui naine suurendab oma tasustatud töö koormust, siis osa aega, mida ta kulutas enne tasustamata hooletööle, liigub tasustamata majandusest tasulisse majandusse. **Naiste suurem tasustamata hooletöö koormus ning sellest tulenev tasustatud töö ja tasustamata hooletöö ühitamise keerukus mõjutavad negatiivselt naiste võimalusi osaleda tasustatud tööturul ja tõusta karjääriredelil. Seda probleemi leevendavad taskukohased ja kvaliteetsed lastehoiuteenused.**
- Kuigi tasustamata hooletöö tegevust on võimalik teatud osas delegeerida palgatud töötajale, on mõningate tasustamata hooletöö aspektide tõttu delegeerimine keeruline. Probleem on selles, et hooletöö, eriti otsesed hooletegevused, ei ole vaid füüsiliste tegevuste tegemine, vaid nende tegevustega luuakse ja hoitakse ka inimsuhteid. **Hoolekriisi valguses on tähtis, et osa hooletööst võtaks üle turg ja riik. Oluline on ka see, et mehed suurendaksid oma panust tasustamata hooletöö tegemisse ning looksid lähedasi suhteid hooldatavatega.**
- Ajakasutusuuringud aitavad analüüsida tasustatud majanduse ja tasustamata hoolemajanduse seoseid ning soolist ebavõrdsust tööjaotuses. Siiski ei arvesta need sageli, et inimesed teevad tihtipeale mitut tasustamata hooletööd samaaegselt. Uuringud eeldavad tihti, et tasustamata hooletööd tehakse ainult oma leibkonna heaks, kuigi tegelikult saadakse tuge ka väljastpoolt leibkonda. Lisaks keskendutakse uuringutes peamiselt igapäevastele korduvatele

ülesannetele, jättes tähelepanuta emotsionaalselt keerulisemad tegevused, nagu konfliktide lahendamine või teistele emotsionaalse toe pakkumine. Samuti on hooletöö mõõtmine sageli piiritletud lastega seotud tegevustega ning kõrvale on jäetud täiskasvanute, näiteks vanemate või teiste sugulaste eest hoolitsemine.

2. Andmeanalüüsi tulemused

2.1. Sisendipõhiste meetodite rakendamise metoodika

Järgnevalt hinnatakse tasustamata hooletöö väärtust, kasutades nii lihtsustatud asenduspalka (alampalk ja keskmine palk) kui ka asenduspalka (spetsialisti palk) ja potentsiaalselt aja teisiti kasutamise (inimese palgatöö tasu) meetodit.

Kõikide meetodite puhul tugineb analüüs Statistikaameti 2019.–2021. aasta AKU andmetele. Kuna andmekogumise periood hõlmas ka Covid-19 kriisi, kus teatud ajal olid kinni näiteks lasteaiad ja koolid ning suurenes kaugtöö tegijate osakaal, tuleks tulemuste tõlgendamisel arvestada, et seetõttu võib ka tasustamata hooletööle kuluv aeg olla tavapärasega võrreldes veidi suurem.

Tasustamata hooletööle kuluvat aega mõõdetakse AKU-s kategooria „Majapidamine ja perekond“ all, mille sees eristatakse kümmet tegevust: määratlemata majapidamine ja perekond; söögitegemine; majapidamise korrashoid; riiete hooldamine; aiatöö, kodu- ja lemmikloomade eest hoolitsemine; ehitamine ja parandamine; ostmine ja teenindus; majapidamise juhtimine; lapsehoidmine; täiskasvanud leibkonnaliikme abistamine¹⁵. Tegemist on korduvate igapäevaste tegevustega. Üksnes majapidamise juhtimine on mõnevõrra komplekssem tegevus. Emotsionaalselt nõudlikumaid tegevusi (nt emotsionaalse toe pakkumine pereliikmele, konflikti lahendamine) ei ole AKU-s tegevuste all eraldi nimetatud. Kui kategooria „Majapidamine ja perekond“ käsitleb ainult oma leibkonda, siis kategooria „Vabatahtlik töö ja nõupidamised“ all on välja toodud leibkondadevaheline informaalne abi, mis võib hõlmata teisele leibkonnale osutatud abi laste hoidmisel, täiskasvanu hooldamisel ja muid abistavaid tegevusi. Fookus on seega põhiliselt küll oma leibkonna heaks tehtud tasustamata hooletööl, kuid mingil määral on AKU-s siiski arvesse võetud ka leibkondade omavahelist seotust ja

¹⁵ Eestis Statistikaameti läbi viidavas AKU-s ei piirdu hooletöö käsitus ainult laste eest hoolitsemisega, vaid uuring hõlmab eraldi ka täiskasvanud inimeste hooldamist. Kui kirjanduses on selle erisuse puudumist kritiseeritud ja kahtluse alla seatud, siis siinses töös on võimalik neid aspekte eristada.

teiste heaks tehtavaid tegevusi. Sellest tulenevalt on siinsesse analüüsi kaasatud ka AKU tegevus „vabatahtlik abi teisele leibkonnale“.

AKU koosneb leibkonnaküsitlusest, isikuküsitlusest, isiku päevikust ja nädalapäevikust. Kirjeldava statistika (vt ptk 2.2) jaoks kasutatakse järgmiseid tunnuseid: leibkonna käsutuses oleva raha vahemik, leibkonna tüüp, sugu, vanus, küsitluspäeval, praegune sotsiaal-majanduslik seisund, päevikus märgitud tegevus – põhitegevus. Tasustamata hooletöö väärtust hinnatakse järgmiste tunnuste alusel: liikmenumber, päevikus märgitud tegevuse kestus, päevikus märgitud põhitegevus (klassifikaator), sugu, ameti kood praegusel töökohal, praegune sotsiaal-majanduslik seisund, isikupäeviku lõppkaal. Analüüs viiakse läbi isiku-, mitte leibkonnapõhiselt. Seega ei vaadata eraldi, kuidas panustavad eri tüüpi leibkonnad tasustamata hooletöösse või kuidas on tegevused jaotatud leibkonna sees. Leibkonnaankeedis olevad tunnused, mida kasutatakse kirjeldava statistika tarbeks, on esitatud isikupõhiselt soopõhises jaotuses, et leida eri leibkonnatüüpidesse kuuluvate isikute ajakasutuses soolisi erinevusi. Tasustamata hooletöö väärtuse hindamiseks on ajakasutuse andmed sooliselt eristatud, mis võimaldab leida tasustamata hooletööle kuluva aja ning koguväärtuse naiste ja meeste lõikes eraldi.

Et üldistada valimi alusel saadud tulemusi kogu rahvastikule, on vaja kasutada kaalusid. Selle analüüsi raames kasutatakse päeviku kaalusid (mitte isiku kaalusid), mis arvestavad ka tasustamata hooletööle kuluva aja erinevusi tööpäevadel ja nädalavahetustel ning üleüldist päeviku täitmist (kõik ei täitnud ajakasutuse päevikut).

Analüüsist on välja jäetud alla 18-aastased inimesed. Selline valik tuleneb esiteks asjaolust, et tõenäoliselt ei siirduks nad tööturule tasustamata hooletööle kuluva aja vabanemisel, mida eeldab potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetod. Teiseks, kui väärtustada laste ja noorte hooletöö panust (tasustamata hooletööle kuluvat aega) alampalga, keskmise palga või spetsialisti palgaga, oleks suur tõenäosus, et valitud meetodid ülehindaks tasustamata hooletöö panust majandusse, sest tõenäoliselt oleks lapse hooletöö panuse (sh kvaliteedi, tootlikkuse) ja täisealise inimese hooletöö panuse võrdsustamine ja väärtustamine sama palga alusel ebaõiglane. Näiteks asenduspalga meetodi korral annaks selline väärtustamine täisealisele inimesele remonditööde eest ehitustöölise palga ja ka lapsele ehitustööde juures abistamise eest sama palga, kuigi

nende panus on ilmselt väga erinev. Kolmandaks, ka kirjandusest ei tule välja, kuidas laste panust võiks või peaks eraldiseisvalt arvestama.

AKU valimi suurus on 7500 leibkonda ehk 14 000 inimest. Päevikuid täitis 3288 inimest. Analüüsist on välja arvatud alla 18-aastased, seega analüüsitakse 2824 inimese päevikuid.

AKU-s on tegevusele päevas kuluvat aega arvestatud minutites. Et lihtsustada aja seostamist kuupalgaga, arvestatakse tegevusele kulunud aeg ümber kuiseks, kasutades järgmist valemit (Charmes, 2019a, lk 202):

$$\begin{aligned} & (\text{Tegevusele kuluv aeg päevas minutites} \times 365 \text{ päeva} \div 60 \text{ minutit}) \\ & \div (40 \text{ tundi} \times 52 \text{ nädalat} \div 12 \text{ kuud}) \end{aligned}$$

Kõikide meetodite puhul korrutatakse tegevusele kulunud kuude arv läbi brutokuupalgaga (keskmise brutokuupalk, alampalk, spetsialisti brutokuupalk jne). Kirjanduses on välja toodud ka netopalka kasutamise võimalus, kuid see vajaks lisaelduseid, sest iga inimese netopalk sõltub tema kogutuludest. Näiteks inimene, kes muud tulu (tõine tulu, maksustatavad toetused ja hüvitised jne) ei teeni, saaks kasutada hooletöö tegevuste väärtuse arvutamiseks tulumaksuvabastust täies ulatuses ja seega oleks tema netopalk kõrgem kui inimesel, kes tegelikult juba töötab täiskohal sellise palgaga, et talle tulumaksuvabastust ei rakenduks. Lisaks on brutopalka arvestuse eelis see, et brutopalk arvestab ka riigile lisanduvat maksutulu, mis on samuti panus majandusse. Seevastu netopalk arvestab üksnes seda osa, mis inimesele potentsiaalselt arvele laekuks ja mida ta kasutaks tarbimises (käibemaks, tulu ettevõtetele jne). Täiendavalt oleks võimalik arvestada ka tervet palgakulu (sh sotsiaalmaksu ja tööandja töötuskindlustusmakset), kuid see vajaks omakorda erinevate eelduste tegemist (nt millise lepingu tüübi alusel töötatakse ja sellest lähtuv sotsiaalmaksu miinimumi arvestamise kohustus), mis võib viia hooletöö koguväärtuse ülehindamiseni.

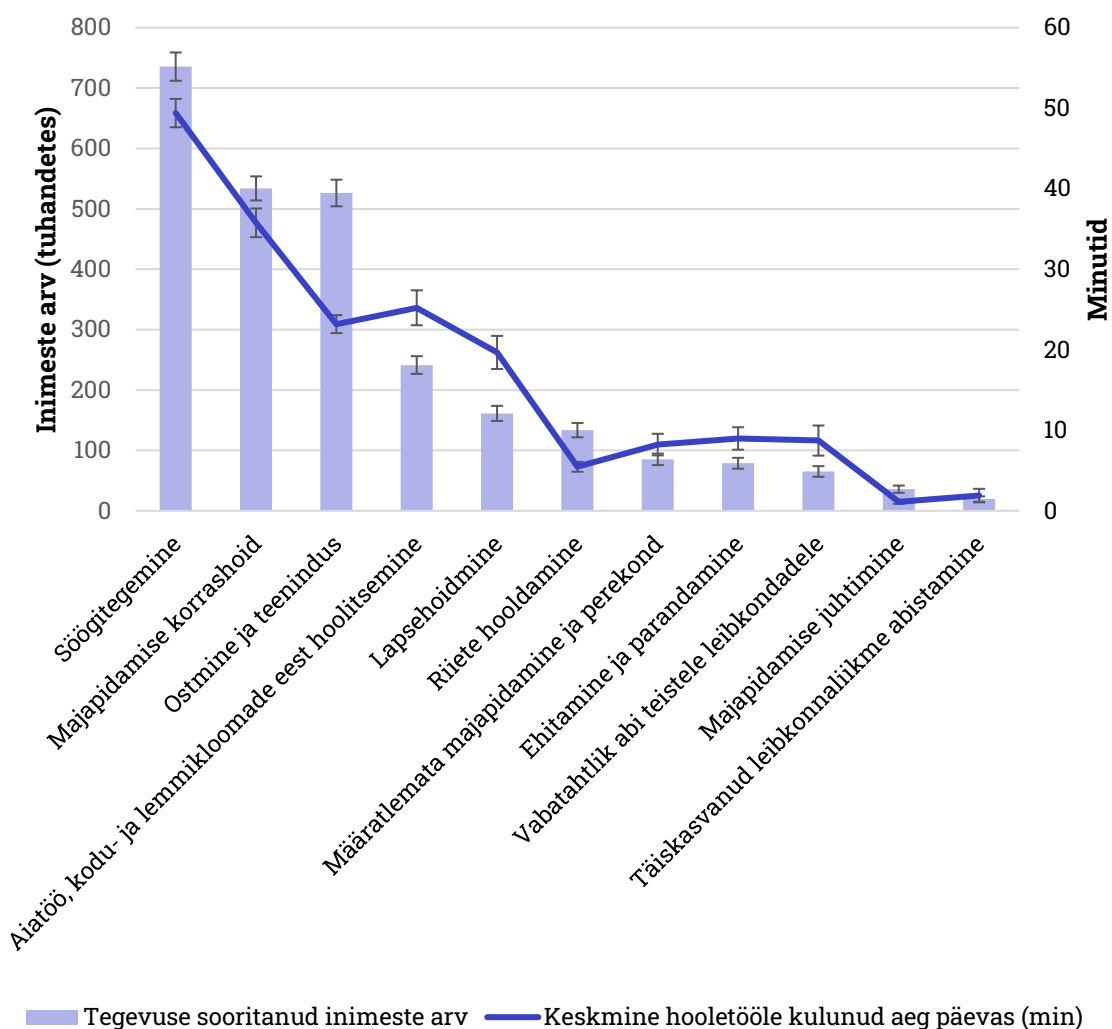
Siinses analüüsis ei ole arvestatud, et osal juhtudel on riik inimese tasustamata hooletöö juba osaliselt tasunud (arvestanud), nt lapse kasvatamisega seotud pensionilised, vanemapuhkusel olija vanemahüvitis tema varasema töötasu ulatuses või hüvitise määras või hooldushüvitis haige pereliikme hooldamisel, mis moodustab osa tema varasemast tulust (vt ka Sissejuhatus). Selliste erisuste tegemine on aga AKU andmete

põhjal keeruline, sest toetuste ja hüvitiste saamine ning selle kestus ei ole teada. Samuti ei ole siinses analüüsis ega ka varasemalt kirjanduses arvestatud, et brutokuupalga juurde kuulub ka 28 päeva tasustatud puhkust. See tähendab, et tegelikkuses asendades näiteks tasustamata hooletöö palgatööga, tekib siiski osaliselt vaba aeg muudeks tegevusteks.

2.2. Kes teevad Eestis tasustamata hooletööd?

Järgnevalt kirjeldatakse AKU andmete põhjal eri gruppidesse kuuluvate inimeste ajakasutuse erinevusi.

Tasustamata hooletöö raames tegeleb enim inimesi tegevustega, mis on seotud söögitegemise, majapidamise korrashoiu ning ostmise ja teenindusega (vt joonist 3). Kõige vähem tegetakse majapidamise juhtimise ning täiskasvanud leibkonnaliikme abistamisega. Ootuspäraselt on keskmine ajakulu populatsioonis suurem nende tegevuste puhul, mida teostab suurem hulk inimesi.

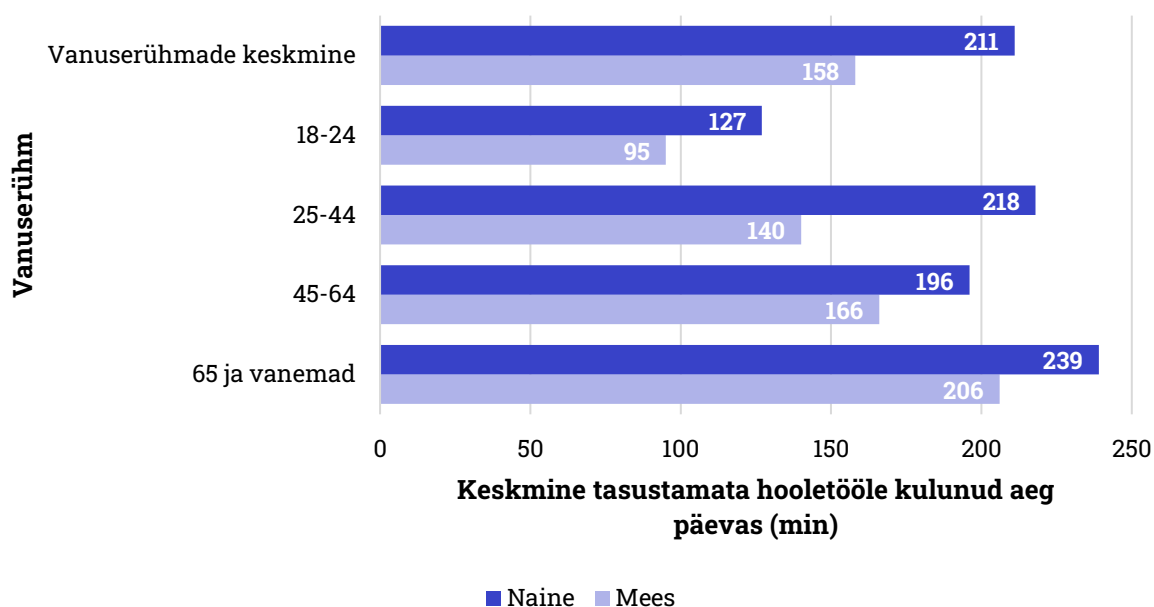

Joonis 3. Keskmine tasustamata hooletööle kulunud aeg päevas tegevuse liigi ja tegevusi sooritanud inimeste arvu lõikes. Musta värvi veapiirid tähistavad 95% usaldusintervalle (allikas: AKU 2019–2021)

Märkus. Keskmise tasustamata hooletööle kulunud aja puhul on vaatlusühikuks üksikisik.

Tasustamata hooletööle kulub igas vanuserühmas rohkem aega naistel (vt joonist 4). Keskmiselt kulub naistel tasustamata hooletööle 211 minutit ning meestel 158 minutit päevas¹⁶.

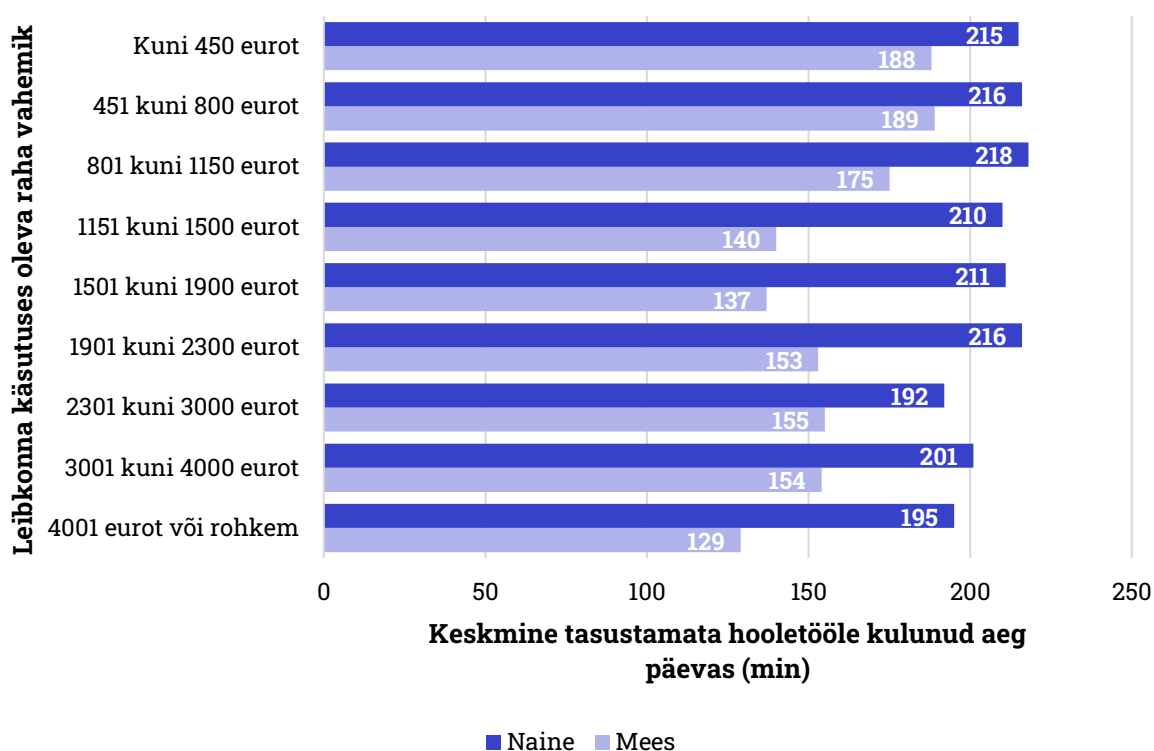
Vanuse kasvades suureneb meeste tasustamata hooletööle kulutatud aeg märkimisväärselt. Kui 18–24-aastased mehed kulutasid nimetatud tegevustele päevas keskmiselt 95 minutit, siis 65-aastased ja vanemad mehed 206 minutit. Naistel kulub tasustamata hooletööga seotud tegevustele vähem aega vaid 18–24-aastaste rühmas, kuid sellest vanemates vanuserühmades ei ole hooletööle kulunud aja järjepidevat kasvu märgata. Tähelepanuväärne on ka see, et naistel ei kulu hooletööle enim aega vanuses, mil lapsed on väikesed (18–24-aastaselt ja 25–44-aastaselt), vaid kõige rohkem tehakse tasustamata hooletööd kõige vanemas vanuserühmas (65-aastased ja vanemad).

Joonis 4. Keskmise tasustamata hooletööle kulunud aeg päevas (minutites) vanuserühma ja soo lõikes (n = 2824) (allikas: AKU 2019–2021)

¹⁶ Siinsed arvud erinevad sissejuhatuses esitatud arvudest, sest kirjeldavasse statistikasse on sisse arvatud vaid 18-aastased ja vanemad inimesed, samas kui sissejuhatuses esitatud Statistikaameti arvutused võtavad arvesse ka nooremate inimeste panust hooletöösse. Lisaks on siinses analüüsis tasustamata hooletöö sisse arvestatud ka vabatahtliku abi osutamine teisele leibkonnale.

Leibkondades, mille käsutuses on suurem hulk raha¹⁷, kulutavad mehed tasustamata hooletööle vähem aega kui vaesemates leibkondades (vt joonist 5). Leibkondades, mille käsutuses on kuni 450 eurot, teevad mehed hooletööga seotud tegevusi keskmiselt 188 minutit päevas. Rühmas, kus leibkonna käsutuses on kõige suurem rahasumma, teevad mehed hooletööd keskmiselt 129 minutit päevas. Kuigi ka naiste puhul on märgata, et leibkonna käsutuses oleva rahasumma suurenedes väheneb hooletööle kuluv aeg, on muutus siiski oluliselt laugem kui meestel.

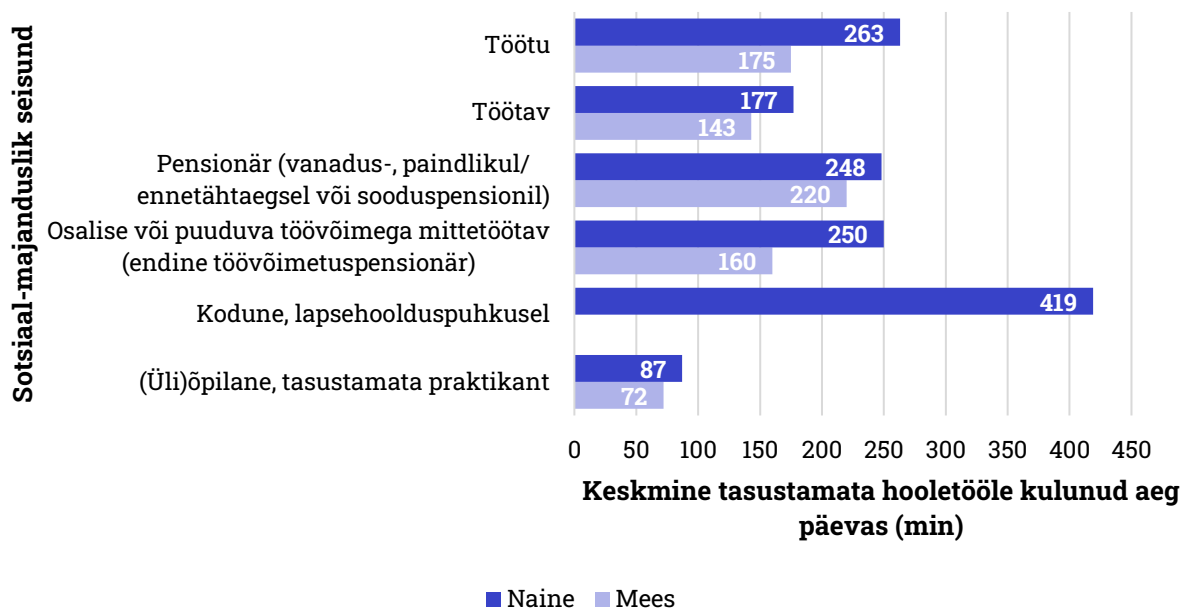

Joonis 5. Keskmise tasustamata hooletööle kulunud aeg päevas (minutites) leibkonna käsutuses oleva raha vahemiku ja soo lõikes (n = 2824) (allikas: AKU 2019–2021)

Nimetamisväärselt palju teevad tasustamata hooletööd kodused ja lapsehoolduspuhkusel olevad naised (keskmiselt 419 minutit päevas) (vt joonist 6), kuid kuna samasse gruppi kuuluvaid mehi oli alla 20, ei ole siinkohal võimalik soolist võrdlust välja tuua. Kuigi iga sotsiaal-majandusliku seisundi puhul kulub naistel tasustamata hooletööle rohkem aega, avaldub suurim kontrast naiste ja meeste tasustamata hooletöö tegemises töötute (263 minutit päevas vs. 175 minutit päevas) ja

¹⁷ Leibkondade käsutuses oleva raha all on mõistetud kõiki leibkonnaliikmete netotulusid, sh palk, toetused, hüvitised.

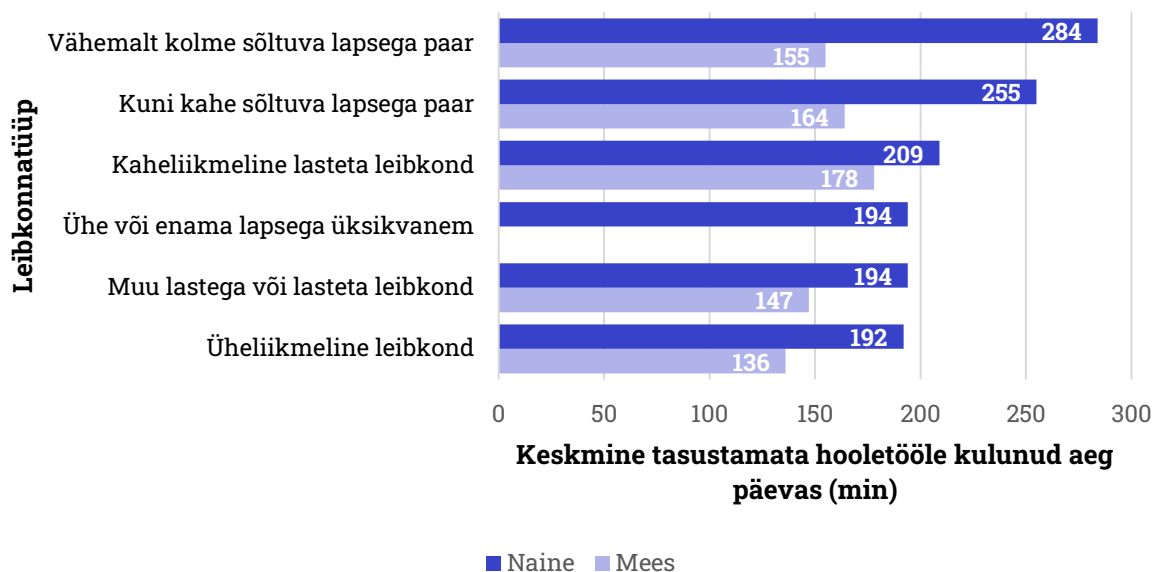
osalise või puuduva töövõimega mittetöötavate puhul (250 minutit päevas vs. 160 minutit päevas). Vähim teevad tasustamata hooletööd (üli)õpilased ja tasustamata praktikandid, kelle puhul on hooletöö sooline jaotus ka üsna võrdne. (Üli)õpilaste ja tasustamata praktikantide hulka kuuluvate inimeste seas on tõenäoliselt palju 18–24-aastaseid, kes kulutavadki hooletööle vähem kui teised vanuserühmad (vt joonist 6).

Joonis 6. Keskmise tasustamata hooletööle kulunud aeg päevas (minutites) inimese peamise sotsiaal-majandusliku seisundi lõikes (n = 2808) (allikas: AKU 2019–2021)

Märkus. Välja on arvatud sotsiaal-majandusliku seisundiga „muu mitteaktiivne“ märgitud isikud ning seisundiga „kodune, lapsehoolduspuhkusel“ mehed, kuna mõlemasse rühma kuulus alla 20 inimese.

Enim aega kulub tasustamata hooletööle lastega leibkondades (vt joonist 7). Sealjuures on lastega leibkondades võrreldes lasteta leibkondadega märkimisväärselt suurem koormus just naistel. Näiteks kolme sõltuva lapsega kahevanemalises leibkonnas teevad naised tasustamata hooletööd keskmiselt 284 minutit päevas, kuid kaheliikmelises lasteta leibkonnas 209 minutit päevas. Mehed kulutavad tasustamata hooletööle sarnasel hulgal aega nii lastega kui ka lasteta leibkondades, st laste olemasolu leibkonnas meeste ajakulu tasustamata hooletööle oluliselt ei mõjuta.

Joonis 7. Keskmine tasustamata hooletööle kulunud aeg päevas (minutites) leibkonnatüübi ja soo lõikes (n = 2815) (allikas: AKU 2019–2021)

Märkus. Välja on arvatud leibkonnatüübiga „ühe või enama lapsega üksikvanem“ mehed, kuna neid oli alla 20.

Kokkuvõttes pühendavad naised tasustamata hooletööle oluliselt rohkem aega kui mehed. Meeste ajakulu tasustamata hooletööle suureneb vanusega, kuid väheneb leibkonna netosissetuleku kasvades. Naistel ei ole vanusega seotud ajakulu järjepidevat kasvu märgata ning muutus naiste ajakulus tasustamata hooletööle leibkonna netosissetuleku kasvades on meestega võrreldes väiksem. Ootuspäraselt pühendavad tasustamata hooletööle kõige rohkem aega kodused ja lapsehoolduspuhkusel olevad naised.

2.3. Lihtsustatud asenduspalka meetod – alampalk ja keskmine palk

Järgnevalt hinnatakse tasustamata hooletöö väärtust lihtsustatud asenduspalka meetodil. Selle meetodi kohaselt määratakse tasustamata hooletööle ühes kuus kokku kulunud ajale kindel palgamäär. Praegusel juhul on arvutus tehtud nii alampalgaga kui ka keskmise brutokuupalgaga. Mõlemad palgamäärad vastavad 2023. aasta kuutasule täistööajaga töötamise korral – alammäär on 725 eurot¹⁸ kuus ning keskmine brutokuupalk 1832 eurot¹⁹.

Lihtsustatult on arvutus iga inimese lõikes järgmine:

$$\text{Hooletööle kokku kuluv aeg kuus} \times \text{palka väärtus kuus}$$

Seejärel leitakse hooletöö väärtus kogu täisealise rahvastiku seas²⁰. Arvutuste tulemused on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Tasustamata hooletöö rahaline väärtus lihtsustatud asenduspalka meetodil

Meetod	Tasustamata hooletöö rahaline väärtus (mln €)		
	Mehed	Naised	Kokku
Lihtsustatud asenduspalka meetod: arvutus töötasu alammääraga (725 €)	1 689	2 873	4 562
Lihtsustatud asenduspalka meetod: arvutus keskmise brutokuupalgaga (1832 €)	4 248	7 224	11 472

Allikas. Autorite arvutused AKU andmete põhjal.

Arvutuste tulemustest on näha, et lihtsustatud asenduspalka meetodil leitud tasustamata hooletöö rahaline väärtus on naistel umbes 1,7 korda suurem kui meestel: alampalgaga arvutustes 2,9 miljardit vs. 1,7 miljardit ning keskmise brutokuupalgaga arvutustes 7,2 miljardit vs. 4,3 miljardit eurot.

¹⁸ Vt [Riigi Teatajast "Töötasu alammäärade kehtestamine"](#).

¹⁹ Vt [Statistikaametist](#).

²⁰ Hooletööle kulunud aeg (kuude arv) aastas kogu rahvastiku seas on ligikaudu 6,29 miljonit kuud. Seega kogu hooletöö väärtus alampalka juures on ümardatult $6,29 \text{ mln} \times 725 = 4 560$ miljonit eurot. Täpsemalt hooletööle kulunud aeg tegevuste lõikes on leitav järgmisest alapeatükist.

2.4. Asenduspalka meetod – spetsialisti palk

Järgnevalt hinnatakse tasustamata hooletöö väärtust asenduspalka meetodil. Selle meetodi lähtekohaks on erinevatele tasustamata hooletöö tegevustele kuluv aeg ja hinnanguline arvutus, kui neid teenuseid (tegevusi) peaks samas mahus ostma turult asjaomastelt spetsialistidelt (nt lapsehoidmist lapsehoidjalt).

Lihtsustatult on arvutus iga inimese ja tegevuse löikes järgmine:

Hooletöö tegevusele kuluv aeg kuus × vastava tegevuse spetsialisti palga väärtus kuus

Spetsialistide palga väärtuse leidmiseks kasutatakse Statistikaameti palgarakenduse 2023. aasta IV kvartali andmeid. Hooletöö tegevusele püütakse rakendusest leida võimalikult sarnaseid teenuseid osutava spetsialisti palga väärtus. Kuna mõnes asutuses (nt lasteaed, hotell, restoran, hooldekodu) võivad teenuste osutamise tingimused (ka nõuded töötaja kvalifikatsioonile) olla võrreldes koduste tingimustega erinevad, kasutatakse võimalusel pigem nende spetsialistide palga väärtust, kes osutavad sarnaseid teenuseid kodustes tingimustes (nt koduhooldustöötaja vs. hooldustöötaja tervishoiuasutuses; kodukoristaja vs. koristaja hotellides, asutustes). Siiski tasub tähele panna, et kõikidele tegevustele ei ole võimalik otsesid vasteid leida (nt ostmine ja teenindus) ja lähenemisviise saab olla mitmeid. Selle töö raames on sellistel juhtudel kasutatud „koduakoristaja ja -abilise“²¹ palka. Ka kirjanduse põhjal oli see üks võimalusi, arvestades, et koduabiline on võimeline tegema erinevat laadi kodutöid. Lisaks on üldiselt kasutatud pigem konservatiivsemat lähenemist. Näiteks on söögitegemise puhul kasutatud köögiabilise keskmist palka, mitte koka palka.

Arvutustes kasutatud hooletöö tegevused ja nendele vastavad võimalikult sarnaseid teenuseid osutavate spetsialistide palga väärtused on toodud tabelis 2.

²¹ Üksnes „koduabilise“ keskmist palka ei ole võimalik palgarakenduses eristada.

Tabel 2. Hooletöö tegevused ja võimalikult sarnaseid teenuseid osutavate spetsialistide palga väärtus Statistikaameti palgarakenduses 2023. aasta IV kvartalis

Tegevuse nimetus ja klassifikatsioon AKU-s	Statistikaameti palgarakenduse vastav amet	Keskmine palk 2023. aasta IV kvartalis (€)	Hooletööle kulunud aeg (kuude arv) aastas kõikide vastanute seas kokku
30 – Määratlemata majapidamine ja perekond	Kodukoristajad ja -abilised	817	275 886
31 – Söögitegemine (sh nõude pesemine, laua koristamine)	Köögiabiline	911	1 656 407
32 – Majapidamise korrashoid	Kodukoristajad ja -abilised	817	1 199 460
33 – Riiete hooldamine	Pesupesijad ja triikijad	1051	183 475
34 – Aiatöö, kodu- ja lemmikloomade eest hoolitsemine	Aianduse lihttöölised	1218	845 534
35 – Ehitamine ja parandamine	Üldehitajad	1249	301 374
36 – Ostmine ja teenindus	Kodukoristajad ja -abilised	817	777 497
37 – Majapidamise juhtimine	Kodumajapidajad	938	37 457
38 - Lapsehoidmine	Lapsehoidja	1106	659 558
39 – Täiskasvanud leibkonnaliikme abistamine	Koduhooldustöötajad	1141	63 455
42 – Vabatahtlik abi teisele perekonnale	(Ehituse, aianduse, lapsehoidja, koduhooldustöötaja keskmine)	1164	292 629

Allikas. Autorite koostatud Statistikaameti palgarakenduse statistika ning AKU andmete põhjal.

AKU andmed on sooliselt eristatud, mis võimaldab leida tasustamata hooletöö tegevustele kuluva aja ja väärtuse nii naiste kui ka meeste lõikes eraldi. Spetsialisti palga väärtus ei ole sooliselt eristatud ehk tegevusele antakse keskmise palga väärtus. Vastasel juhul oleksid arvutused kallutatud, sest meeste palk on üldjuhul kõrgem ja kokkuvõttes väärtustaks see meeste aega justkui rohkem.

Arvutuste tulemused on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Tasustamata hooletöö rahaline väärtus asenduspalga meetodil

Meetod	Tasustamata hooletöö rahaline väärtus ²² (mln €)		
	Mehed	Naised	Kokku
Asenduspalga meetod: arvutus spetsialisti palgaga	2 310	3 816	6 126

Allikas. Autorite arvutused AKU andmete põhjal.

Analüüsi tulemustest on näha, et asenduspalga meetodil leitud tasustamata hooletööle kuluva aja rahaline väärtus on naistel ligikaudu 1,65 korda suurem kui meestel (3,8 miljardit vs. 2,3 miljardit eurot).

²² Lähtekohaks olnud kõikide tegevuste keskmine palgakulu kuus arvestades tegevusteks kulunud aega oli meestel 954 € ja naistel 952 €.

2.5. Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetod

Järgnevalt hinnatakse tasustamata hooletöö väärtust potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetodil. Hooletööle kulunud aja ühiku väärtuseks määratakse töötasu, mille inimene oleks teeninud sama aja jooksul oma palgatööd tehes. Näiteks kui inimene teenib 2000 eurot kuus, siis ühe tunni hooletöö väärtus on siinse meetodi kohaselt järgnev: $2000 \times 12 \div 52 \div 40 = 11,54 \text{ €}$.

Kuivõrd AKU-s puuduvad andmed vastajate palga kohta, kasutatakse hooletöö väärtuse hindamisel inimese ametikohale vastavat keskmist täistööajale taandatud brutotöötasu. Brutotöötasude kasuks otsustati seetõttu, et netotöötasude väljaarvutamine on keeruline, samuti seetõttu, et tagada võrreldavus erinevate meetoditega (lihtsustatud asenduspalka meetod, spetsialisti palgaga asenduspalka meetod) saadud tulemuste korral.²³ Analüüsis kasutatakse töötasudena kõige hiljutisemaid ehk 2023. aasta IV kvartali andmeid.

Keskmete palkade ühendamiseks AKU andmestikuga kasutatakse nii Statistikaameti ametite detailsemat klassifikaatorit (nt „Vangivalvurid“, „Rakenduste programmeerijad“, „Abifüsioterapeudid“) kui ka selle klassifikaatori laiemaid kategooriaid (vastavalt „Kaitseteenindajad“, „Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tippspetsialistid“, „Tervishoiu keskastme spetsialistid“). Selle tulemusena saadakse eri täpsusastmega hinnangud. Seejuures tuleb märkida, et paljudel inimestel, nt töötutel, kodustel, pensionäridel või tudengitel, puudub kindel ametikoht ja nende puhul pole ilmne, milline oleks potentsiaalne tasu, kui nad kasutaksid hooletööle kulunud aega tasustatava töö tegemiseks. Siinse meetodi hinnangu alampiiri leidmiseks määratakse ametita inimestele 2023. aasta alampalk (725 eurot kuus), ülempiiri jaoks omakorda keskmine brutokuupalk (1832 eurot).

Kirjeldatud hinnangud on esitatud tabelis 4.

²³ Vt ka selgitusi brutotöötasu kasutamise kohta meetoodika kirjeldusest (ptk 2.1).

Tabel 4. Tasustamata hooletöö rahaline väärtus potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetodil

Liigitus	Tasustamata hooletöö rahaline väärtus (mln €)					
	Mehed		Naised		Kokku	
	Alampiir	Ülempiir	Alampiir	Ülempiir	Alampiir	Ülempiir
Ametite klassifikaator	3 535	4 524	5 234	7 461	8 769	11 985
Ameti kategooria	3 484	4 445	5 349	7 564	8 833	12 009

Allikas. Autorite arvutused AKU andmete põhjal.

Analüüsist selgub, et potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetodil leitud tasustamata hooletöö rahaline väärtus on naistel 1,5–1,7 korda suurem kui meestel sõltuvalt valitud hinnangust. Seejuures ilmneb analüüsist, et erinevad ametite klassifitseerimise viisid annavad küllaltki sarnased hinnangud naiste ja meeste hooletöö väärtusele (erinevused jäävad vahemikku 1,5–2,1%). Teisalt keskmise palga kasutamine ametita inimeste hooletöö väärtuse hindamisel annab 1,3–1,4 korda suuremad hinnangud võrreldes miinimumpalga kasutamisega.

2.6. Sisendipõhiste meetodite tulemuste võrdlus

Kuigi tasustamata hooletöö rahalise väärtuse arvutamisel on mitmeid eelduseid ja piiranguid ning tegemist on ligikaudsete hinnangute, mitte täpsete tulemustega, aitab eri meetoditel leitud tasustamata hooletöö rahaliste väärtuste kõrvutamine siiski saada esmase arusaama, mis vahemikku võiks oodatav väärtus jääda. Kuna naiste ajaline panus tasustamata hooletöösse on suurem kui meestel, on ka kõikide meetodite puhul naiste tasustamata hooletöö rahaline väärtus suurem. Tulemuste võrdlus on esitatud järgnevas tabelis (vt tabelit 5).

Tabel 5. Eri meetoditel leitud tasustamata hooletöö rahaline väärtus ja selle suhe SKP-ga

Meetod	Tasustamata hooletöö rahaline väärtus (mln €)			Tasustamata hooletöö ja SKP ²⁴ suhe (%)		
	Mehed	Naised	Kokku	Mehed	Naised	Kokku
Lihtsustatud asenduspalka meetod: arvutus töötasu alammääraga (725 € kuus)	1 689	2 873	4 562	4	8	12
Lihtsustatud asenduspalka meetod: arvutus keskmise brutokuupalgaga (1832 €)	4 248	7 224	11 472	11	19	30
Asenduspalka meetod: arvutus spetsialisti palgaga	2 310	3 816	6 126	6	10	16
Potentsiaalselt aja teisiti kasutamise meetod	3 484	5 349	8 833	9	14	23

Allikas. Autorite arvutused AKU andmete põhjal.

Asenduspalka meetodil (spetsialisti palgaga) leitud tasustamata hooletöö rahaline väärtus on nii meeste kui naiste puhul suurem kui alampalgaga arvutustest saadud väärtus, kuid keskmise brutokuupalgaga võrreldes väiksem. Seega on alampalga arvutuste korral tegemist hooletööle antava rahalise väärtuse alampiiriga, kus kasutusel on lihtsustatud meetod, ja hooletöö tegevustele kuluvale ajale on antud minimaalne palgatöö väärtus. Brutokuupalga alusel tehtud arvutuste korral on hooletöö rahaline väärtus spetsialisti palgaga võrreldes suurem, sest keskmine brutokuupalk on kõikidel

²⁴ SKP jooksevhindades 2023. aastal (I–IV kvartal) oli 38 163,3 miljonit eurot. Vt [Statistikaameti tabel RA0012](#).

juhtudel kõrgem kui tasustatus hooletööga hõivatud spetsialisti palk (tasustatud hooletöö on turul keskmiselt madalamalt tasustatud).

Analüüsist selgub, et tasustamata hooletöö panus Eesti majandusse on märkimisväärne. Tasustamata hooletöö rahaline väärtus varieerub sõltuvalt meetodist alates 4,6 miljardist kuni 11,5 miljardi euron. Seega ulatub tasustamata hooletöö väärtus erinevate meetodite põhjal 12–30%-ni 2023. aasta SKP-st jooksevhindades. Naiste tehtud tasustamata hooletöö väärtus vastab seejuures 8–19%-le SKP-st, samas kui meeste oma on 4–11% ehk pea kaks korda väiksem.

2.7. Väljundipõhise meetodi rakendamise metoodika

Järgnevalt näitlikustatakse tasustamata hooletöö rahalise väärtuse arvutamise meetodit, mis põhineb Goldschmidt-Clermonti ja Ironmongeri meetoditel. Kuna väljundipõhise meetodi puhul on keeruline leida sobivaid andmeid ja käesolevas uuringus andmeid ei kogutud, siis tuginetakse näidisleibkondade analüüsile. Näidisleibkondade analüüsi eesmärgiks ei ole arvutada täpset tasustamata hooletöö väärtust riigis, vaid juhtida tähelepanu sellele, et lisaks sisendipõhiste meetoditele on võimalik rakendada ka väljundipõhiseid meetodeid ning selgitada lihtsustatud viisil väljundipõhise metoodika arvutuskäiku, tuua välja arvutusteks vajalikud andmeallikad ja selgitada väljundipõhise meetodi eeliseid ja puuduseid.

Näidisleibkonnad on kunstlikult loodud leibkonnad, kellele omistatakse väärtused lähtuvalt näidisleibkonda iseloomustavatest teguritest. Näidisleibkondade analüüsi ja selle tõlgendamise puhul tuleb panna tähele, et tegemist on lihtsustatud lähenemisega, mis ei võimalda võtta detailselt arvesse kõiki hooletöö ja leibkonna toimimise aspekte, või on vaja täiendavaid eelduseid (nt eeldada, et inimene käib toidupoes jalgsi ja ei kuluta raha transpordile). Seega kirjeldab näidisleibkond üksnes selliste leibkondade tasustamata hooletöö väärtust, mis vastavad üks ühele näidise parameetritele, ja seda ei saa laiendada kogu rahvastikule. Siiski võimaldab näidisleibkondadel põhinev analüüs selgitada täpsemalt metoodilist lahendust ja näidata, mil viisil mõõdetakse tasustamata hooletööd, kasutades väljundipõhist meetodit.

Näidisleibkondade valikul tugineti eelnevale kirjeldava statistika analüüsile (vt ptk 2.2), mille põhjal valiti kaks väga eriilmelist leibkonda: üksikleibkond ehk kõige väiksema tasustamata hooletöö mahuga leibkond ning kolme lapsega leibkond ehk kõige suurema tasustamata hooletöö mahuga leibkond.

Siinses analüüsis on kasutatud järgmisi tasustamata hooletöö rahalise väärtuse arvutamise valemeid:

Väljundite väärtus [gross output value]

$$= \text{väljundite hulk} \times \text{analoogse toote turuhind ühiku kohta}$$

Brutolisandväärtus [gross value added]

$$= \text{väljundite väärtus} - (\text{materjalikulu} + \text{kapitalikulu})$$

Netolisandväärtus [net value added]

$$= \text{väljundite väärtus} - (\text{materjalikulu} + \text{kapitalikulu} + \text{energiakulu})$$

Seega leitakse kõigepealt väljundite ehk leibkondades toodetud toodete hulk ja nende analoogsete toodete turuhinnad, millest seejärel lahutatakse maha leibkondade tootmisprotsessi kulud ehk sisendite summa. Sealjuures leitakse esmalt brutolisandväärtus, mis arvestab sisendina materjali- ja kapitalikulu, ning seejärel netolisandväärtus, mis arvestab lisaks energiakulu.

Sisendite hinnastamisel kasutatakse osaliselt Statistikaameti statistikat leibkonnaliikmete aastaste kulutuste kohta kululiikide lõikes. See tähendab, et igale tootele ei arvutata eraldi selle sisendite hinda (nt kui palju kulub supi tegemiseks elektrit, toiduaineid jne), vaid tuginetakse võimalusel statistikale leibkonnaliikmete tegelike kulutuste kohta (nt leibkonnaliikme kulutused aastas toidukaupadele) (vt täpsemalt ptk 2.8.2).

2.8. Väljundipõhine meetod – näidisleibkonnad

2.8.1. Väljundite väärtus

Analoogsete toodete turuväärtuse leidmiseks tuleb leida iga tegevuse lõppproduktina valmiva toote või teenuse hind turul. Siinses uuringus eristatakse järgmisi tegevusi: söögitegemist, koristamist ja pesupesemist, laste eest hoolitsemist, poeskäimist, remonti ja hooldust ning aiatöid.²⁵ Kirjanduses ja AKU-s on eristatud ka muid majapidamistöid, sh õpetamist, kogukonnatöid, majapidamise juhtimist. Kuna muude tegevuste olemus, nende alategevuste toimumise sagedus, võimalikud väljundid ja sisendite kulud ei ole niivõrd selged, on need tegevused jäetud siinsest näidisleibkondade analüüsist välja. See lihtsustab meetodilist arvutuskäiku ja aitab vältida ebamõistlike eelduste tegemist. Samuti on välja jäetud AKU-s eristatud tegevus „täisealise leibkonnaliikme eest hoolitsemine“, sest valitud näidisleibkondade puhul (üks elav alla 65-aastane inimene ning kolme lapse ja kahe täiskasvanuga leibkond) ei oleks see asjakohane. Tulemuste tõlgendamisel ja edasiste analüüside planeerimisel tuleks siiski pidada meeles, et ka muude majapidamistöde kogumaht (erinevate muude väiksemate tegevuste aja- ja ressursikulu kokku) on tegelikult suur ja seetõttu alahindab tegevuste väljajätmine hooletöö koguväärtust.

Söögitegemine – eine väärtus turul

Söögitegemise puhul leitakse igale täisealisele inimesele hommiku-, lõuna- ja õhtusöögi hind turul. Hommikusöökide hinnastamisel ei saa tugineda hotellide hinnakirjadele, sest hotellides pakutakse üldiselt hommiku-*buffet*d, mis ei ole valiku tõttu võrreldav kodus tehtava hommikusöögiga. Hommikusöögi hind kohvikus on 6–9 eurot²⁶ toidukord (nt puder, omlett, smuuti või pannkook). Poest võib hommikusöögiks sobiva valmistoidu saada ka ligikaudu 3 euroga. Siinses aruandes eeldatakse, et inimene valib soodsama variandi ehk poe valmistoidu. Lõunasöögi portsjonite hinnastamisel tuginetakse päevapakkumiste hindadele²⁷. Päevapraadide hinnad on ligikaudu 6 eurot ja

²⁵ Tegevuste valik tugineb nii Ironmongeri meetodikale kui ka AKU põhitegevuste klassifikaatorile.

²⁶ Vt nt gustav.ee.

²⁷ Vt nt paevapraad.ee.

päevasuppide hinnad jäävad 4 euro ringi. Eeldades, et süüakse nii suppe kui ka praade, kujuneb ühe toiduportsjoni hinnaks keskmiselt 5 eurot. Eeldades, et õhtusöögi portsjoni suurus on sarnane lõunasöögi omaga ja tegemist ei ole *à la carte*-menüüga, vaid koduse toiduga (ka nt poe soojaletis pakutavad toidud), siis on õhtusöögi toidukorra hinnaks arvestatud samuti 5 eurot.

Täiskasvanud leibkonnaliikme puhul eeldatakse, et söögikordi on päevas kolm ja need kõik valmistatakse ise (lõunasöök võetakse tööle kaasa). Seega on aastas 365 hommiku-, lõuna- ja õhtusööki. Laste puhul eeldatakse, et lõunasööki süüakse koolis või lasteaias. Samuti on täiskasvanud leibkonnaliikme toidukorra portsjon võrreldes laste omaga eeldatavasti suurem ja selle hind kallim. Seega on laste puhul arvestatud 365 hommikusööki hinnaga 2 eurot söögikord ja 365 õhtusööki hinnaga 4 eurot söögikord.

Koristamine ja pesupesemine – koristus- ja pesupesemisteenuse hind turul

Üksi elav inimene koristab ja peseb pesu (üks pesumasinatäis pesu) eeldatavasti üks kord nädalas. Seega pestakse pesu ja koristatakse 52 korda aastas. Kolme lapsega leibkond peseb pesu eeldatavasti ligikaudu kolm korda nädalas (osa asju on võimalik pesta koos) ehk 156 korda aastas.

Pesupesemine koos kuivatamisega maksab pesuköögis või puhastusteenuseid pakkuvas ettevõttes ligikaudu 20 eurot üks masinatäis (segapesu, erinevat sorti riided).²⁸ Üksi elaval inimesel oleksid seega kulud pesupesemisele ligikaudu 1040 eurot aastas ja kolme lapsega leibkonnal 3120 eurot aastas. Tegemist on siiski lihtsustatud hinnanguga ehk arvesse ei ole võetud seda, et aeg-ajalt on vaja pesta riideid, mille pesemine võib olla kallim (nt jope), ega pesumajja minekuga seotud aja- ja transpordikulu.

Koristamiseks kasutatakse kodukoristusteenust. Hoolduskoristuse (regulaarse tavapärase koristuse, sh tolmu võtmise, põrandate pesu, kraanikausside, WC ja vannitoa koristuse) hind sõltub üldiselt eluruumide suurusest. Kui eeldada, et üksikleibkond elab ligikaudu 50 m² suuruses korteris, oleks ühe koristuskorra hind Tallinnas ligikaudu 45 eurot²⁹ (2340 eurot aastas). Kolme lapsega leibkonnal, kes elab neljatoalises majas (100

²⁸ Vt nt aberto.ee või pesukook.ee.

²⁹ Vt nt glin.ee.

m²), kuluks koristusteenusele 79 eurot nädalas. Teenuse hind võib varieeruda ka sõltuvalt elukoha piirkonnast, kuid seda siinse uuringu puhul ei arvestata.

Laste eest hoolitsemine – lapsehoidja teenuse hind

Üksi elaval täiskasvanud leibkonnaliikmel puudub laste eest hoolitsemiseks kuluvate tundide arv. Kolme lapsega leibkonnas kulub AKU põhjal ühel lapsevanemal laste eest hoolitsemisele (sh laste õpetamine, lastega mängimine, laste eest hoolitsemine / laste hooldamine, laste saatmine) kokku keskmiselt ligikaudu 124 minutit päevas, kahel vanemal seega 248 minutit päevas. Kui osta see teenus lapsehoidjalt, maksaks see ligikaudu 9626 eurot aastas³⁰.

Poeskäimine – kullerteenus toidu kojuveoks

Kaupade tellimine koju kullerteenust kasutades võib varieeruda sõltuvalt elukoha piirkonnast ja soovitud kaupadest (poest). Toidukaupade pakkimine ja tellimine koju maksavad linna piires eeldatavasti ligikaudu 4 eurot kord³¹. Kui eeldada, et inimene käib poes ligikaudu kaks korda nädalas ehk 104 korda aastas, kuluks kaupade kojuveole ligikaudu 416 eurot aastas. Kuna kullerteenuse hind sisaldab peamiselt transporti, oleks see tasu üheliikmelise ja kolme lapsega leibkonna puhul sama suur. Tasub siiski tähele panna, et sellisel viisil kaupade tellimine eeldab, et leibkond ise valib endale sobivad tooted veebipoest välja. Kui eeldada, et ostunimekirja koostaks koduabiline, kellel kulub selleks iga kord ligikaudu 30 minutit, kuluks tal sellele $104 \times 30 = 3120$ minutit aastas. Keskmise koduabilise palga juures oleks tema tasu 258 eurot aastas.

Siinkohal tuleb samuti arvestada, et tegemist on lihtsustusega. Näiteks eeldatakse, et varem käis inimene poes kas jalgsi või töölt koju tulles autoga ehk varem ei olnud tal täiendavaid transpordikuluseid poes käimisele või ta ei tellinud aeg-ajalt kaupa kulleriga koju. Lisaks, kui eeldada samal ajal ka seda, et leibkond enam kodus süüa ei tee (söögitegemine asendatakse samaväärse tootega turul), mõjutab see tegelikkuses ka vajadust poest näiteks toidukaupa osta ja koju tellida.

³⁰ Arvestatud on Statistikaameti palgarakenduse 2023. aasta IV kvartali lapsehoidja brutokuu-palka (1106 eurot kuus).

³¹ Vt nt Barbora, e-Selver, Wolt.

Remont ja hooldus

Näidisleibkonna remondi- ja hooldustööde väljundite liiki ja mahtu on vastavate küsitlusandmete puudumise tõttu küllaltki keeruline hinnata. Erinevalt söögitegemisest või poeskäimisest ei ole siinse hooletöö alaliigi puhul võimalik teha mõistlikke eeldusi, mis kehtiksid enamiku vaadeldavate leibkondade kohta. Nende möönduste valguses konstrueeriti hüpoteetilised stsenaariumid remondi- ja hooldustööde kohta, mida näidisleibkond oleks saanud AKU põhjal arvutatud keskmise ajakulu piires aasta jooksul ära teha. Siinjuures tuleb rõhutada, et nii stsenaariumis loetletud väljundid kui ka nendele vastav ajakulu kujutavad endast pelgalt autorite subjektiivseid hinnanguid.

Väljundite turuhindade määramisel kasutati võimalusel hange.ee keskkonna hankeid võitnud pakkumuste hindu. Erinevalt teenusepakkujate hinnakirjadest, mis enamasti sisaldavad üksnes eri tööliikide tunnihindu, võimaldab hange.ee siduda teenuse maksumuse kindla väljundiga. Sobivate pakkumuste puudumisel üritati eri teenusepakkujate veebilehtedel esitatud andmete abil leida mõistlik turuhind. Juhtudel, kui turuhind sisaldas ainult teenuse hinda, võis sisendi hinda ignoreerida. Kui hankes või pakkumuses oli märgitud, et töö tegija hangib materjalid ise, kasutati sisendi hinna leidmiseks Eesti suuremate ehituspoodide veebikatalooge, eelistades populaarsuse järjestuses kõrgeimal asuvaid tooteid. Kuivõrd remonditööde valikul seati eelduseks, et need oleksid tehtavad võimalikult lihtsate ja odavate tööriistadega, mille amortisatsioonikulu on väike (nt käsisaag, kruvikeeraja, mutrivõti, värvirull), võis nende soetamisega seotud sisendikulud tühiseks lugeda ning analüüsist välja jätta.

AKU andmetel kulutas kolme lapse (ja kahe lapsevanemaga) leibkond aasta jooksul keskmiselt 92,2 tundi remondi- ja hooldustöödele. Tabelis 6 on esitatud hüpoteetiline loetelu konkreetsetest töödest, mida näidisleibkond võis etteantud ajaga teha. Stsenaariumi kohaselt oli kolme lapsega leibkonnas tehtud remondi- ja hooldustööde koguhind 3029,89 eurot. Sisendite aastane koguhind oli vastavalt 278,12 eurot.

Tabel 6. Kolme lapsega näidisleibkonna remondi- ja hooldustööde stsenaarium

Remondi- või hooldustöö	Ajakulu (t)	Turu-hind (€)	Sisend	Sisendi hind (€)	Viited pakkumistele
Lekkiva köögisegisti vahetus	2	35	-	-	easyservice.ee
Vannitoa toruühenduste tihendus	3	370	Toruliitmikud (4 tk) Tihendite komplekt	$7,50 \times 4 = 27,96$ 1,86	hange.ee , bauhof.ee , k-rauta.ee
Elutoa seinte värvimine	15	549 ³²	Emulsioonvärv (4,5 l) ³³	33,88	hange.ee , k-rauta.ee
Köögisahtlite parandus	5	60	Mööblireelingud (4 kmpl)	$5,10 \times 4 = 20,40$	hange.ee , k-rauta.ee
Suure seinakapi kokkupanek	10	127	-	-	ikea.ee
Uute põrandaliistude paigaldus väikses korteris	15	250	Liistud 240 cm (2 kmpl) Liistuhoidik (2 kmpl)	$18,99 \times 2 = 37,98$ $15,20 \times 2 = 30,40$	hange.ee , k-rauta.ee , k-rauta.ee
Uute tihendite paigaldus seitsmele aknale	15	550	Tihendid (1 pk)	69	hange.ee , k-rauta.ee
Vannisifooni ja -segisti vahetus	10	370	Vannisegisti Sifoon	43,99 12,99	hange.ee , k-rauta.ee , k-rauta.ee
Magamistoa laelampide vahetus	7	100	-	-	hange.ee
Välisukse vahetus	7,5	450	-	-	hange.ee
Linnamaasturi rehvivahetus	1	72	-	-	fs.ee
Mootoriõli vahetus	1	38,89	-	-	autoparandus.ee
Auto kliimaseadme täitmine	1	85	-	-	krisfixautoremont.ee
Kokku	92,5	3029,89	-	278,12	

Allikas: autorite koostatud.

AKU andmetel kulus üksinda elavatel inimestel remondi- ja hooldustöödele keskmiselt 47,7 tundi aastas. Kuivõrd nende tööde puhul ei ole väljundid seotud liikmete arvuga,

³² Seinte värvimise hinnaks on märgitud 10 eurot 1 m² kohta, lisandub käibemaks 22%. Arvestati, et tegemist on 4 × 5 = 20 m² elutoaga, mille lae kõrgus on 2,5 m. Värvitavate seinte pindala on 2 × (4 + 5) × 2,5 = 45 m². Väljundi turuhind on seega 45 × 10 × 1,22 = 549 €.

³³ Arvestati 1 liiter värvi 10 m² kohta.

kordab üksikute inimeste jaoks koostatud stsenaarium kolmelapseliste leibkondade stsenaariumi. Et tegevuste summaarne ajakulu vastaks AKU-st saadud hinnangule, jäeti loetelust välja elutoa seinte värvimine, uute tihendite paigaldamine seitsmele aknale, magamistoa laelampide vahetus ja välisukse vahetus. Stsenaariumi võtab kokku tabel 7. Selle kohaselt oli üheliikmelises leibkonnas aasta jooksul tehtud remonditööde koguhind 1407,89 eurot ja sisendite koguhind 173,72 eurot.

Tabel 7. Üksiku alla 65-aastase inimese näidisleibkonna remondi- ja hooldustööde stsenaarium

Remonditöö	Ajakulu (t)	Turu-hind (€)	Sisend	Sisendi hind (€)	Viited pakkumistele
Lekkiva köögisegisti vahetus	2	35	-	-	
Vannitoa toruühenduste tihendus	3	370	Toruliitmikud (4 tk) Tihendite komplekt	6,99 × 4 = 27,96 1,86	bauhof.ee , k-rauta.ee
Köögisahatlite parandus	5	60	Mööblireelingud (4 kmpl)	5,10 × 4 = 20,40	k-rauta.ee
Suure seinakapi kokkupanek	10	127	-	-	
Uute põrandaliistude paigaldus väikeses korteris	15	250	Põrandaliistud 240 cm (2 kmpl) Põrandaliistuhoidik (2 kmpl)	18,99 × 2 = 37,98 15,20 × 2 = 30,40	k-rauta.ee , k-rauta.ee
Vanni sifooni ja segisti vahetus	10	370	Vannisegisti Sifoon	43,99 12,99	k-rauta.ee , k-rauta.ee
Linnamaasturi rehvivahetus	1	72	-	-	
Mootoriõli vahetus	1	38,89	-	-	
Auto kliimaseadme täitmine	1	85	-	-	
Kokku	48	1407,89	-	173,72	

Allikas: autorite koostatud.

Aiatööd

Aiatööde väljundite hindamisel kasutati remondi- ja hooldustöödega sarnast lähenemist. AKU andmete põhjal kulutasid kolme lapsega leibkonnad aiatöödele aastas keskmiselt 57 tundi ja üksikud alla 65-aastased leibkonnad keskmiselt 70 tundi. Stsenaariumite koostamisel eeldati, et kolme lapsega leibkond hooldab väikest 500 m² aeda, kus kasvab viis lehtpuud, ja üksikud inimesed hooldavad 600 m² aeda, kus kasvab

kuus lehtpuud. Väljunditele vastavate turuhindade määramisel kasutati Tallinnas või Tallinna ümbruses kehtivaid hindasid. Siinkohal tuleb märkida, et enamik muruniitmise või lumekoristuse teenust pakkuvatest ettevõtetest on orienteeritud klientidele, kes vajavad suurema maa-ala hooldust. Väiksema aia muru niitmise turuhinnaks on seega arvestatud teenuse miinimumhind, mitte ruutmeetripõhine hind (see oleks oluliselt madalam). Lume rookimise hinnaks on arvestatud teenuse tunnihind. Lehtede riisumiseks ja lume rookimiseks vajaliku sisendi maksumus loeti tühiseks ja jäeti analüüsist välja. Muruniiduki ja oksalõikuri puhul võeti arvesse kapitali amortisatsioonikulusid eeldusel, et mõlemad töövahendid teenivad omanikku kümme aastat pärast soetamist.

Tabelis 8 on esitatud kolme lapsega nädisleibkonna aasta jooksul tehtavate aiatööde loetelu. Stsenaariumi kohaselt on aiatööde väljundite turuhind 2175 eurot ja sisendi hind 36,89 eurot.

Tabel 8. Kolme lapsega nädisleibkonna aiatööde stsenaarium

Aiatöö	Ajakulu (t)	Turuhind (€)	Sisend	Sisendi hind (€)	Viited pakkumistele
Muru niitmine	11 (30 min nädalas, mai– september, 22 nädalat)	$45 \times 22 = 990$	Muruniiduk (eeldatav kasutusaeg 10 a) Bensiin (5 l, 95 €)	189 / 10 = 18,9 1,62 × 5 = 8,1	firelli.ee , k-rauta.ee
Lehtede koristamine	24 (2 t nädalas, september– november, 12 nädalat)	$3 \times 180 = 540$ (sügisel kolm korda, üks kord: $0,36 \text{ €/m}^2 \times$ $500 = 180$)	-	-	teccen.ee
Puude lõikamine kevadel	10	$35 \times 5 = 165$	Teleskoopvarrega oksalõikur (eeldatav kasutusaeg 10 a)	98,9 / 10 = 9,89	anuaed.ee , bauhaus.ee
Lume rookimine	12 (1 t nädalas, jaanuar– märts, 12 nädalat)	$12 \times 40 = 480$	-	-	murumehed.ee
Kokku	57	2175	-	36,89	

Allikas: autorite koostatud.

Tabel 9 võtab kokku, milliseid aiatöid võiks aasta jooksul teha keskmine ühest inimesest koosnev leibkond. Stsenaariumi kohaselt on tehtud tööde koguhind turul 2328 eurot ja sisendite koguhind 36,89 eurot.

Tabel 9. Üksiku alla 65-aastase inimese näidisleibkonna aiatööde stsenaarium

Aiatöö	Ajakulu (t)	Turuhind (€)	Sisend	Sisendi hind (€)
Muru niitmine	≈ 15 (40 min nädalas, mai–september, 22 nädalat)	$45 \times 22 = 990$	Muruniiduk (eeldatav kasutusaeg 10 a) Bensiin (5 l, 95 €)	$189 / 10 = 18,9$ $1,62 \times 5 = 8,1$
Lehtede koristamine	30 (2,5 t nädalas, september–november, 12 nädalat)	$3 \times 216 = 648$ (sügisel kolm korda, üks kord: $0,36 \text{ €/m}^2 \times 600 = 216$)	-	-
Puude lõikamine kevadel	12	$35 \times 6 = 210$	Teleskoopvarrega oksalõikur (eeldatav kasutusaeg 10 a)	$98,9 / 10 = 9,89$
Lume rookimine	12 (1 t nädalas, jaanuar–märts, 12 nädalat)	$12 \times 40 = 480$	-	-
Kokku	57	2328	-	36,89

Allikas: autorite koostatud.

2.8.2. Tootmisprotsessi kulud

Tootmisprotsessi kulude ehk sisenditena on kirjanduses eristatud materjalikulu (nt toorained söögi tegemisel), energiakulu (nt elekter, vesi) ning kapitalikulu (nt pliit, köögipind). Siinses analüüsis kasutatakse tootmisprotsessi kuluhinnangutena osaliselt Statistikaameti statistikat leibkonnaliikme kulutuste kohta 2020. aastal leibkonnatüübi järgi³⁴. Seega ei arvutata igale tootele eraldi selle sisendite hinda (nt kui palju kulub supi tegemiseks elektrit, toiduaineid jms), vaid võimalusel tuginetakse statistika põhjal leibkonnaliikmete tegelikele aastastele kulutustele. Kuigi kuluhinnangute statistika võib osal juhtudel sisaldada ka kulusid, mis otseselt ei ole tasustamata hooletöö tegemiseks vajalikud (nt vaiba ostmine), annab selline lähenemine eeldatavasti siiski täpsema hinnangu leibkonnatüübi poolt toidule ja majapidamisele tehtavate kulutuste kohta kui erinevate eelduste tegemine (nt kui palju kulub elektrit söögi tegemisele ja kui suur on elektripliidi amortisatsioon aastas). Leibkonna kulutused aastas leibkonnatüübi järgi on esitatud tabelis 10.

Tabel 10. Leibkonna kulutused aastas leibkonnatüübi järgi 2020. aastal

Kululiik	Kulutused aastas (€)	
	Üksik alla 65-aastane	Vähemalt kolme lapsega paar
Toit ja alkoholita joogid	2091	4420 (884 leibkonnaliikme kohta)
Eluase, sh vesi, elekter, gaas, küte (v.a remont)	1519	2150 (430 leibkonnaliikme kohta) ³⁵
Majapidamiskulud (sh sisustus, lauanõud, kodutehnika, koristus- ja majapidamisvahendid)	735	1610 (322 leibkonnaliikme kohta)
Remondi- ja hooldustöödeks vajalike materjalide ning töövahenditega seotud kulud	174	278 (56 leibkonnaliikme kohta)
Aiatöödega seotud kulud	37	37 (7,4 leibkonnaliikme kohta)

Allikas: Statistikaamet, tabel LE205.

³⁴ Vt [Statistikaameti tabel LE205](#).

³⁵ Kolme lapsega leibkonna puhul on remondikulude mahaarvamiseks kasutatud 2019. aasta andmeid, sest 2020. aasta andmed puuduvad.

2.8.3. Näidisleibkondade analüüsi tulemused

Näidisleibkondadele arvatud väljundite väärtus, tootmisprotsessi kulud ning tasustamata hooletöö väärtus on esitatud järgnevatel joonistel (vt üksiku alla 65-aastase inimese näidisleibkonna stsenaariumit jooniselt 8 ning kolme lapsega näidisleibkonna stsenaariumit jooniselt 9).

VÄLJUNDID	
	365 hommikusööki: $365 \times 3 = 1095 \text{ €}$
Söögitegemine:	365 lõunasööki: $365 \times 5 = 1825 \text{ €}$
	365 õhtusööki: $365 \times 5 = 1825 \text{ €}$
Koristamine ja pesu- pesemine:	52 koristust (kord nädalas): $52 \times 45 = 2340 \text{ €}$
	52 pesupesemist (kord nädalas): $52 \times 20 = 1040 \text{ €}$
Poeskäimine:	104 (kaks korda nädalas kauba tellimine): $104 \times 4 = 416 \text{ €}$
	Tasu koduabilisele ostunimekirja koostamiseks: 258 €
Remont ja hooldus:	1408 €
Aiatöö:	2328 €

SISENDID	
Materjalikulu:	Tooraine söögi tegemiseks: 2091 €
	Remont: 174 €
Energiakulu:	Eluasemekulud: 1519 €
Kapitalikulu:	Majapidamiskulud: 735 €
	Aiatööriistad: 37 €

TASUSTAMATA HOOLETÖÖ VÄÄRTUS	
Brutolisandväärtus:	$(1095 + 1825 + 1825 + 2340 + 1040 + 416 + 258 + 1408 + 2328) - (2091 + 735 + 174 + 37) = 9498 \text{ €}$
Netolisandväärtus:	$(1095 + 1825 + 1825 + 2340 + 1040 + 416 + 258 + 1408 + 2328) - (2091 + 281 + 1519 + 735 + 174 + 37) = 7698 \text{ €}$
Tasustamata hooletöö väärtuse ja SKP ühe elaniku kohta suhe:	$7698 / 27958 = 27,5\%$

Joonis 8. Näidisleibkond 1: üksik alla 65-aastane inimene. Tasustamata hooletöö väärtus (aastas)

VÄLJUNDID	
Söögitegemine:	365 hommikusööki: $(365 \times 2 \times 3) + (365 \times 3 \times 2) = 4380 \text{ €}$ 365 lõunasööki: $365 \times 5 \times 2 = 3650 \text{ €}$ 365 õhtusööki: $(365 \times 4 \times 3) + (365 \times 5 \times 2) = 8030 \text{ €}$
Koristamine ja pesu- pesemine:	52 koristust (kord nädalas): $52 \times 79 = 4108 \text{ €}$ 156 pesupesemist (3 korda nädalas): $156 \times 20 \text{ €} = 3120 \text{ €}$
Laste eest hoolitsemine:	248 min päevas (AKU uuring): 9626 €
Poeskäimine:	104 (kaks korda nädalas kauba tellimine): $104 \times 4 = 416 \text{ €}$ Tasu koduabilisele ostunimekirja koostamiseks: 258 €
Remont ja hooldus:	3030 €
Aiatöö:	2175€

SISENDID	
Materjalikulu:	Tooraine söögi tegemiseks: $883,8 \times 5 = 4419 \text{ €}$ Remont: 278 €
Energiakulu:	Eluasemekulud: $430 \times 5 = 2150 \text{ €}$
Kapitalikulu:	Majapidamiskulud: $322 \times 5 = 1610 \text{ €}$ Aiatööriistad: 37 €

TASUSTAMATA HOOLETÖÖ VÄÄRTUS	
Brutolisandväärtus:	$(4380 + 3650 + 8030 + 4108 + 3120 + 416 + 258 + 4813 + 3030 + 2175) - (4419 + 1610 + 278 + 37) = 27\ 636 \text{ €}$
Netolisandväärtus:	$(4380 + 3650 + 8030 + 4108 + 3120 + 416 + 258 + 4813 + 3030 + 2175) - (4419 + 2150 + 1610 + 278 + 37) = 25\ 486 \text{ €}$
Tasustamata hooletöö väärtuse ja SKP ühe elaniku kohta suhe:	$25486 / 5 / 27958 = 18,2\%$

Joonis 9. Näidisleibkond 2: kolme lapsega paar. Tasustamata hooletöö väärtus (aastas)

Analüüsis tehtud eelduste korral on üksiku alla 65-aastase inimese tasustamata hooletöö netolisandväärtus 7695 eurot aastas (27,5% SKP-st ühe elaniku kohta³⁶) ja kolme lapsega paaril 25 486 eurot aastas (18,2% SKP-st ühe elaniku kohta).

Kokkuvõtteks on tasustamata hooletöö rahalise väärtuse mõõtmine väljundipõhiste meetoditega küll võimalik, kuid see nõuab suures mahus lisatööd ja detailseid andmeid, sealhulgas põhjalikku andmekogumist. Selle uuringu raames viidi analüüs läbi näidisleibkondade põhjal, et illustreerida tasustamata hooletöö väärtuse arvutamist väljundipõhise meetodi abil. Samas ilmnes juba kahte näidisleibkonda analüüsides, et protsess hõlmab rohkelt eeldusi ning olemasolevad andmed on puudulikud. Selleks et analüüsi saaks rakendada laiemale valimile ning üldistada kogu rahvastikule, on vaja ajakasutusüuringu küsitlusankeeti täiendada või viia läbi eraldi uuring. Ühelt poolt tuleks küsitlusankeeti lisada täiendavaid ja täpsustavaid küsimusi tegevuste kirjelduse kohta (nt millist toitu valmistati või mis sorti aiatööd tehti), et oleks võimalik tasustamata hooletöö väljundit paremini seostada turul pakutavate analoogsete toodete ja teenustega. Teiselt poolt oleks aga vaja koguda teavet majapidamiste kulutuste kohta kululiikide kaupa, nagu seda on tehtud leibkonna eelarve uuringus (sh kulutused toiduainetele, ehitusmaterjalidele). See on vajalik, et arvutada tootmisprotsessi kulusid ehk materjali-, kapitali- ja energiakulu.

³⁶ SKP jooksevhindades ühe elaniku kohta oli 2023. aastal 27 958,3 eurot. Vt [Statistikaameti tabel RAA0013](#).

2.9. Andmeanalüüsi kokkuvõte

Tasustamata hooletöö väärtuse hindamiseks kasutati selle uuringu raames peamiselt erinevaid sisendipõhiseid meetodeid ning analüüsiti Statistikaameti 2019.–2021. aasta AKU andmeid. Analüüsi tulemused näitavad, et tasustamata hooletöö panus on nii ajalises kui ka rahalises väärtuses väga suur. Naiste panus on eriti märkimisväärne, olles ligikaudu 1,6 korda suurem kui meestel. Sisendipõhiste meetodite põhjal tehtud arvutuste kohaselt ulatub tasustamata hooletöö väärtus ligikaudu 12–30%-ni 2023. aasta SKP-st jooksevhindades, sh madalaim on tasustamata hooletöö väärtus ja selle suhe SKP-ga töötasu alammääraga tehtud arvutuste korral ja kõrgeim keskmise palgaga tehtud arvutuste korral (mõlemad on lihtsustatud asenduspalka meetodid). Kuna hooletööga seotud tööd on turul madalalt tasustatud, siis annab spetsialisti palgaga tehtud arvutus üsna sarnase tulemuse kui alampalka meetodi korral (16% SKP-st vs. 12% SKP-st).

Täiendavalt kasutati illustratsiooniks väljundipõhist meetodit, analüüsides kahte näidisleibkonda. Kuigi näidisleibkondadel põhinev analüüs eeldas suurel hulgal eelduste tegemist ja selle laiendamine kogu rahvastikule ei ole võimalik, jäid tulemused pigem sarnasesse suurusjärku sisendipõhiste meetodite alusel saadud tulemustega. Analüüsi põhjal on üksiku alla 65-aastase inimese tasustamata hooletöö netolisandväärtus 27,5% 2023. aasta SKP-st ühe elaniku kohta ja kolme lapsega paaril 18,2% SKP-st ühe elaniku kohta.

Kuigi tasustamata hooletöö rahalise väärtuse arvutamisel on kõikide meetodite puhul vajalik teha eelduseid ja esinevad mitmed piirangud, aitab eri meetoditel leitud tasustamata hooletöö väärtuste kõrvutamine saada siiski esmase arusaama, millisesse vahemikku tasustamata hooletöö rahaline väärtus jääb. See annab ka suuna, kuidas võivad tulemused eri meetodite korral erineda. Sisendipõhiste meetodite eeliseks on ajakasutuse andmete olemasolu ning mõnevõrra lihtsam metoodika. Näiteks kasutades töötasu alammäära või spetsialisti palka, on võimalik võrdlemisi lihtsalt arvutada tasustamata hooletöö väärtust. Väljundipõhised meetodid hindavad tasustamata hooletöö väärtust detailsemalt, võttes arvesse ka leibkondade produktiivsust, kuid samas nõuavad need meetodid väga suurt täiendavat andmekogumist.

Soovitused poliitikakujundajatele

- **Sisemajanduse koguprodukti (SKP) kõrval tuleb regulaarselt arvutada ka tasustamata hoolemajanduse koguprodukti (HKP).** Selle järjepidev mõõtmine võimaldab analüüsida hoolemajanduse seoseid tasustatud majandusega ning hinnata sotsiaalpoliitika mõju leibkondade tootmisele, teenuste pakkumisele ja tarbimisele. Lisaks aitab see hinnata nende meetmete mõju erineva sotsiaal-majandusliku taustaga leibkondadele.
- **Statistikaamet võiks ajakasutusuuringu hooletöö kohta kogutavate andmete hulka lisada emotsionaalse töö tegemise.** See tähendab, et uuringu andmetes võiks kajastuda ka see, kui inimene helistab vanaemale, on toeks kaaslasele või lahendab pereliikmetevahelist konflikti. Lisaks võiks majapidamise ja perekonna tasustamata hooletöö all kajastuda tasuta abi teistele leibkondadele.
- Sisendipõhiste meetodite kasuks räägib see, et Statistikaamet juba kogub ajakasutusandmeid ning nende andmete põhjal on võimalik arvutada tasustamata hoolemajanduse mahtu, st hoolemajanduse koguprodukti. Probleem on aga selles, et neid andmeid kogutakse vaid iga kümne aasta tagant. Sagedasema **võrdluse tegemiseks on ajakasutusandmeid vaja koguda lühema aja tagant**, nt iga viie aasta järel.
- Väljundipõhiste meetodite kasuks räägib asjaolu, et arvutuste tulemused võtavad arvesse leibkondade produktiivsust. Meetodite rakendamiseks on **vaja koguda eraldi andmeid selle kohta, milliseid teenuseid leibkonnad pakuvad ning milliseid tooteid toodavad enda või oma lähedaste tarbeks:** 1) söögitegemisel, 2) koristamisel ja pesupesemisel, 3) laste eest hoolitsemisel, 4) poeskäimisel, 5) remondi ja hooldustööde tegemisel, 6) teiste kodusete tööde tegemisel, 7) õpetamisel ja kogukonnatööde tegemisel ning 8) aiatööde tegemisel. Andmetes peaksid kajastuma ka kululiigid – kulutused materjalile, energiale ja kapitalile.
- Kõikide meetodite puhul tuleb arvutustes arvesse võtta ka seda, kui inimesed on saanud hooletöö tegemise eest kompensatsiooni (nt vanemahüvitist). Selle jaoks on vaja **siduda ajakasutusuuringu andmed detailsete sissetulekuandmetega**, mis võimaldab kompensatsiooni saamist ja selle kestust aasta jooksul selgelt eristada. Lisaks tuleb sel juhul ka selgelt määratleda, mis mahus tasustamata hooletööd

arvesse ei võeta. Üks võimalus on näiteks vanemahüvitise saajate puhul arvestada tasustamata hooletööks üksnes nende tööde maht, mis ületab kaheksatunnist tööpäeva.

- Ajakasutusuringu andmed näitavad, et **tasustamata hooletöö on endiselt märkimisväärselt suuremas mahus naiste õlul, mis tähendab, et jätkata tuleb teavitustööd ja soolise võrdsuse poliitikameetmete rakendamist, mille eesmärk on võrdsustada koduste kohustuste jaotumist naiste ja meeste vahel.** Eesti naiste suur tööhõive ja väike sooline hõivelõhe ei ole toonud kaasa tasustamata hooletöö võrdsustumist naiste ja meeste vahel. Endiselt on asjakohane pikaaegne soolise võrdsuse ja perepoliitika ekspertide soovitus, et vanemapuhkusest tuleb arvestatav osa ajast reserveerida isale, näiteks jagades puhkuse kolmeks võrdse pikkusega perioodiks (nt 6 + 6 + 6 kuud), mille kolmandat osaperioodi saab pere kasutada üksnes juhul, kui selle võtab vanem, kes ei ole seni puhkust kasutanud. „Kasuta või kaota“ süsteemi rakendamise tingimus on, et kummagi vanema kuuekuulise puhkuse perioodi ei saa teisele vanemale üle kanda. See oleks senisest eeldatavalt tugevama mõjuga meede, millega saadaks riik sõnumi, et isade panust väikelaste eest hoolitsemisse eeldatakse võrdselt emade omaga. **Selleks et astuda edasi suur samm tasustamata hooletöö sooliselt võrdsema jagamise suunas peavad lisaks laste eest hoolitsemisele olema ka muud kodus tehtavad tööd partnerite vahel võrdselt jagatud.**

Bibliograafia

- Alonso, C., Brussevich, M., Dabla-Norris, E., Kinoshita, Y., & Kochhar, K. (2019). *Reducing and redistributing unpaid work: Stronger policies to support gender equality*. IMF. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/10/15/Reducing-and-Redistributing-Unpaid-Work-Stronger-Policies-to-Support-Gender-Equality-48688>
- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32.
<https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Avaro, M., & Morin, J. G. (2024). *Uncovering the hidden value of unpaid work: A global history of marginalized metrics*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/h8q6s>
- Backer, D. I., & Cairns, K. (2021). Social reproduction theory revisited. *British Journal of Sociology of Education*, 42(7), 1086–1104.
<https://doi.org/10.1080/01425692.2021.1953962>
- Barker, D. K., & Bergeron, S. (2017). Marxism, feminism and the household. In D. M. Brennan, D. Kristjanson-Gural, C. P. Mulder, & E. K. Olsen (Eds.), *Routledge handbook of Marxian economics*. Routledge.
- Barry, U., & Jennings, C. (2021). *Gender equality: Economic value of care from the perspective of the applicable EU funds: An exploration of an EU strategy towards valuing the care economy*. European Parliament.
<http://hdl.handle.net/10197/12391>
- Cavaghan, R., & Elomäki, A. (2022). Dead ends and blind spots in the European Semester: The epistemological foundation of the crisis in social reproduction.

JCMS: Journal of Common Market Studies, 60(4), 885–902.

<https://doi.org/10.1111/jcms.13288>

Centar, & RAK. (2024). *Meeste väikse osakaalu põhjused hariduse, tervise ja heaolu valdkonna õppurite ja töötajate hulgas.*

https://centar.ee/pdf/ee/2024_Meeste_vaikse_osakaalu_pohjused.pdf

Charmes, J. (2019). *Dimensions of resilience in developing countries: Informality, solidarities and carework.* Springer International Publishing.

<https://doi.org/10.1007/978-3-030-04076-5>

Charmes, J. & ILO. (2019). *The unpaid care work and the labour market: An analysis of time use data based on the latest world compilation of time-use surveys.*

<https://researchrepository.ilo.org/esploro/outputs/report/The-unpaid-care-work-and-the/995218615702676>

Cooke, L. P. (2011). *Gender-class equality in political economies.* Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9780203890622>

Dengler, C., & Lang, M. (2021). Commoning care: Feminist degrowth visions for a socio-ecological transformation. *Feminist Economics*, 28(1), 1–28.

<https://doi.org/10.1080/13545701.2021.1942511>

Eichler, M., Albanese, P., Ferguson, S., Hyndman, N., Liu, L. W., & Matthews, A. (2010). *More than it seems: Household work and lifelong learning.* Canadian Scholars' Press.

EIGE. (2021). *Gender inequalities in care and consequences for the labour market.*

https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-inequalities-care-and-consequences-labour-market?language_content_entity=en

Energiatalgud. (2024). *SKP / Energiatalgud.* <https://energiatalgud.ee/moisted/skp>

European Commission. (2024a). *Access for domestic workers to labour and social protection: An analysis of policies in 34 European countries*. Publications Office of the European Union. https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/access-domestic-workers-labour-and-social-protection-analysis-policies-34-european-countries_en

European Commission. (2024b). *The 2024 pension adequacy report: Current and future income adequacy in old age in the EU. Volume II*. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/zZs1>

Eurostat. (2023). *Glossary: Gross domestic product (GDP)*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Gross_domestic_product_\(GDP\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Gross_domestic_product_(GDP))

Eyben, R. (2012). The hegemony cracked: The power guide to getting care onto the development agenda. *IDS Working Papers, 2012(411)*, 1–29. <https://doi.org/10.1111/j.2040-0209.2012.00411.x>

Federici, S. (2010, October 26). Silvia Federici, "The reproduction of labour-power in the global economy, Marxist theory and the unfinished feminist revolution". *Caring Labor: An Archive*. <https://caringlabor.wordpress.com/2010/10/25/silvia-federici-the-reproduction-of-labour-power-in-the-global-economy-marxist-theory-and-the-unfinished-feminist-revolution/>

Federici, S. (2012). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle, second edition*. PM Press. https://pmpress.org/index.php?l=product_detail&p=1086

Federici, S. (2021). Marx on gender, race, and social reproduction: A feminist perspective. In M. Musto (Ed.), *Rethinking alternatives with Marx: Economy,*

ecology and migration (29–51). Springer International Publishing.

https://doi.org/10.1007/978-3-030-81764-0_2

Ferguson, A., Hennessy, R., & Nagel, M. (2023). Feminist perspectives on class and work.

In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*

(Summer 2023). Metaphysics Research Lab, Stanford University.

<https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/feminism-class/>

Folbre, N. (2001). *The invisible heart: Economics and family values*. New Press.

Folbre, N. (2008). *Valuing children: Rethinking the economics of the family*.

Folbre, N. (2018). *Developing care: Recent research on the care economy and economic*

development. International Development Research Centre.

<https://peri.umass.edu/images/publication/Folbre-IDL-57142.pdf>

Goldschmidt-Clermont, L. (1982). *Unpaid work in the household. A review of economic*

evaluation methods. International Labour Office.

Goldschmidt-Clermont, L. (1991). *Economic measurement of non-market household*

production: Relating purposes and valuation methodologies (1. publ).

<https://econpapers.repec.org/RePEc:ilo:ilowps:992795833402676>

Goldschmidt-Clermont, L. (1993). Monetary valuation of non-market productive time

methodological considerations. *Review of Income and Wealth*, 39(4), 419–433.

<https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.1993.tb00471.x>

Goldschmidt-Clermont, L., & ILO. (2000). *Household production and income: Some*

preliminary issues.

<https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat>

/documents/publication/wcms_087901.pdf

Goldschmidt-Clermont, L., & Pagnossin-Aligisakis, E. (1995). *Measures of unrecorded economic activities in fourteen countries*.

<https://hdr.undp.org/content/measures-unrecorded-economic-activities-fourteen-countries>

Goldschmidt-Clermont, L., & Pagnossin-Aligisakis, E. (1999). Households' non-SNA production: Labour time, value of labour and of product, and contribution to extended private consumption. *Review of Income and Wealth*, 45(4), 519–529.

<https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.1999.tb00363.x>

Haugas, S., & Sepper, M.-L. (2021). *COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

https://www.praxis.ee/uploads/2021/01/Pandeemia_ja_sooline_vordoiguslikkus_poliitikaanaluus-2.pdf

Hermann, C. (2015). *Capitalism and the political economy of work time*. Routledge.

<https://www.routledge.com/Capitalism-and-the-Political-Economy-of-Work-Time/Hermann/p/book/9781138377653>

Himmelweit, S. (1999). Caring labor. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 561(1), 27–38. <https://doi.org/10.1177/000271629956100102>

Himmelweit, S. (2001). Making visible the hidden economy: The case for gender-impact analysis of economic policy. *Feminist Economics*, 8(1), 49–70.

<https://doi.org/10.1080/13545700110104864>

Himmelweit, S. (2007). The prospects for caring: Economic theory and policy analysis. *Cambridge Journal of Economics*, 31(4), 581–599.

<https://doi.org/10.1093/cje/bem011>

Hochschild, A., & Machung, A. (2012). *The second shift: Working families and the revolution at home* (Revised edition). Penguin Books.

ILO. (2024). *Forms of work: An overview of the new statistical standards*. ILOSTAT.

<https://ilostat.ilo.org/methods/concepts-and-definitions/forms-of-work/>

ILO. (2018). *Care work and care jobs for the future of decent work*.

https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40dcomm/%40publ/documents/publication/wcms_633135.pdf

ILO. (2022). *The definition of the social and solidarity economy adopted at the International Labour Conference, receives international accolades*.

<https://www.ilo.org/resource/news/definition-social-and-solidarity-economy-adopted-international-labour>

ILO. (2023). *Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization*. <https://www.ilo.org/resource/resolution-concerning-statistics-work-employment-and-labour>

Ironmonger, D. (1996). Counting outputs, capital inputs and caring labor: Estimating gross household product. *Feminist Economics*, 2(3), 37–64.

<https://doi.org/10.1080/13545709610001707756>

Ironmonger, D. (2000). *Household production and the household economy*.

https://fbe.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0009/805995/759.pdf

Ironmonger, D., & Soupourmas, F. (2009). Estimating household production outputs with time use episode data. *Electronic International Journal of Time Use Research*, 6, 240–268. <https://doi.org/10.13085/eIJTUR.6.2.240-268>

- Kallaste, E., Lang, A., Rentel, A., Kadarik, K., & Sõmer, M. (2023). *Lastega perede leibkonnapilt*. Centar, Sotsiaalministeerium.
https://raportid.centar.ee/2023_lastega_pered/
- Kannike, A. (2021). Moraalist teaduseni: Eesti naisliikumine ja kodumajandus 1920.–1930. aastatel. *Tuna*, 4, 62–78. <https://tuna.ra.ee/wp-content/uploads/tuna-4-2021-kannike-moraalist-teaduseni.pdf>
- Kantar Emor. (2022). *Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2021. Lõpparuanne*.
<https://vordsuskeskus.ee/et/andmebaas/soolise-vordoiguslikkuse-monitooring-2021>
- Kleven, H., Landais, C., Posch, J., Steinhauer, A., & Zweimüller, J. (2019). Child penalties across countries: Evidence and explanations. *AEA Papers and Proceedings*, 109, 122–126. <https://doi.org/10.1257/pandp.20191078>
- Krull, C. (2011). *A life in balance?: Reopening the family-work debate*. UBC Press.
- Kurmiste, A., Laido, Z., Kaldmaa, K., Paat-Ahi, G., Toomla, A., Tarto, L., Haljasmets, K., Kaasik-Aaslav, L., & Purge, P. (2022). *Pikaajalise hoolduse teenuseid osutava tööjõu tagamise praktika teistes riikides ja soovitusel Eestile*. Lõppraport. Poliitikauuringute Keskus Praxis.
https://praxis.ee/uploads/2022/01/20221108_VaPra_loppraport.pdf
- Masso, J., Meriküll, J., Roosaar, L., Rõigas, K., & Paas, T. (2024). *What determines the gender pay gap in academia?* The University of Tartu, School of Economics and Business Administration. <https://mjtoimetised.ut.ee/febpdf/febawb147.pdf>
- Mäelo, H. (1999). *Eesti naine läbi aegade*. Varrak.
- OECD. (2021). *Bringing household services out of the shadows: Formalising non-care work in and around the house*. OECD. <https://doi.org/10.1787/fbea8f6e-en>

- Pérez Orozco, A., & United Nations. (2009). *Global perspectives on the social organization of care in times of crisis: Assessing the situation*.
https://www.flacsoandes.edu.ec/web/imagesFTP/1271692373.Amaia_Perez_Orozco_Working_Paper_5_ingles.pdf
- Radin, M. J. (1996). *Contested commodities*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv2dgc8d8>
- Reid, M. G. (with University of Florida, G. A. S. L.). (1934). *Economics of household production*. J. Wiley & Sons. <http://archive.org/details/economicsofhouse00reid>
- Riigikantselei. (2017). *Hooliva riigi poole: Poliitikasuunised Eesti pikaajalise hoolduse süsteemi tõhustamiseks ja pereliikmete hoolduskoormuse vähendamiseks*.
<http://www.digar.ee/id/nlib-digar:766330>
- Rowbotham, S. (1973). *Woman's consciousness, man's world*. Penguin.
- Sammarini, A. (2023). *Towards a new economic model valuing women and natural resources: Decomposing orthodox economics by degrowth and feminist economic theory*. International Youth Think Tank. <https://iythinktank.com/wp-content/uploads/2023/06/iytt-working-paper-no-4-june-2023.pdf>
- Seguino, S. (2020). Engendering macroeconomic theory and policy. *Feminist Economics*, 26(2), 27–61. <https://doi.org/10.1080/13545701.2019.1609691>
- Sepper, M.-L. (2015). *Ariadne Lõng. Võrdõigusvoliniku konverentsi „Saatused ja staatused: soolisuse mõtestamine postsotsialistlikus Eestis” erinumber*.
<https://enut.ee/files/ariadne-long-2015.pdf>
- Smith, A. (1937). *The wealth of nations*. The Modern Library.

Sotsiaalkindlustusamet. (2024a). *Ema vanemahüvitis ja emapuhkus.*

<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/perehuvitised-ja-muud-toetused/perehuvitiste-ulevaade/ema-vanemahuvitis-ja-emapuhkus>

Sotsiaalkindlustusamet. (2024b). *Isa vanemahüvitis ja isapuhkus.*

<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/perehuvitised-ja-muud-toetused/perehuvitiste-ulevaade/isa-vanemahuvitis-ja-isapuhkus>

Sotsiaalkindlustusamet. (2024c). *Jagatav vanemahüvitis ja vanemapuhkus.*

<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/perehuvitised-ja-muud-toetused/perehuvitiste-ulevaade/jagatav-vanemahuvitis-ja-vanemapuhkus>

Sotsiaalministeerium. (2022a). *Elanikkonna hoolduskoormuse uuring.*

<https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2022-12/Elanikkonna%20hoolduskoormuse%20uuring%202022.pdf>

Sotsiaalministeerium. (2022b). *Tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused.*

<https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2022-08/TAT%20Tööturul%20osalemist%20toetavad%20hoolekandeteenused.pdf>

Soupourmas, F., & Ironmonger, D. S. (2002). *Calculating Australia's gross household product: Measuring the economic value of the household economy 1970–2000.*

The University of Melbourne.

Statistikaamet. (2022). *AK011: Keskmise ajakasutus päevas põhitegevuse ja soo järgi.*

https://andmed.stat.ee:443/pxweb/et/stat/stat__sotsiaalelu__ajakasutus/AK011.px/

Statistikaamet. (2024a). *TT220: Hõivatud ja palgatöötajad põhitööl soo, isikute rühma ning täis- ja osaajaga töötamise järgi.*

https://andmed.stat.ee:443/pxweb/et/stat/stat__sotsiaalelu__tooturg__heivatud__aastastatistika/TT220.px/

Statistikaamet. (2024b). *TT330: 15-aastaste ja vanemate hõiveseisund soo ja vanuserühma järgi*.

https://andmed.stat.ee:443/pxweb/et/stat/stat__sotsiaalelu__tooturg__tooturuuldandmed__aastastatistika/TT330.px/

Trigo, I. V., & Baron, C. (2022). *Decentring GDP: Well-being, care and time*. ECLAC.

<https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/9e5b8d4c-b171-4ffc-b2a0-4e65f710b9ca/content>

Turk, P. (2021). Töö- ja pereelu ühitamine. In R. Marling (toim.), *Teel tasakaalustatud ühiskonda III* (lk 33–48). Sotsiaalministeerium.

<https://www.vordsuskeskus.ee/et/andmebaas/teel-tasakaalustatud-uhiskonda-iii>

Unt, M., Klesment, M., Täht, K., & Sõstra, K. (2021). *Emaduslõiv Eestis*.

https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/RASI/2021_Emadusl%C3%B5iv%20Eestis.pdf

Varjonen, J., & Aalto, K. (2006). *Household production and consumption in Finland 2001*. Tilastokeskus, Kuluttajatutkimuskeskus.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/5ca9d97f-7d9b-4554-97a0-01bf3bc518dc/content>

Vogel, L. (2013). *Marxism and the oppression of women: Toward a unitary theory*. Pluto Pr.

Waring, M. (1988). *Counting for nothing: What men value and what women are worth*. Bridget Williams Books. <https://doi.org/10.7810/9780868615714>

ÜRO. (2024). *System of national accounts*.

<https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp>